Shivasamhita 1

शिवसंहिता १

Document Information

Text title : Shiva Samhita 2

File name : shivasaMhitA2.itx

Category : shiva, saMhitA

Location : doc_shiva

Transliterated by : Mrityunjay Pandey

Proofread by : Mrityunjay Pandey

Description/comments : from nAradapAncharAtra shrIshivasaMhitA. This is viShNudharma shivasaMhitA

Latest update : August 26, 2024

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

March 18, 2025

sanskritdocuments.org

शिवसंहिता १

१. अथ प्रथमोऽध्यायः ।

चक्षुर्भ्यां दोरुरोभिश्च वाचा च हृदये न च ।
रामं स्मरामि भक्तानां भजमानं मनोरथान् ॥ १॥

वेत्तारं रामकामानां वक्तारं शृण्वतां सताम् ।
लक्ष्मीवन्तं लसल्लक्ष्मीजातं लक्ष्मणमाश्रये ॥ २॥

रामारामरहस्यानि सद्भाव्यानि प्रकुर्वते ।
तिरस्कुर्वत आमुक्तेर्युक्तोञ्जलिर्हनूमते ॥ ३॥

कैलाशे मेरुसङ्काशे नानारत्नविभूषिते ।
नानागुल्मलतास्तोमद्रुमराजिविराजिते ॥ ४॥

सर्वदासुखमासीनौ नाना ख्यानककोविदौ ।
सर्वज्ञौ सर्वलोकेशौ पार्वती परमेश्वरौ ॥ ५॥

दृष्ट्वा वसन्तसमयं कामुकोत्सववर्द्धनम् ।
कदाचित्कौतुकाविष्टौ चक्रातेरसवत्कथाः ॥ ६॥

तत्रोमा सोमतिलकं रमासखसखं शिवम् ।
प्रसादसुमुखं वीक्ष्य पप्रच्छ प्रियमादरात् ॥ ७॥

कस्य वसन्तकालेस्मिन् विशेषेण सुखोत्तरा ।
विहाराहाररुचिरा भवेयुर्भुवनेश्वर ॥ ८॥

अनयादपि सुखोत्तुङ्गारङ्गासङ्गकराः सताम् ।
कस्य ते स्युः कथयतां पश्यतां शृण्वतामपि ॥ ९॥

त्रैलोक्ये दृश्यते कोपि प्रसिद्धो गुणराशिभिः ।
मन्तव्यः सर्वमन्तव्यैः पुण्यश्लोकशिरोमणे ॥ १०॥

शरण्यः सर्वशक्तीनां दिव्यानां परमं पदम् ।

नित्यतारुण्य कारुण्य कलाकोषश्च कः पुमान ॥ ११॥

सर्वदेवशिरोधार्य पादपद्मरजाश्च कः ।
तवापि सम्मतः सर्वगुणैः कल्याणकारकैः ॥ १२॥

दिव्यानेकावरोधः कः कश्चैव प्रियदर्शनः ।
दिव्यस्थानगणः कः स्याद्दिव्योद्यानविहारकृत् ॥ १३॥

दिव्यपरिजनोपेतो दिव्यानेकपरिच्छेदः ।
नित्यभोगसमृद्धः कः कश्चकाममनोहरः ॥ १४॥

श्रुते च कीर्तिते ध्याते यस्मिन्कान्तधियापि चेत् ।
साध्वीधर्मो न लुप्येत न दुष्येत स्वयम्वरा ॥ १५॥

सर्वाधिकारता कस्य सेवादौ च गुणोन्मुखी ।
सर्वलक्षणसम्पन्नो निर्धूताशेषकल्मषः ॥ १६॥

ध्यातुं ममापि योग्यः कस्तवापि च महेश्वर ।
आवाभ्यां जगत्पूज्याभ्यां पूजनीयपदाम्बुजः ॥ १७॥

कथ्यतां यदि रोचेत दोषो यद्यथ नापतेत् ।
सगुणः कालकर्मश्चेन्मध्वास्वादश्च पुष्कलः ॥ १८॥

क्षन्तव्यो तिक्रमोह्येष गुणग्रस्तमनस्तया ।
मम चापल्ययुक्तायाः पालितायाः मुहुर्मुहुः ॥ १९॥

श्रुत्वेति पार्वती वाक्यं दयमानमना मनुः ।
उवाच चारुचतुरः कथाहारो हरो मृदुः ॥ २०॥

साधुसाध्वीमहाभागे भावज्ञे प्राणवल्लभे ।
इष्टं पृष्टं त्वयागुतं गुणैः पुष्टममायिकैः ॥ २१॥

त्वयापृष्टं विषमपि वर्ण्यमेव मयाभवेत् ।
अमृतं तु कुतो नस्या दास्वाद्यं मम पार्वति ॥ २२॥

सामान्येन त्वया पृष्टं विशेषेणोच्यते मया ।
अभ्यर्णकर्णमार्गेण वर्ण्यमाकर्ण्यतां त्वया ॥ २३॥

श्रोतव्येषु बहुष्वत्र वक्तव्येषु बहुष्वपि ।
श्राव्यं वाच्यं च तद्धि स्याद्यद्धि सारतमं भवेत् ॥ २४॥

अत्यन्तगोपनीयं यत्त्वयि तत्तन्न गोप्यते ।
ईश्वराणां रहस्यन्तु प्रकाश्यं क्वचिदेव हि ॥ २५॥

यस्त्वया पृच्छ्यते भूमा दिव्यचेष्टागुणाकरः ।
हृदि मे वर्तते ह्येष गूढो वेदेष्वपि प्रभुः ॥ २६॥

तस्यानन्तानि नामानि दिव्यानि चरितानि च ।
भव्या विभूतयो दिव्याः परिवारास्त्वनेकशः ॥ २७॥

भोगस्थानानि नित्यानि पवित्राणि बहूनि च ।
विचित्राणि च भोग्यानि भोगोपकरणानि च ॥ २८॥

स च सीतापतिः श्रीमान् जडजीवविलक्षणः ।
वेदवेदान्तसर्वार्थो योगिनां परमागतिः ॥ २९॥

एष एव भवेद्धर्ता सर्वेषां सुरसुभ्रुवाम् ।
सुरासुरनराणां च ममोपास्यश्च हैमनि ॥ ३०॥

एतस्मिन्कीर्तिते ध्याते श्रुते वाप्यर्चिते श्रिते ।
पातिव्रत्यक्षयो नैव सतीनामपिजायते ॥ ३१॥

प्रश्नोप्येष तवैतस्मिन् पर्यवसन्नः स्वभावतः ।
आत्मनामात्मा हीशाने सर्वेषां गिरिजेऽमले ॥ ३२॥

स एव स्वेच्छयायोध्यामध्यासीनो वरानने ।
दिव्योद्यानरतो दीव्यन् रामाख्यानो विधीयते ॥ ३३॥

सोऽस्मिन्वसन्तसमये विहरन् हरते हठात् ।
चेतसामपि चेतांसि मदनं मदनस्य च ॥ ३४॥

शारदादिविलासस्तु तस्यैव मधुरोन्नते ।
आनन्दसम्पदः सर्वा भवन्ति सुखसङ्गिनाम् ॥ ३५॥

पार्वत्याः प्रभो रामः पुत्रो दशरथस्य तु ।
श्रूयते हि मनुष्येषु भाग्याधिक्यात् प्रथाङ्गतः ॥ ३६॥

कथं स वेदवेद्यः स्यात् वेदाज्ञानिघ्न आत्मवान् ।
कर्मभिश्चापल्यमानो सौ पादचारी बहुश्रुतः ॥ ३७॥

कथंवा नरतामाया दामयावद्यदूषिताम् ।
वेदान्तवेद्यविभवः स्वतन्त्रः पुरुषोत्तमः ॥ ३८॥

अंशत्वं चावतारत्वं विष्णोरस्य प्रसिद्ध्यति ।
स्वयत्वं कथमस्य स्यादिति मे संशयों हृदि ॥ ३९॥

क्षन्तव्यः सगुणैर्वाक्यैः सर्वज्ञोपि प्रशासने ।
यत्रैव सरसो भावस्तत्रैवायं मनोज्वरः ॥ ४०॥

इति श्रुत्वाप्रिया माह सर्वज्ञो भगवान् शिवः ।
बहुकृत्व इदं तत्त्वं निर्णीतं ते पुरा मया ॥ ४१॥

पिष्टस्य पेषणं देवि किं चिकीर्षसि भामिनि ।
सङ्क्षिप्य वच्मि ते भूयो दृढं स्वहृदि धारय ॥ ४२॥

अवतारास्तु बहवः कला अंशा विभूतयः ।
रामो धनुर्धरः साक्षात् सर्वेशो भगवान्स्वयम् ॥ ४३॥

पार्वत्युवाच-
भव शङ्कर रम्याङ्गो रामः कस्मादुपायतः ।
सद्यो हृद्यवरुध्येत नापसर्पेत्ततोऽचलः ॥ ४४॥

श्रीशिवोवाच-
साधु पृष्टं त्वया साध्वि हर्षोत्कर्षकरं मम ।
तवाप्येतन्महानन्दवर्द्धनं श्रवणादिभिः ॥ ४५॥

सर्वाकर्षणकर्मास्य सद्यः प्रत्युपकारकम् ।
मधुरं मृदुलं चैव शृणु वच्मि तव प्रिये ॥ ४६॥

अत्र ते संहितां दिव्यामिति हासतया स्थिताम् ।
वर्णयामि वरारोहे भवारोहणकारणम् ॥ ४७॥

निरुक्तिलक्षणा ह्येषा संहिता गुणविस्तृता ।
अस्यां हि भगवान् साक्षात् काम्यमूर्तिः प्रकाश्यते ॥ ४८॥

श्रुतिलक्ष्मणसंवादो निर्विवादोऽत्र दृश्यते ।
मारुतागस्त्यसंवादमस्यामेव निशामय ॥ ४९॥

आस्वा दितगुणग्रामः श्रीरामो मधुरोज्वलः ।
यत्र सद्योऽवरुध्येत शृङ्गारो नव मूर्तिमान् ॥ ५०॥

संहितां सहिता सा त्वं शृण्वतां श्रवणोत्सवाम् ।

सौभाग्यं यत्र सीताया गुणोत्कर्षश्च कथ्यते ॥ ५१॥

ससीतालक्ष्मणो रामः साऽयोध्या सपुरःसरः ।
सर्वदा शृण्वतां भद्रे पुण्यश्रवणकीर्तनः ॥ ५२॥

संवाद उच्यते तावद्धनूमत्कुम्भजन्मनः ।
नाना मनोरमा यत्र कथा रामगुणाश्रयाः ॥ ५३॥

अगस्त्यो भगवान्सर्वब्रह्मर्षि वृन्दवन्दितः ।
कदाचित्तीर्थ यात्रायां गन्धमादनमासदत् ॥ ५४॥

श्रीरामस्मरणानन्दी महाभागवतोत्तमः ।
हनुमान् मतिमान् यत्र वरीवर्ति सदा गिरौ ॥ ५५॥

यत्रापङ्कान्यपङ्कानि सरांसि च सरोरुहैः ।
सरिन्निर्झरकुण्डाश्च देवकन्या निषेविताः ॥ ५६॥

नानाद्रुमलतापुष्प फलभारधरास्पृशः ।
कदल्यः सफला यत्र भानु भानुनिवर्तनाः ॥ ५७॥

कदलीवनमित्येव विश्रुतं यज्जगत्त्रये ।
स च यत्राप्सरोवृन्दैः रामनाट्यान्यधिश्रिताः ॥ ५८॥

आज्ञया रामचन्द्रस्य ता देव्योऽत्र हनूमते ।
श्रावयन्ति स्वगीतानि गन्धर्व्यश्च सुशृण्वते ॥ ५९॥

प्रार्थितो रामभद्रोत्र जीवितं चिरमर्पयत् ।
हनूमते कथा श्रोतुं दृष्टुञ्चास्य च नर्तनम् ॥ ६०॥

यत्रासीनो हनूमांस्तु गीतनृत्यानि सुभ्रुवाम् ।
शृण्वन् रामगुणाङ्कानि प्रेमाश्रूणि विमुञ्चति ॥ ६१॥

यानि यानि रहस्यानि रामान्तः पुरजानि सः ।
कार यन्तानि तानीह देवीभिर्मुदमश्नुते ॥ ६२॥

रम्यं महद्वनं दृष्ट्वा स पुष्पफलसङ्कुलम् ।
गिरिञ्च गिरिषु श्रेष्ठ मुवाचाव्याजगिर्गुरुः ॥ ६३॥

हे शिष्याः पर्वतं ह्येतं नाना निर्झरनादितम् ।
नाना द्रुमलताकीर्णं नाना पुष्पफलानतम् ॥ ६४॥

कदली वनमेतच्च दृष्ट्वा हृष्यति मे मनः ।
पुण्यान् जलाशयानेतान् पुण्यपक्षिरुतान्यपि ॥ ६५॥

शृण्वतो मे मनः कामं रामाक्रामतीवसः ।
किञ्चित्कालमिहस्थातु मास्थां मे मनुते मनः ॥ ६६॥

तानि तानि च सर्वाणि हरन्ते मे मनोवलात् ।
यानि यानीह लोकेषु श्रीरामोद्दीपनानि च ॥ ६७॥

प्रसङ्गो यत्र रामस्य रामतीर्थपुराणि च ।
तत्रैव मन्मनोत्यर्थं प्रीतिमेति निरन्तरम् ॥ ६८॥

लोकनाथमहं रामं नित्यं सन्निहितं हृदि ।
अर्चामीहेति मे चित्तं विषक्तं फलपुष्पकैः ॥ ६९॥

अत्र कश्चिन्महान् लाभो भवेदिति भुजोक्षि च ।
स्यन्दते मन्मनः कामं रामं सूचयतीहमे ॥ ७०॥

स्थाप्यतां नु करण्डानि वृष्यो दण्डाऽजिनानि च ।
आह्रियन्तां च पुष्पाणि मधुराणि फलानि च ॥ ७१॥

समिधश्च स्वहोमार्हाः प्रबोध्यन्तां हविर्भुजः ।
प्रक्षाल्यन्तां शिलाः शुभ्रा रामाराधनतिप्रियाः ॥ ७२॥

स्नानानि च विधीयन्तां रामो चित्ते निधीयताम् ।
जप्यतां राममन्त्राश्च तर्प्यतां पितृदेवताः ॥ ७३॥

स श्रीमानर्च्यतां चात्र वैभवैः सुलभैरिह ।
सर्व साधारणं ह्येतत्पार्वतीयं फलादिकम् ॥ ७४॥

देशं कालं च वित्तं च शुभानि च शुभां दशाम् ।
प्राप्य नार्चति यो रामं श्वयोनिं स हि गच्छति ॥ ७५॥

इत्युक्ता मुनिना शिष्याश्चक्रुः सर्वं तदादरात् ।
भक्त्या रामस्य दास्येन गुरोश्च ध्वनिमागता ॥ ७६॥

ततः स्वयमगस्त्योपि सस्नौ दिव्ये सरिद्ध्रदे ।
रामसन्ध्या मुपास्यासौ चक्रे रामस्य पूजनम् ॥ ७७॥

तुष्टाव च जगौ रामं ननर्तास्यपुरो मुनिः ।
प्रेमसभिन्नसर्वाङ्गो हर्षपूरितमानसः ॥ ७८॥

तस्य शिष्यसमेतस्य रामसङ्गीतमद्भुतम् ।
शुश्राव रामदासोऽसौ वायुसूनुस्ततोऽमृतम् ॥ ७९॥

शीघ्रमेवागतस्तत्र लब्ध जीवातुरात्मनः ।
फलपुष्पार्पकः श्रीमान् हनूमानंशुमत्प्रभुः ॥ ८०॥

दृष्ट्वातान् रामभक्ताँस्तु ब्राह्मणान्वेदवित्तमान् ।
दण्डवत्प्रणनामासौ तुष्टाव च मुदाप्लुतः ॥ ८१॥

इन्द्रादिदेवभक्तेभ्यो ब्रह्मभक्तोऽधिको गुणैः ।
शिवभक्ताधिको विष्णुभक्तः शास्त्रेषु गीयते ॥ ८२॥

सर्वेभ्यो विष्णुभक्तेभ्यो रामभक्तो विशिष्यते ।
रामादन्यपरो ध्येयो नास्तीति जगतां प्रभुः ॥ ८३॥

तस्माद्रामस्य ये भक्तास्ते नमस्याः शुभार्थिभिः ।
हनुमत्प्रमुखैरीशैः कृतो नान्यैरनीश्वरैः ॥ ८४॥

तैःसोऽथ मुनिभिः पृष्ठो रामकीर्तनहर्षितः ।
हनुमान् रामभक्तानामग्रगण्यो निराशिषाम् ॥ ८५॥

को भवान् रामभक्तेभ्यो भक्तिदातेव दृश्यते ।
देवो वा मानुषो वाथ वानरः किन्नरो परः ॥ ८६॥

नात्र गतिर्मनुष्याणां यक्षाणां विषये गिरौ ।
त्वं तु देवः शिवः साक्षाद्भासि नो भगवानिति ॥ ८७॥

एतन्मुनिवचो विद्वान् श्रुत्वोवाच कपीश्वरः ।
जातितो वानरश्चास्मि हनुमान्नाम विश्रुतम् ॥ ८८॥

धर्मतो रामदासोस्मि कर्मतस्तत्कथारतः ।
बन्धुमान् रामभक्तेभ्यो भोगतस्तत्प्रसादभाक् ॥ ८९॥

सीतायास्तु प्रसादेन सर्वा मुक्त्यादिसिद्धयः ।
नित्यं मामनुवर्तन्ते रागाभावेपि कीलिताः ॥ ९०॥

रामस्य च प्रसादेन कल्पकल्पानुजीविता ।
तद्गुणामृतपानाय लब्धं विप्रा मया द्वयम् ॥ ९१॥

स्वेच्छाचारोऽपि सर्वत्र तिष्ठामीह च नित्यदा ।

रामभावानुभावादिवर्द्धने कदलीवने ॥ ९२॥

किन्नरीनिकराऽऽगीत रामगीतश्रुतिप्रियः ।
ब्रह्मचारी समङ्गेऽपि किन्नरीणां दिवानिशम् ॥ ९३॥

रामोद्देशाच्च किन्नर्यो रामगीतैरुपासते ।
स्थितं मां मानुषागम्ये स्वर्गसन्धौ निराकुले ॥ ९४॥

इह गन्धर्वपतय आगत्य समये स्वके ।
श्रावयन्ति चरित्राणि गीत्वा वै रावणद्विषः ॥ ९५॥

रासो रामस्य श्रृङ्गारः प्राचुर्य्यात्किन्नरीगणैः ।
मयानुक्रियमाणोपि स एवेति विविच्यते ॥ ९६॥

मयानुकार्यमाणोपि रामरामानुभावतः ।
साक्षादानन्दनो रासो राकास्वप्यनुभूयते ॥ ९७॥

गन्धर्वारामममाधुर्यसौन्दर्यादि गुणोच्छ्रितम् ।
श्रुत्वावः सङ्गताः शीघ्रं युष्माभिः सामगातृभिः ॥ ९८॥

सोऽहं रामगुणात्सामगान्धर्व रसिकः सदा ।
वर्ते सर्वम्परित्यज्य ततोन्यद्विरसंयतः ॥ ९९॥

युष्मानप्यहं पृच्छामि वर्णाश्रम विभागतः ।
कृत मद्यकुलं श्रेष्ठाद्योतमानं प्रकाश्यताम् ॥ १००॥

इत्युक्ता मुनयस्तेन प्रोचुः प्रीतिमनस्तया ।
रामदत्तसुधास्वादलब्धं पवननन्दनम् ॥ १०१॥

सोऽयं ब्राह्मणभूयिष्ठो वानप्रस्थगणो महान् ।
कुम्भयोनेर्मुनेः शिष्या ब्रह्मचारिव्रताश्रिताः ॥ १०२॥

पीतो येन महाम्भोधिर्हतो वातापि रिल्वलः ।
भूमेः सारूप्यमानोतो विन्ध्यश्च गिरिराडसौ ॥ १०३॥

मैत्रावरुणिरित्येव गीतो लोकत्रयेण यः ।
कुम्भजन्मेति मर्त्येषु सिद्धेष्वगस्त्य उच्यते ॥ १०४॥

सोऽयं सर्वमुनिश्रेष्ठो रामागमविधिर्महान् ।
रामभक्तिसुधाम्भोधिजन्मेन्दुर्द्वितीयोऽमलः ॥ १०५॥

इति तेषां वचस्तथ्यं श्रुत्वा वायुसुतस्त्वरी ।
पपाताङ्घ्रियुगे तस्य कुम्भयोनेस्तपोनिधेः ॥ १०६॥

रामप्राण इति प्रेम्णा कुम्भजन्मापि मारुतेः ।
न्यपतत्पादयोमूर्ध्ना लोक नाथ समोपि सन् ॥ १०७॥

अन्योन्येनानुरागेण रामभक्तिकृतेन तौ ।
आलिङ्ग्य तस्थतुः सिद्धौ चिरेण द्रुतचेतसौ ॥ १०८॥

निषिञ्चेतां च गात्राणि प्रेम्णांसामृतधारया ।
तप्तानुक्लिन्न सर्वाङ्गौ व्ययुज्येतां न तौ जनौ ॥ १०९॥

अन्योन्यदर्शनाश्लेषजाताह्लादमहत्तया ।
अन्योन्यं स्तोतुकामौ च सन्नवाचौ परन्तु तो ॥ ११०॥

रामभक्ति सुधापूर्ण रत्नाकरमहोदधी ।
अन्यैः स्तुतौ तदा भक्तैर्मुनीश्वर कपीश्वरौ ॥ १११॥

तयोरुपरि पुष्पौघा दिव्याः पेतुर्मनोरमाः ।
धन्ये यन्धरणीपुण्या यदेतत्पादपांशुभिः ॥ ११२॥

जातोत्सवैस्तु तौ देवैरस्तूयेतां गतस्मयैः ।
रामदेवपदाम्भोजभ्रमरो मधुरश्वरौ ॥ ११३॥

मन्दं तत्वागतप्रज्ञावुपविष्टौ शिलातले ।
नभस्वत्कुम्भजन्मानौ जजल्पतुरुभौ कवी ॥ ११४॥

पूतः पतितजातोपि पादपद्मपरागतः ।
तवाहं पतनान्मूर्ध्नि रामभक्ति सुधाम्बुधेः ॥ ११५॥

यस्त्वं मयामहाभाग चिरेणाकाङ्क्षितागमः ।
आगतोस्याश्रमं पूतीकर्तुम्मेऽगस्त्य सत्पते ॥ ११६॥

दुर्लभोस्मिन्सदा विष्णुदाससाधुसमागमः ।
तत्रापि श्रीरमानाथ रामाश्रयसमागमः ॥ ११७॥

श्रीरामो रामभक्तश्च द्वावेवेह प्रियौ मम ।
प्रधानस्त्वन्तु तेषां यन्नाथेनासि मम प्रभो ॥ ११८॥

नारदात्सनकादिभ्यः शम्भोरपि वृहस्पते ।
पाराशर्याच्छुकाच्चापि ज्यायानसि निजैर्गुणैः ॥ ११९॥

ज्ञात्वा विद्वन्सतां सङ्गमदीर्घं दीर्घदर्शिनाम् ।
पूजाप्रश्नप्रणामैश्च तत्त्वं जिज्ञास्यमेव यत् ॥ १२० ॥

नाना वादाः पुराणेषु संहितासु स्मृतिष्वपि ।
वेदेष्वपि च काव्येषु प्राकृताप्राकृतेष्वपि ॥ १२१ ॥

मुष्टामुष्टि च शास्त्रेषु पण्डितैः सज्यते परः ।
युक्तयस्तेषु दृश्यन्ते सर्वेष्वपि च सर्वशः ॥ १२२ ॥

न पदार्थ पराभूतिः स्वरूपेण परेण च ।
क्रियते तदभिवादो वादिभिः किं तु दुष्यते ॥ १२३ ॥

तस्मात्परात्परं ज्ञानं सम्प्रदायाद्विशोधयेत् ।
विज्ञायस्वधियाधीरैः सम्पाद्यं प्रतिपत्तिभिः ॥ १२४ ॥

सोऽहं तत्त्वं परं ज्ञानं प्रेप्सुश्च परमात्मनः ।
परस्या देवतायाश्च ध्यानं कालगुणान्वितम् ॥ १२५ ॥

इत्युक्त्वा पावमानिः सःकृताञ्जलिरमुं मुनिम् ।
उपतस्थे गुरुं गौरि ! गौरवाद्गुण यन्त्रितः ॥ १२६ ॥

॥ इति नारदपाञ्चरात्रे श्रीशिवसंहितायां पञ्चमेपटले
साधुसमागम प्रकाशनो नाम प्रथमोऽध्यायः १ ॥

२. अथ द्वितीयोऽध्यायः ।

श्रीशिवोवाच-
एतद्वायुभुवो वाक्यं श्रुत्वा वेदविदाम्वरः ।
अगस्त्यो भगवांस्तं च सस्मितं वाक्यमब्रवीत् ॥ १ ॥

अगस्त्य उवाच-
त्वं मां परीक्षसे विद्वन् स्वतः सर्वार्थवित्तमः ।
अज्ञातं विद्यते किं ते ज्ञेयं ज्ञेयेषु वस्तुषु ॥ २ ॥

सर्वोत्कर्षोपयुक्तोऽहं सत्यो सौ पवनात्मज ।
राममन्त्र प्रभावोऽयं त्वया मे परिचीयताम् ॥ ३ ॥

मत्तस्त्वं सर्वथा श्रेष्ठस्त्वत्तः श्रेष्ठो न चापरः ।

त्वत्त एव परिज्ञातुं तत्त्वमिच्छामि यत्परम् ॥ ४॥

सर्वथा द्वारभूतं ते वक्तुं मद्वाक्यमुत्तरम् ।
आञ्जनेय भव त्वेतद्रामदूत महामते ॥ ५॥

हिरण्यगर्भो भगवान् सर्वेषां हि पितामहः ।
पद्मनाभसुतः श्रीमान् भक्तानां प्रथमो गुरुः ॥ ६॥

प्रमाणं मूलभूतं नो वेदाख्यं यच्चतुर्विधम् ।
तद्यस्य वदनाम्भोज भ्रमरायितमादितः ॥ ७॥

तस्य हिरण्यगर्भस्य साक्षात्कथयतो मुखात् ।
पुरा कल्पेमयाप्ये तत्तत्त्वं चित्ते समाहितम् ॥ ८॥

नान्यद्रामात्परं तत्त्वं कौशल्यानन्दवर्द्धनात् ।
जानकीवल्लभात्कालत्रिके देशेषुदृश्यते ॥ ९॥

न श्रीरामव्रतादन्यद् व्रतं सर्वार्थसाधनम् ।
न रामाराधनादन्यो यज्ञो वेदेषु दृश्यते ॥ १०॥

नान्योमन्त्रः परो राममन्त्रात्षडक्षरादपि ।
सूर्यशक्तिशिवादीनां मन्त्रा हीनतराः स्फुटम् ॥ ११॥

चत्वारोपि महावेदा नैतत्तुल्याः फलादिभिः ।
का कथास्मृतिशास्त्राणां पुराणानां च पावने ॥ १२॥

रामनाम्ना समं नान्यं नाम विष्णोः शिवस्य च ।
कान्येषां तु कथा नाम्नां सत्यं सत्यमिहोच्यते ॥ १३॥

रामनाम्ना शिवः काश्यां भूत्वा पूतः शिवः स्वयम् ।
स निस्तारयते जीवराशीन्काशीश्वरः सदा ॥ १४॥

रामपादोदकान्नान्यत्पावनं पतितावलेः ।
रामोच्छिष्टं यदन्नं स्यात्पावये दखिलं तुतत् ॥ १५॥

रामश्चापि पुरस्तस्य पतिर्लक्ष्म्या इवाच्युतः ।
अन्यः पतिर्ब्रुवाणोयः पतितः सहि गर्हितः ॥ १६॥

अयोध्यापतिरेव स्यात्पतीनां पतिरीश्वरः ।
अन्याषां मथुरादीनां रामांशाः पतयो यतः ॥ १७॥

भोगस्थानं परायोध्या लीलास्थानं त्वियं भुवि ।
भोगलीला पती रामो निरङ्कुशविभूतिकः ॥ १८॥

द्विभुजो जानकीजानिः सदा सर्वत्र शोभते ।
भक्तेच्छातो भवेदेष वैकुण्ठेतु चतुर्भुजः ॥ १९॥

परं साधारणं रूपं नित्यं द्विभुजमेव तत् ।
परमं रस सम्पन्नं ध्येयं योगविदां सदा ॥ २०॥

भोगस्थानानि यावन्ति लीलास्थानानि यानि च ।
तानि सर्वाणि तस्यैव पुरा व्याप्यानि सर्वशः ॥ २१॥

सवाह्याभ्यन्तरः कृत्स्न आनन्दरसशब्दितः ।
मधूदधिरिवापारो राम एव परः पुमान् ॥ २२॥

आसीनं तमयोध्यायां सहस्त्र स्तम्भमण्डिते ।
मण्डपे रत्नसंज्ञे च जानक्या सह राघवम् ॥ २३॥

मत्स्यः कूर्मः किरिर्नैको नारसिंहोप्यनेकधा ।
वैकुण्ठोपि हयग्रीवो हरिर्वामनकेशवौ ॥ २४॥

यज्ञ नारायणो धर्मपुत्रो नरवरोपि सः ।
देवकीनन्दः कृष्णो वासुदेवो बलोपि च ॥ २५॥

पृष्णिगर्भो मधून्माथी गोविन्दो माधवोपि च ।
वासुदेवः परोनन्तः सङ्कर्षण इलापतिः ॥ २६॥

प्रद्युम्नोप्यनिरुद्धश्च व्यूहा सर्वेपि सर्वदा ।
रामं सहोपतिष्ठन्ते रामादेशव्यवस्थिताः ॥ २७॥

एतैरन्यैश्च संसेव्यो रामो नाम महेश्वरः ।
तेषामैश्वर्यदातृत्वान्मूलत्वात्ते निरीश्वराः ॥ २८॥

इन्द्र नामा स इन्द्राणां पतिः साक्षी गतिः प्रभुः ।
विष्णुः स्वयं सविष्णूनां पतिर्वेदान्तकृद्विभुः ॥ २९॥

ब्रह्मा स ब्रह्मणां कर्ता प्रजापतिपतिगर्ति ।
रुद्राणां स पती रुद्रो रुद्रकोटिनियामकः ॥ ३०॥

चन्द्रादित्य सहस्त्राणि रुद्र कोटि शतानि च ।
इन्द्रकोटि सहस्त्राणि विष्णु कोटि शतानि च ॥ ३१॥

ब्रह्मकोटि सहस्त्राणि दुर्गाकोटि शतानि च ।
महाभैरवकल्पानि कोट्यर्बुदशतानि च ॥ ३२॥

अवतार सहस्त्राणि भक्त कोटि शतानि च ।
गन्धर्वानां सहस्त्राणि देव कोटिशतानि च ॥ ३३॥

वेदाः पुराण शास्त्राणि तीर्थ कोटि शतानि च ।
देवब्रह्ममहर्षीणां कोटि कोटि शतानि च ।
सततं यं निषेवन्ते स श्रीराम इतीरितः ॥ ३४॥

निर्मत्सरैश्च विद्वद्भिर्मन्त्रार्थप्रयतैरपि ।
जातान्येतानि रामांशात्प्रोच्यन्ते ब्रह्मवादिभिः ॥ ३५॥

यं वेदान्त विदो ब्रह्म वदन्ति ब्रह्मवादिनः ।
परमात्मेति च योगीन्द्रा भक्तास्तु भगवानिति ॥ ३६॥

यज्ञो विष्णुरिति स्पष्टमृत्विजो ब्रुवते बुधाः ।
स्वभावकालकर्मादि शब्द वाच्यं तु हैतुकाः ॥ ३७॥

भोगेनासौ स्वतः पूर्णो दाता भगगुणस्य च ।
स्वतो वाप्तसमस्तर्द्धी रामकामवरप्रदः ॥ ३८॥

ज्ञानशक्तिबलैश्वर्य वीर्यतेजांस्य शेषतः ।
भगशब्द निमित्तानि विना हेयैर्गुणादिभिः ॥ ३९॥

तस्यानन्तगुणस्यापि षडेवामी महागुणाः ।
एतव्याप्या गुणा अन्ये येपि स्युः पुरुषोत्तमे ।
सर्वजन्मस्थितिध्वंसहेतू रामो निरङ्कुशः ॥ ४०॥

सङ्कल्प सिद्ध सर्वार्थः पूर्णोभयविभूतिकः ।
सीतापि सदृशी तेन वयोरूपगुणादिभिः ॥ ४१॥

द्वादशाब्द वयोयुक्ता नित्यानन्द विधायनी
तरुणीसैवरूपेण श्यामा श्रृङ्गार संश्रया ॥ ४२॥

गौराङ्गी पीतवसना नीलरक्तशिवांवरा ।
सर्वेश्वरी सदाराध्या भुक्तिमुक्तिवरप्रदा ॥ ४३॥

नित्यं रामानुकूलैव चित्ररूप प्रदर्शिनी ।

षोडशाब्दपरिच्छिन्नवयः सोपि भयापहः ॥ ४४॥

पीतवासा घनश्यामः शिखात्रय शिखण्डकः ।
काक पक्षयुगी श्रीमान् पञ्चखण्डशिखण्डकः ॥ ४५॥

मुक्ताफललसन्नासः स्वतः स्मितशुभाननः ।
पीतवक्षा महाबाहुः क्षीणमध्यमनोहरः ॥ ४६॥

नित्योत्सव स्वभावश्च नित्य कौतुक पोषकः ।
सर्वविद्यागुणाम्भोधिर्नित्यनिर्धूतदूषणः ॥ ४७॥

रक्तपद्मविशालाक्षो रत्नदन्तोऽरुणाधरः ।
गान्धर्वे च भुवि श्रेष्ठो नारीगणमनोरमः ॥ ४८॥

गन्धर्वराजप्रतिमो मुक्तोत्तमविभूषणः ।
रसज्ञः स्वजनानन्दी विलासी विलसत्प्रभः ॥ ४९॥

स्वच्छन्दगोऽपि धर्मार्थे रतः स्मरविवर्द्धनः ।
दाता भोक्ताऽविता साक्षी दयासिन्धुः सुरागवान् ॥ ५०॥

अकोपनः क्षमाशीलो लीलारञ्जितसज्जनः ।
सुन्दरेन्दुः शुभाचारी मुग्धेन्द्रो मधुरस्वरः ॥ ५१॥

कृतज्ञः कृतिवान्काव्यज्ञानामिन्द्रः कलानिधिः ।
गम्भीरः स्थिरधीः प्राज्ञः सुस्निग्धमधुरस्वरः ॥ ५२॥

स्थिरस्नेहः सुचातुर्यः धैर्यादिगुणसागरः ।
सौकुमार्यसरः श्रीमान् लक्ष्मीवांल्लक्षणान्वितः ॥ ५३॥

वज्रसंहननो भव्यः सौगन्धस्फुरितद्युतिः ।
वाग्मी सकलशास्त्राणामाख्याताऽमृतभाषणः ॥ ५४॥

सर्व प्राणिरुतज्ञः सः सर्व प्राणमनोहरः ।
सर्वोपास्यः प्रसन्नात्मा सर्वरक्षा विभुस्स्वराट् ॥ ५५॥

सर्वाभयप्रदः सर्वकामितार्थ विधायकः ।
भक्तानुपक्षको दक्षो गुणदोषस्वरूपवित् ॥ ५६॥

वल्लीषु भोगपत्नीषु दक्षिणो दयितोऽनघः ।
सर्वशृङ्गारसम्पन्नः सर्वनायकनायकः ॥ ५७॥

सर्वानन्दमयः सर्वानन्दसन्दोहदायकः ।
किङ्किणीनूपुरारावैर्मुग्धस्त्रीमुखमारुतैः ॥ ५८॥

वीणामृदङ्ग झञ्झाद्यैर्वादितैर्ललनायुतैः ।
सारिकाशुकसन्नादैः कोकिला भ्रमरारुतैः ॥ ५९॥

वन्दिस्तुतिगुणैस्स्तोत्रपाठे सारस कूजितैः ।
प्रबुद्धः कोशलापालवालो ध्येयः सुधीजनैः ॥ ६०॥

नाना सुगन्धमालादीन् मर्द्दनो मदिरेक्षणः ।
सतीष्वपि विशालासु रत्नप्रासादपङ्क्तिषु ॥ ६१॥

नाना सीमान्तरम्यासु नानाभोगवतीषु च ।
नाना चित्र सुगन्धेषु सुप्तो मोहनमन्दिरे ॥ ६२॥

नाना शकुनि सङ्गीते वातायनविभाविते ।
उपागम्य वयस्यै स राजवंश्यैर्मनोहरः ॥ ६३॥

सेव्यमानः शुभालापैः नानोपायनपाणिभिः ।
उद्बुद्धः पद्मपत्राक्षः किंचिदालस्यजृम्भितः ।
जगन्नाथसुतः सद्भिः स्मर्तव्यः स शुभार्थिभिः ॥ ६४॥

॥ इति नारदपाञ्चरात्रे श्रीशिवसंहितायां पञ्चमपटले
श्रीरामरहस्य परस्वरूप गुणविभूति प्रकाशनो नाम द्वितीयोऽध्यायः २॥

३. अथ तृतीयोऽध्यायः ।

शिवोवाच-
कुम्भयोनिर्मुनी रामरहस्यं मरुतः सुते ।
प्रेम्णा शृण्वति तत्प्रीत्या प्रोवाच परमोत्तमम् ॥ १॥

मातुरन्तः पुरं पश्चात्प्रविष्टः सानुजानुगः ।
स्वामम्बां हर्षयन्रामः पञ्चाब्दिक इवार्भकः ॥ २॥

मात्रा चोत्सङ्ग आरोप्य कृतपादाभिवन्दनः ।
लालितो मधुरालापैश्चुंवितानतचन्द्रमाः ॥ ३॥

लब्ध्वाशीः खण्डलड्डुकैर्भोजितो ललितालकः ।
वद्धचूडश्चलाक्षोऽसौ धारितांवरभूषणः ॥ ४॥

मात्रा पृष्टः परं भाव्यं तस्या अन्ते पपाठ सः ।
अग्राहितधनुर्वाणो लुलुण्ठ च महीतले ॥ ५॥

नृत्येति स तया मात्रा उक्तः खण्डितभाषणः ।
ननर्त स महीपालनन्दनो जननन्दनः ॥ ६॥

प्रसन्ना जननी वत्समुत्थाप्यालिङ्ग्य चानघम् ।
आनन्दाश्रुसुधालेशैः सिषिञ्चे हृदये प्रियम् ॥ ७॥

क्रीडितुं गन्तुकामोऽयं भीषतो भयदर्शनैः ।
अरुदत् कुपितो मातुर्भाण्डभेदं चकार च ॥ ८॥

अपराध्यन् गृहारामद्रुमभङ्गेन बालकः ।
मात्रानुधावितो वर्द्धुं न लब्धोऽनिलचञ्चलः ॥ ९॥

दूरेस्थितो भयं त्यक्त्वा बालो मातरमेव सः ।
भीषयामास भीतिघ्नो राजन्योऽहमिति ब्रुवन् ॥ १०॥

कोसौ मां भीषयेल्लोके हन्याद्वामितविक्रमः ।
रामं दाशरथिं शूरं समाजार्जितपादुकम् ॥ ११॥

तं हन्यामहमेवाजाव वश्यंहि धृतायुधः ।
बहवोपि मया सिंहा वराहाश्च निषूदिताः ॥ १२॥

तस्मान्मातः कृपाणीं मे तूणीरं धनुरुत्तमम् ।
चर्म चारु च शीघ्रं त्वं देहि दासोस्मि ते सदा ॥ १३॥

चोरयित्वा बलाद्वाहं नेष्याम्यायुधमन्यथा ।
रक्षस्व गौरवं मातर्वदामि तव किङ्करः ॥ १४॥

एवं वहु विधां वाचं वदन्प्रौढ इवात्मजः ।
आश्वासितः शनैर्मात्रा सत्यासत्यवचोमृतैः ॥ १५॥

वत्स वत्स चिरं जीव धनुर्वाणौ गृहाण भोः ।
प्रियं पुत्रं न वध्नामि सत्यं मन्यस्व मे वचः ॥ १६॥

क्रीडित्वा शीघ्रमेहीति वाक्यं मातुर्निशम्य सः ।
उपेत्याङ्घ्रियुगे लुण्ठंल्लब्धकामो मुदान्वितः ॥ १७॥

अञ्जनाञ्जितचार्वक्षो नाशामौक्तिकमोहनः ।
किङ्किणी नूपुरारावश्चारु चूडश्च चञ्चलः ॥ १८॥

पीतांवरेण सूक्ष्मेण वेष्टितोऽलकशोभितः ।
चारुचापलसत्पाणिः पीतवासोऽयुगच्छविः ॥ १९॥

गजराजगतिर्मुग्धो नवहास्यप्रियान्सखीन् ।
हासयन् कीडयन् भ्रान्त्या योधयन्नभयन्मिथः ॥ २०॥

एवं पौरशिशून्सर्वान् मोहयन्मधुरस्वनैः ।
वस्त्रालङ्कारदानैश्च त्यक्त रागक्रियानसौ ॥ २१॥

क्रीडामृगगणांश्चासौ जातिपक्षिगणानपि ।
पश्यन् शृण्वन् गिरस्तेषां चित्राश्चित्रवचा स्वयम् ॥ २२॥

निस्ससार पितुः पादौ दृष्टुं रामः सहानुगः ।
मोहयन्जननीद्वारस्थितान् स्थिररतीन् जनान् ॥ २३॥

पूजयन्जनकेनासो दृष्टो हृष्टतनुत्वचा ।
अङ्कारोपित एवाशु चुचुंवे चारुलोचनम् ॥ २४॥

हृदालीढं सुतं चासौ मोक्तुं प्राण इवाशयी ।
शक्रोतिस्म निधिं प्राप्य कदर्य इव तत्पिता ॥ २५॥

पितुरङ्कगतो राम इन्द्र नीलमणिप्रभः ।
नाना लङ्काररम्याङ्ग इन्द्रकाम इवास्फुरत् ॥ २६॥

वसन्ताङ्कगतः काम इव रामो रराज वा ।
जनकाङ्कस्थितो रामो मोहयामास मोहनात् ॥ २७॥

सभ्यानां हृदये रामो विष्णोर्वक्षसि कौस्तुभः ।
स्थितो नाद्यापि भाराय नीरागाय च कल्पते ॥ २८॥

हितानि शिक्षितः पित्रा प्रत्यगृह्णात् कृताञ्जलिः ।
उत्थाय च नमश्चके रामो वालोपि धर्मवाट् ॥ २९॥

पुत्रमुद्दिश्य राजेन्द्रश्चके दानानि भूरिशः ।
न हि तस्य प्रियः पुत्रादन्योस्ति भुवनत्रये ॥ ३०॥

आज्ञया पितुराचार्यागारं रामो जगाम ह ।
समेतः सखिभिर्वालैरध्येतुं सकलाः कलाः ॥ ३१॥

वेदमन्त्रपवित्रैस्तु सिच्यमानो जलैरसो ।

विप्रैः क्षिप्रतपः सिद्धैर्गीयमानैश्च गायकैः ॥ ३२॥

अर्थं यशस्तथात्मानं निवेद्य गुरवेर्भकः ।
जग्राहेव निऽजं न्यासं वाङ्मयं निखिलं गुरोः ॥ ३३॥

उत्तमर्णोभिरामोऽसावर्थमानादिभिर्गुरोः ।
निषिद्धोपि महाराजसूनुत्वान्मृदुलत्वतः ॥ ३४॥

गुरोर्गाश्चा रयामास गोपराजसुतप्रभः ।
आहरत्समिधोप्यस्य वा रिपुष्पकुशादिकान् ॥ ३५॥

आदेशाच्च गुरोः रामः सरयूतीरमास्थितः ।
सानुजः ससखः सौम्यक्रीडासाधनसंयुतः ॥ ३६॥

द्वन्द्वशः योधयामास मल्लैर्मल्लान् मृगैर्मृगान् ।
मेषैर्मेषांश्च तत्रासौ पक्षिभिः पक्षिणस्तथा ॥ ३७॥

स्वयं रङ्गे च चिक्रीडे भ्रातृभिः सखिभिस्सह ।
पश्यतां सिद्धसङ्घानां पुष्पवागभिः पूजितः ॥ ३८॥

हासं नाना विधन्तत्र भाँडसंज्ञैः सहस्रकैः ।
कारयन् गायकैर्गीतैः शुश्राव स्वमप्यसौ ॥ ३९॥

स्नानार्थमागता नद्यां नाना पौरजनस्त्रियः ।
मुमूर्छुः सहसा रामं दृष्ट्वा लोकदृगुत्सवम् ॥ ४०॥

गीयमानगुणो मुग्धो मुग्धाभिश्चललोचनः ।
त्याजिताभिरयं रामो नीतोह्नन्नेत्र मन्दिरे ॥ ४१॥

नौभिस्ततो जलक्रीडां चक्रे च क्रीतरङ्गिताम् ।
प्लवनैर्धावनै स्तीरेषून्मज्जन निमज्जनैः ॥ ४२॥

व्युत्प्रोक्ष्य कुङ्कलैर्वारि जातानां कन्दुकैश्चलः ।
वस्त्रापहरणैस्तासां नग्ना नग्न कियेक्षकः ॥ ४३॥

प्रविकीर्णाद्रकेशोऽसौ गन्धर्वार्भकसन्निभः ।
अधस्तीरतरोस्तिष्ठन् मोहयामास नागरीः ॥ ४४॥

रन्तु कामोथ रामोसावा रामान् प्रविवेश तैः ।
राजवंश्यैर्वयस्यैश्च साकं कीडाविचक्षणैः ॥ ४५॥

वेश्या नटी नटैश्चापि भाँडैर्गायकनायकैः ।
सामन्तैस्सेवकैश्चापि सेव्यमानो नृपात्मजः ॥ ४६॥

क्रीडन्मनोभिरामायां सङ्गीतागमकोविदः ।
नद्योश्च सङ्गमे तत्र विजहार वनेक्षकः ॥ ४७॥

सरय्वास्तीरमासाद्य विल्वोद्यामं हरिस्तथा ।
दृष्ट्वा तत्र रमित्वा च तमसावनमाविशत् ॥ ४८॥

विहार वनमागम्य केलिकुञ्जं च गह्वरम् ।
रेमे तत्र चिरं रामः स्वैरामार्पितविग्रहैः ॥ ४९॥

स्वकुन्डे जानकीकुण्डे नन्दिग्रामे च राघवः ।
स्थित्वा भुक्त्वा च स्वादूनि रमाकेलिवनं ययौ ॥ ५०॥

कारयित्वा नदीक्रीडां कुमारः कौतुकादिह ।
गतो वेदश्रवां दिव्यामापगामथ गोमतीम् ॥ ५१॥

प्रविवेश व्रजं तत्र गोपी गोपमहोत्सवः ।
दधीनि वुभुजे रामो मधुराणि फलानि च ॥ ५२॥

एकान्ते गोमती तीरे गोपकन्या मनोरमाः ।
रसार्त्ताः रमयामासू रामो रमयतांवरः ॥ ५३॥

वनाद्वनं व्रजन्वीरो वीरवालैस्सहानुगैः ।
क्रीड़ास्थानं ततो गत्वा शस्त्रास्त्रैर्विजहार सः ॥ ५४॥

गोप्रताराख्य तीर्थेऽथ रासस्थलमनुत्तमम् ।
दृष्ट्वा विहृत्य तत्रासौ स्वर्गद्वारमुपागमत् ॥ ५५॥

चन्द्र धर्महरिन्तत्र गुप्तविष्णुहरिं तथा ।
दृष्ट्वा सम्पूज्य रामोऽसौ क्षीरसागर दक्षिणे ॥ ५६॥

शिवं सरस्वतीं तत्र यक्षराजं च मारुतम् ।
सप्तसागरके तस्माल्लोकोत्तरं समर्चितम् ॥ ५७॥

ऐरावत कुलोद्भूतं नाम शत्रुञ्जयं गजम् ।
आरुह्य नगरं रामः प्राविशन्नगरोत्सवः ॥ ५८॥

मत्तेभसदृशं ह्यश्वं रथं स्वर्णपरिस्कृतम् ।
मेघनद्धं मृगैर्युक्तं गज सावकसंयुतम् ॥ ५९॥

आरुह्य व्यहरद्रामो वीथ्यां वीथ्यां च नूतनः ।
नरयानं नरं चापि विमानं मधुराश्रयः ॥ ६०॥

पद्भ्यां पद्मविसालाक्षः प्राविशच्च गृहं गृहम् ।
यथाभावं यथारूपं यथा योग्यञ्च सुन्दरः ॥ ६१॥

आनन्दयन्नरान्नारीरपि रामो नरार्भकः ।
वालक्रीडनकैः सर्वैरत्नस्वर्ण विनिर्मितैः ॥ ६२॥

वैहारिकं दधानोसो वेषं सङ्क्रीडसम्मुदे ।
सर्वेष्वपि समाजेषु सर्वास्वपि क्रियासु च ॥ ६३॥

सर्वेषामपि सर्वेषु गृहेषूवपवनेषु च ।
दृष्टो मनोहरन्सर्वै रामो राजीवलोचनः ॥ ६४॥

रामादन्यः प्रियस्तासां प्रजानां नाभवत्पुरि ।
वाचयन्तं पुराणानि श्रृण्वन्तं च क्वचित् क्वचित् ॥ ६५॥

अभ्यसन्तं च वेदान्तं योगं साख्यं क्रियां च ताम् ।
ददन्तं क्वापि देयानि गृहह्णन्तं परतः क्वचित् ॥ ६६॥

शयानं विवदन्तं च गायन्तं क्वचिदेव च ।
भुञ्जानमुपतिष्ठन्तं नृत्यन्तं कचिदायतम् ॥ ६७॥

हसन्तं हासयन्तं च प्रासादाग्रनिवासिनम् ।
क्वचित्साधु समाजस्थं मल्लगोष्ठ्यां स्थितं क्वचित् ॥ ६८॥

पुण्यस्त्री सेवितं क्वापि विप्रवर्य्य समावृतम् ।
आरामे विहरन्तं च क्रीडन्तं सरयूजले ॥ ६९॥

आयान्तं पथि गच्छन्तं पश्यन्तं चतुरङ्गमान् ।
ध्यायन्तं च जपन्तं च पृच्छन्तं कुशलानि च ॥ ७०॥

अटन्तं मृगयायां वा गजशिक्षापरायणम् ।
अश्वशिक्षापरं पक्षिवृन्दपाठनपण्डितम् ॥ ७१॥

वासोलङ्कार रत्नानि धारयन्तं च मोहनम् ।
काव्यालङ्कार नाट्यादिव्याख्यानिरतं क्वचित् ॥ ७२॥

मातुरन्तः पुरे व्याप्तं वालक्रीडाविशारदम् ।

हर्षयन्तं नवैर्बालभाषितैः पितरं पुनः ॥ ७३॥

हृष्टं क्वापि स्थितं मौनान्मात्रा पित्रात्र सज्जनैः ।
तैरनुनीयमानं च सेव्यमानं च सोदरैः ॥ ७४॥

रुष्टाननुनयन्तं तान् वासोलङ्कारदापनैः ।
रत्नमण्डपमध्यस्थं नाना लक्ष्मीनिषेवितम् ॥ ७५॥

सीताशोभितवामाङ्गं नाना शृङ्गारवर्द्धनम् ।
नाना रसमयीं लीलां कारयन्तं सखीगणैः ॥ ७६॥

आनन्दयन्तमेवान्यान्नानान्दोलनलालितम् ।
नाना रागरसास्वादसक्तं भक्तहितोद्यतम् ॥ ७७॥

वीणावादन तत्त्वज्ञं नाना गीतकथोत्सवम् ।
दिव्यैर्गन्धैश्च वासोभिरासवैः शुचिभिः पुनः ॥ ७८॥

ताम्बूलैश्च सुधापानैः प्रीणयन्तं प्रियां च ताम् ।
सर्वत्र चित्ररूपाणि विभ्रन्तं च स्वयेच्छया ॥ ७९॥

पश्यन्ति स्म जना रामं स्वे स्वे पार्श्वे स्थितं पुनः ।
सभा नाम सुकीर्तिर्या तस्यामासीनमुन्नतेः ॥ ८०॥

राजासने महाराज नाना नेपथ्य शोभितम् ।
नर वानर कोटीनां कोटिभिः परिवारितम् ॥ ८१॥

यक्ष राक्षस गन्धर्व सिद्ध किन्नर कोटिभिः ।
देव दानव दैत्याद्यैर्वन्दितं वन्दिभिः पुनः ॥ ८२॥

महाराजाधिराजेन्द्रं रामं पश्यन्ति सज्जनाः ।
ऋषिकोटिस्तुतं वेदब्रह्मरुद्रादिपूजितम् ॥ ८३॥

प्रसन्नं ददतं तेभ्यस्तं तं कामं मनोगतम् ।
ध्यायेद्देवं च देवं तमेकान्तिजनवत्सलम् ॥ ८४॥

अयोध्यापुरनेतारं रामं भेत्तारमंहसाम् ।
नाना ध्यानानि रामस्य मयोक्तानि यथामति ॥ ८५॥

एवं समीर सूनो ते श्रोतुकामेन यत्परम् ।
रासलीलां त्वया पूर्वं स्तावितां तामथो वद ॥ ८६॥

अनुग्राह्य स्त्वयाद्याहं रसमय्या त्वपूर्वया ।
विद्याविनिमयोप्यऽत्र विद्वत्सुविदुषां स्फुटः ।
अर्थाग्राह्येषु तत्वेषु तत्त्वग्राह्यमिति श्रुतम् ॥ ८७॥

॥ इति नारदपाञ्चरात्रे श्रीशिवसंहितायां पञ्चमपटले
रामरहस्ये नानाध्यानप्रकाशनो नाम तृतीयोऽध्यायः ३॥

४. अथ चतुर्थोऽध्यायः ।

श्रीशिव उवाच-
इत्यगस्त्येन मुनिना प्रार्थितः पवनात्मजः ।
सर्व राम रहस्येषु स्वतन्त्रश्च ससाद ह ॥ १॥

श्रुत्वा मुनिमुखाद्रामध्यानं मङ्गलमायतम् ।
दण्डवत्प्रणतोभूत्वा प्राह तं पवनात्मजः ॥ २॥

जाते श्रोत्रे पवित्रे त्वन्मुखचन्द्र सुधाद्रवात् ।
पूता वागपि मे भूयादिति तत्पुनरुच्यते ॥ ३॥

श्रोता प्रायो भवामीह वक्तातु क्वचिदेव हि ।
त्वयि श्रोतर्य्यहं किं स्यां व्याख्यातापि भवद्गिराम् ॥ ४॥

दुर्लभारामदासा हि रामभक्तिः सुदुर्लभा ।
भृशं सुमंथितात्सिन्धोर्लक्ष्मीरेकैव निर्गता ॥ ५॥

एकतः सकला लक्ष्मी भक्तीरामस्य चैकतः ।
ना दीयमाना जनैर्ग्राह्या भक्तिर्लक्ष्मी न वा चला ॥ ६॥

सर्वो लक्ष्मी कटाक्षैकविलासो विभवो हरेः ।
कथ्यते सकलैर्लोकैस्तेनासौ परमेश्वरः ॥ ७॥

सर्वलक्ष्मीमयी सीता सर्वसिद्धिनिधीश्वरी ।
सर्वानन्दमयी सीता सर्वारोगविवर्द्धिनी ॥ ८॥

साध्वी पुण्यप्रिया पत्नी सर्वपत्नीति सिद्धति ।
सर्वेषामीश्वराणां तु स एव परमेश्वरः ॥ ९॥

श्रुति स्मृति पुराणादि सिद्धाहीश्वरता मुने ।
अङ्गीक्रियत एवात्र ब्रह्मादीनामपीश्वरैः ॥ १०॥

मत्स्यकूर्म वराहाणां कुतो न नृहरेरपि ।
शौरेस्त्रिविक्रमस्यापि वैकुण्ठस्याऽच्युतस्य च ॥ ११॥

प्रद्युम्नस्याऽनिरुद्धस्य विष्णोर्नारायणस्य च ।
श्वेतद्वीपपतेर्जिष्णोः सङ्कर्षणगणेशयोः ॥ १२॥

हयग्रीवस्य गोविन्दः माधवाम्भोधिशायिनाम् ।
वामनाधोक्षजादीनां हृषीकेशामृतेशयोः ॥ १३॥

हेतुवादकरैर्मन्दैरन्यथैवोपपद्यते ।
प्रत्यक्षं श्रुतिसिद्धं यन्महत्वं मृति नाशनम् ॥ १४॥

किन्तु तेषु न मे प्रीतिर्नचद्वैष्यो मृषा नदृक् ।
स्वभाव एव नित्योयमीदृशो विधिगोचरः ॥ १५॥

कुतो ब्रह्मादिषु प्रीतिः खण्डितात्मगुणेषु यत् ।
देवासूर्यापरावृत्तेदुर्गादिषु तु किं पुनः ॥ १६॥

मत्स्यादिभिरभेदोवा भेदो वास्ततिरत्ययः ।
तैस्तैरंशांशि भावो वा प्रमाणानुभवेन च ॥ १७॥

किं तैरैकान्तभावस्य रामभक्तिसुधोदधेः ।
ब्रह्मचर्य व्रतस्यापि रामे केलिरतस्य मे ॥ १८॥

पुराणे क्वचिदंशत्वं रामस्यापि श्रुतं च यत् ।
अन्याभिसन्धिकं तत्तु मूलमानविरोधतः ॥ १९॥

नहि तेन विना शून्यं रामेण परमं पदम् ।
लीलाभि व्यक्तितात्पर्थादवतारकृतिश्रुते ॥ २०॥

अवतारित्वमस्यैव रामस्याप्यवतारता ।
आदित्यवद्विरोधोऽत्र न स्वरूपभिदा क्वचित् ॥ २१॥

एकस्मिन्नेव रामे तु कौशल्योत्सङ्गलालिते ।
सीतापतौ मम प्रीतिरविच्छिन्ना स्वभावजा ॥ २२॥

एकान्तिरामभक्तस्य सन्निधाने हनुमतः ।
वक्तुं प्रवर्तते वाणीं श्रोत्रमन्यस्य तूद्यति ॥ २३॥

सीता समाधिका भार्या विष्णोरपि सुदुर्लभा ।
सर्वशृङ्गारसम्पन्ना मत्स्यादीनां तु दुःश्रवा ॥ २४॥

पुरी विष्णोरपि स्फीता नास्त्ययोध्या समाधिका ।
मत्स्यादीनां तु यद्वारिवनमात्रनिवासिता ॥ २५॥

नित्यानित्यविभूतिर्या चक्रनाभीवदृष्यते ।
सीतायोध्यापती रामस्तेभ्योऽधिकतमोऽस्त्यतः ॥ २६॥

सरय्वा सदृशीमन्यां नाहं पश्यामि चापगाम् ।
यावै वेदद्रवोद्भूता रामाराममनोरमा ॥ २७॥

तयोरतिश्रमं या तु नाशयन्ती रतिप्रदा ।
चित्रवारिजजातानि दर्शयन्त्युत्पलानि च ॥ २८॥

पिता दशरथादन्यो धन्यो न भुवनत्रये ।
यो वै रामवियोगे तु प्राणानपि जिहासति ॥ २९॥

कौशल्यासदृशी माता न भूता न भविष्यति ।
या पुत्रभवसम्भूतै रामं प्रियसुतं शुभैः ॥ ३०॥

नचलक्ष्मण शत्रुघ्नभरतैस्सदृशापरे ।
समये भ्रातृभोगार्थं स्वान्स्वान्भोगान्त्यजन्ति च ॥ ३१॥

साकेतोपवनेभ्योपि नाधिकानि समानि च ।
अन्यानिनन्दनादीनि वनानि पृथिवीदिवोः ॥ ३२॥

एषुराम प्रिया पद्मां मालाकारीव गच्छति ।
वैदेही विभ्रती येषां मालां पुष्पमयीं नवाम् ॥ ३३॥

सर्वयोषिद्गुणश्रेष्ठाः सर्वाः साकेतयोषितः ।
त्यजन्त्यागारकार्याणि यास्तद्गीतकृतोत्सवाः ॥ ३४॥

सत्यनामाप्रजा धन्या या राममुखदर्शनात् ।
तुच्छी कुर्वन्ति मुक्त्यादि पुरुषार्थं चतुष्टयम् ॥ ३५॥

वासो येषामयोध्याया रोमो मित्रं सुहृद्गुरुः ।
तद्गीतानि मुखे येषां तेभ्यः किन्न ददौ विधिः ॥ ३६॥

योपि स्वप्ने वदेद्रामं सम्भ्रमस्खलनादिषु ।
तस्य पादरजो मे तु मूर्द्धानमधिरोहतु ॥ ३७॥

रामादन्यं परं श्रेष्ठं यो वे पाण्डित्यमात्रतः ।

सन्तप्तहृदयस्तस्य जिह्वां छिन्द्यामहं मुने ॥ ३८॥

रामं दृष्ट्वापि यो मूढो दद्दक्षेदपरं शुभम् ।
नील्या तस्याक्षिणी कोपादञ्जयेयं कृतागसः ॥ ३९॥

क्रूरं पश्येच्चयोरामं सौम्यं वन्धुशताधिकम् ।
रेणुकाम्मुष्टि मस्यापि क्षिपाम्यक्षिण दुरात्मनः ॥ ४०॥

यस्तु रामं न पश्येत यं च रामो न पश्यति ।
गर्हितः सर्वलोकेषु पतितः पापजीवनः ॥ ४१॥

न मे रामो न तस्याहमिति यस्य दृढा मतिः ।
स म्लेक्षो नापरो लोकेर्भूमेर्भारो महत्तरः ॥ ४२॥

रामप्रीत्यैव सर्वेषु प्रीतिसिद्धिः सुरेष्वपि ।
मत्स्यादिष्ववतारेषु गोपालगुणगौरवात् ॥ ४३॥

यावद्रामेरतिर्येषां न स्याद्गौरवशालिनाम् ।
तावत्तेषां तु वैफल्यमर्चनस्तवनादिषु ॥ ४४॥

द्वैपत्यलोकनाथोसौ श्वानं दृष्ट्वा प्रकुप्यते ।
एकपत्यं ततो विद्वानाश्रित्य शरणं व्रजेत् ॥ ४७॥

तस्य लोकप्रधानस्य प्रकोपात्प्रभवन्ति किम् ।
क्षुद्रा देवाः फलं दातुमिन्द्रायाः कर्मयोनयः ॥ ४८॥

हीनैः साम्यं तु रामस्य दत्तं पापविमोहितैः ।
आत्मानर्थोपचाराय तत्स्याद्धालाहलं यथा ॥ ४९॥

मधुरे भोजनेपुंसोविषवद्भोजने मलम् ।
मलं स्यादन्यदेवानां सेवनं फल वाञ्छया ॥ ५०॥

तस्मादनन्यसेवी सन्सर्वकामपराङ्मुखः ।
जितेंद्रियमनःकायोरामं ध्यायेदनन्यधीः ॥ ५१॥

अत्र नान्योऽधिकारी स्याद्रामरामाश्रये रसे ।
उक्त लक्षण एव स्यान्निन्दा मत्सरवर्जितः ॥ ५२॥

न नारी पुरुषो नापि न षण्डो न च पण्डितः ।
न मूर्खो न च मध्यस्थो न शूद्रो न द्विजोपि सन् ॥ ५३॥

किं त्वप्राकृतमेव स्वं देहेन्द्रियविलक्षणम् ।
अनुसन्धाय सन्ध्याद्रामं केलिमनोबुधः ॥ ५४॥

त्वां च मां च नमस्कृत्य विश्वक्सेनं गणेश्वरम् ।
गुरूनप्यमलप्राज्ञान्ध्यायेद्रामं रहस्थितः ॥ ५५॥

रामं प्रणम्य सीतां च सखीस्तस्या महत्तराः ।
अयोध्यां सरयूं चापि वनान्युपवनानि च ॥ ५६॥

मत्तनागेन्द्ररूपं तं यक्षराजं प्रणम्य च ।
क्षीरसागरतीरस्थं शिवं गौरीं गणाधिपम् ॥ ५७॥

ध्यायेच्छृङ्गाररससंसक्तं कामरूपं कलाश्रयम् ।
सीतादिश्रीसहस्राणां वृन्दमध्ये विहारिणम् ॥ ५८॥

षोडशाब्दवयोरूपं महामुग्ध मनोहरम् ।
चञ्चलं शीलसम्पन्नं गम्भीरं चतुरं पुनः ॥ ५९॥

देव्या सम्प्रार्थितो ह्येवं सीतयामृतशीतया ।
समूहैश्च सखीनां तु प्रणुन्ननूनशीलया ॥ ६०॥

॥ इति नारदपाञ्चरात्रे श्रीशिवसंहितायां रामरहस्ये पञ्चमपटले
रामध्यान प्रकाशनोनाम चतुर्थोऽध्यायः ४॥

५. अथ पञ्चमोऽध्यायः ।

पार्वत्युवाच-
कथं सम्प्रार्थितो देव्या देवो दाशरथिः पते ।
केन वा हेतुना किं वा चकार चतुरोत्तरः ॥ १॥

श्रीशिव उवाच-
अगस्त्यश्रोतरि प्रीत्या सीतावाक्यानि मारुतिः ।
प्रसन्नहृदयः प्रोचे भक्त्या स्वादसमुद्यतः ॥ २॥

यावन्ति मानुषे लोके सुखानि सम्भवन्ति च ।
निरवद्यानि सर्वाणि तानि भुक्तानि ते मया ॥ ३॥

स्वप्ने भ्रमेपि वा दुःखं नान्वभूवं भुवः सुता ।
प्राप्य प्राणपतिं हित्वा दयमानमनोरमम् ॥ ४॥

दुर्लभं यन्मनुष्याणां देवानामपि यत्सुखम् ।
तत्सुखं देहि मे कान्त नितान्तसुभगप्रिय ॥ ५॥

रूपमेताः प्रसंशन्ति स्त्रियः पुंसोखिलाः स्वतः ।
न विद्या न कुलं नापि दाक्ष्यं शौर्यं पराक्रमम् ॥ ६॥

रूप सौन्दर्य माधुर्य चातुर्य स्थिरतादयः ।
सौकुमार्यं च सौगन्ध्यं त्वयि सर्वे गुणाः स्फुटाः ॥ ७॥

चक्रवर्ति कुलोत्तंसो हंसचिन्हदुकूलवान् ।
विद्याविनयसम्पन्नः शौर्यवीर्यपराक्रमी ॥ ८॥

गन्धर्वशास्त्रनिपुणः कामशास्त्रविशारदः ।
वदान्यो दर्शनीयश्च नित्यः स्वाधीनयौवनः ॥ ९॥

कलासु कुशलोऽक्लेशस्वभावः स्मितभाषणः ।
कोमलः पेशलः साधुवत्सलोऽकश्मलाशयः ॥ १०॥

कौशलेशसुतः श्रीमान् कौशल्येयो गुणाम्बुधिः ।
नान्योस्ति त्रिषुलोकेषु सर्वभूतहिते रतः ॥ ११॥

पद्मपत्रविशालाक्षः पीनवक्षा महाभुजः ।
नानाऽऽनन्दसन्दोहः सन्निवेषसुवेशधृक् ॥ १२॥

सर्व एवोपयुक्तास्ते गुणाः सर्वत्र सर्वदा ।
नार्थवाक्यं भवेदेषां सर्व लोकहितप्रियाः ॥ २३॥

तथापि दैहिका एव गुणाः लोकविलक्षणाः ।
तवानन्तसुखस्याऽपि सौख्यसम्म्पत्तिहेतवः ॥ १४॥

शृङ्गारे च निदानानि मध्योत्तरविभावुकाः ।
नारीमात्रप्रियाः पुंसां दृष्टिचित्तापहारिणः ॥ १५॥

यद्दृष्टं यच्छ्रुतं भुक्तं पीतं च नितरान्तु तत् ।
वैरस्याय भवेदारान्नव्यान्वेषी यतोयतः ॥ १६॥

त्वं तु नैव तथा भूतो विभ्रद्वैभवमुत्तमम् ।
नित्यनव्यः सदा भव्यो दृष्टो भुक्तः श्रुतोप्यतः ॥ १७॥

पूर्णभाग्यस्य ते गेहेऽनन्तभूतिरतः परम् ।
सहस्रैर्गुरुनारीणां पौरस्त्रीणां च मानद ॥ १८॥

सहस्त्रैर्गृहदासीनां कार्याणां च सहस्त्रकैः ।
द्रष्टुं सम्भाषितुं चेश न शक्योसि निशास्वपि ॥ १९॥

तस्मादेकान्तवासेन नित्योज्वलपरेण च ।
योग्यस्त्रीपरिवारेण भवितव्यं त्वया प्रिय ॥ २०॥

आसामपि मनांस्येवं योषितां तव सुन्दर ।
एकान्ते रन्तुकामानां ज्ञातुमर्हसिसुव्रत ॥ २१॥

राज्यम्पितैव ते कुर्वन् प्रजापाल्यं करोति हि ।
न ते भारो भवेत्सोपि कीडाकालो वुभुक्षतः ॥ २२॥

वह्निश्वर इव प्राणः पितुस्त्वं सुखभुक् सदा ।
न निषिध्येद्वने क्रीडां यूनां यद्विकृतिं विदन् ॥ २३॥

जीवत्पितृक एवेह न रामारामभुग्यदि ।
मृते तस्मिन्नसौ नाके निरयेन भविष्यति ॥ २४॥

इति प्रियाः प्रियावाचः श्रुत्वोवाच प्रियः प्रियाम् ।
देवि चित्ते ममाप्येवं वर्तते यत्त्वत्योदितम् ॥ २५॥

गृहेषु गृहकृत्यानामानन्त्याद्गृहमेधिनाम् ।
क्वावकाशः सुखं भोक्तुं वीचिस्थानामिवाम्बुधेः ॥ २६॥

लौकिका वैदिका धर्मा उक्ता ये गृहवासिनाम् ।
त्यागे तेषां तु पातित्यं सिद्धौ कामविरोधिता ॥ २७॥

तस्मादारामवासेन कामान्काममनोगतान् ।
रसज्ञया त्वया भोक्ष्ये प्रियया शाश्वतीः समाः ॥ २८॥

वनवासीति तेनेमे लोकास्त्वां कथयन्तु च ।
तेनैव जनसंवाधो निवर्तेत यतस्ततः ॥ २९॥

माता पिता सुहृद् भ्राता पुत्रश्च यः सखास्वसा ।
स्वस्त्रेयः श्वसुरः श्वस्त्रूः सहायाः मित्रवां धवाः ॥ ३०॥

धर्मार्थसाध काह्येते न कामबलवर्द्धनः ।
भार्यैका तु तथाभूता कामानन्दविवर्द्धिनी ॥ ३१॥

जीवने मरणे या हि भर्तारमनुगच्छति ।

तस्या अन्यो न वै बन्धुः पत्युरापद्विनाशनात् ॥ ३२॥

औपपत्ये सुखाभासे परलोकविरोधिनि ।
सज्जन्ते सज्जना नैव सर्वे लोकहितैषिणः ॥ ३३॥

भार्यैकैव गतिस्तेषां सन्तानानन्दकारिणाम् ।
नहि जारजवंशोत्र विद्वद्भिस्तु प्रशस्यते ॥ ३४॥

जारसेवाकुलस्त्रीणां कुलधर्मविलोपिनी ।
स्त्रिया सर्वात्मना त्याज्यो जारस्तस्मादघौघकृत् ॥ ३५॥

अहं त्वत्सदृशीमन्यां न पश्यामि महीतले ।
एकपत्नीव्रतं तस्माद्भुवि प्रथितमादितः ॥ ३६॥

त्वं तु लोकोत्तराकारामृताचारामृतैषिणी ।
रूपशीलत्रयोवित्तकलाभिरनुगामिनी ॥ ३७॥

किन्न त्वामनुवर्तेयं चित्ररूपप्रदर्शिनीम् ।
नित्यानुकूल संसर्गात्स्वभावामपि मैथिलि ॥ ३८॥

यूनो मनः स्त्रियामेव रागादेव प्रवर्तते ।
रूपस्वभावसेवाभिः कुतो न त्वयि मन्मनः ॥ ३९॥

न त्वादृशी पूर्णभाग्या मादृशो न महीतले ।
यत्नात्तु लभ्यते पुंसां पूर्णानन्दप्रवर्तिनी ॥ ४०॥

इति प्रियां प्रियां वार्ता कृत्वा लोकपतेःसुतः ।
स्वतन्त्रः सर्वकृत्येषु जगाम स्ववनानि सः ॥ ४१॥

अशोकवनिकान्तेषु प्राविशत्सह सीतया ।
अत्येति कल्पकल्पाद्धि प्रेयस्याह्लादनक्रमैः ॥ ४२॥

दुःप्रवेशा जनानां सा देवानामपि वाटिका ।
रामस्य पुरुषेन्द्रस्य सम्भोगारम्भकारणात् ॥ ४३॥

नैतादृशी सुरेन्द्रस्य नागेन्द्रवरुणस्य च ।
न कुवेरस्य नान्येषां देवानां रतिवाटिका ॥ ४४॥

न नागानां न दैत्यानां न च दानवरक्षसाम् ।
तत्तुल्या वनिका विष्णोर्वैकुण्ठेपि न विद्यते ॥ ४५॥

दुःखैक भाजनानां तु मनुष्याणां कुतस्तराम् ।
यस्याःस्मरण मात्रेण नृऋृणां शोको विनश्यति ॥ ४६ ॥

मत्तनागेन्द्ररूपेण पुण्यलोकविनायकः ।
आदेशाद्रामचन्द्रस्य तां रक्षति स यक्षराट् ॥ ४७॥

विस्तीर्णा सरयूतीरे नीरनीरजशोभिता ।
मत्तकोकिलसङ्घुष्टा हंससारसनादिता ॥ ४८॥

मत्तालिकुलगुञ्जारोश्रोत्रानन्दमदोत्सवा ।
मयूरारावनृत्याद्यैः कामशालेव शोभते ॥ ४९॥

निर्वैरमृगशावाद्यैर्बालक्रीडास्थलीव सा ।
सारिका शुकदात्यूहप्रमुखैर्वहु पक्षिभिः ॥ ५०॥

विहारागारवन्याढ्यशालावच्च विनादिता ।
स्रवन्मधुमरन्दाद्यैर्पानशालेव पिच्छिला ॥ ५१॥

प्रकाशैः पुष्पजातीनां राकेवासौ दिवानिशम् ।
परागपटलैर्व्योम वितानवरशीतला ॥ ५२॥

चलत्पल्लववल्लीभिर्नृत्यशालेवशोभिता ।
फलैर्नानाविधैः स्वर्गमुक्तिभूमिरिवास्थिता ॥ ५३॥

तमालाकुलवीथीभिर्दिवसेऽपिकुह्वरिव ।
जपाचम्पकपुष्पाद्यैरक्तासन्ध्येव शोभते ॥ ५४॥

इष्टकोपलरत्नाद्यैर्वहुमध्यमहीतला ।
जलयन्त्रप्रणालीभिः प्राविडिव विभाविता ॥ ५५॥

नानानिलयलालित्य हृदि कुण्डविकल्पिता ।
वल्लीजालपरिच्छिन्ना मुक्तकेशेव भामिनी ॥ ५६॥

नानागह्वरगम्भीरा नानार्थेव सुविस्तृता ।
नाना महीरुहारोहा विष्णोर्भक्तिरिव स्थिता ॥ ५७॥

नाना शाद्वलसञ्छिन्ना नभसेव महीव सा ।
प्रफुल्लानेककुमुदो शारदीद्योरिवोद्यता ॥ ५८॥

मायेव शंवरस्यैषा कालनेमेरिवायता ।
ऐन्द्रजालिकराजस्य विश्वकर्तुर्मयस्य वा ॥ ५९॥

गन्धर्वशावरादीनां मायामयमहीरुहैः ।
वाटिका रामचन्द्रस्य त्रिलोक्यां प्रथिता मुने ॥ ६०॥

हिमाद्रिमृगपक्ष्मादिकृतास्तरणचित्रिता ।
क्वचित्क्वचित्प्रदेशे सा सीताहेतोरिति श्रुते ॥ ६१॥

॥ इति नारदपाञ्चरात्रे श्रीशिवसंहितायां पञ्चमपटले
रामरहस्ये अशोकवनिका प्रवेश तद्गुण प्रकाशनो नाम पञ्चमोऽध्यायः ५॥

६. अथ षष्ठोऽध्यायः ।

शिव उवाच-
हनुमान् मुनि हंसाय राजहंससुतस्य ताम् ।
रामस्यवक्तुमारेभे वनकेलिमलौकिकीम् ॥ १॥

श्रीहनुमानुवाच-
प्रविश्यचास्थितं राममशोकवनिकां प्रियाः ।
योषितोऽन्वविशन्नैका रूपयौवन शोभनाः ॥ २॥

योगिनां सिद्धयस्तज्ज्ञाः सिद्धं योगदशा इव ।
योगिन्यस्ता प्रवीणाश्च सङ्गीतादिविशारदाः ॥ ३॥

महार्हा प्रमदा नार्यो दिव्यांवरविभूषणाः ।
मुग्धा सिद्धाश्च सस्निग्धा राजन्याः प्रमदोत्तमाः ॥ ४॥

वैश्याः शूद्राश्च शुचयस्तपोऽभ्यासतपोदिताः ।
योग्या एव भवन्त्यस्थ साकाङ्क्षा देवकन्यकाः ॥ ५॥

निसर्गसुन्दरोऽप्यस्य मधुरः पेशलः स्वतः ।
तत्रासीद्योषितां मध्ये जगन्मोहनमोहनः ॥ ६॥

सीताप्यास तथा रूपारूपि राजमनः प्रिया ।
आश्विनेसरसीवैषा पक्षिपद्मादि शोभिनी ॥ ७॥

आह्लादिनी तु दम्पत्योरशोकवनिकैवसा ।
तस्यां च दम्पती एवं नेत्रोत्सवतया स्थितौ ॥ ८॥

एकनेत्रं तयोरासीन्मिथोरूपवशीकृतम् ।

वनश्रिया हृतं चान्यद्विरोधोपि तयोरभृत् ॥ ९॥

मञ्जीरकिङ्किणीक्वाणे श्रोत्रमासीत्तयोर्मिथः ।
आरेभे भृङ्गजातीनां श्रोत्रमन्यच्च सुस्थिरम् ॥ १०॥

भृङ्गरावस्तिरोधत्तेद् गीतवादित्रघोषणम् ।
मञ्जीरनूपुरारावैः रामाणां सतिरोहितम् ॥ ११॥

रामाणां कोकिलानाञ्च भूमिभूमिरुहाश्रया ।
ज्ञातानि तु कुलान्यसन्नान्य एषां भिदा विदौ ॥ १२॥

हरिद्वर्णापि सा भूमिःशाद्वलैरुपरिस्थितैः ।
रक्ता पादतलच्छाया सङ्गादास तु योषिताम् ॥ १३॥

तत्र रामः प्रियैर्वाक्यैरामामाह्लादः यच्छनैः ।
वनिकां दर्शयामास सिंहगामीभगामिनीम् ॥ १४॥

सर्वरक्तमिवाभाति पश्यतो मे तवाधरम् ।
जपादिसुतरां सीते रक्तं तन्मे मनस्त्वयि ॥ १५॥

विल्वं प्रियतरं मह्यमानादिकफलेष्वपि ।
तव स्तनतुलां लेशं यद्विभर्ति यशस्विनि ॥ १६॥

हन्तुं मृगान्न जायेत मनो मे मिथिलोद्भवे ।
तेषु त्वन्नेत्रसादृश्यं किञ्चिद्भावयतो वने ॥ १७॥

देवि विंवाधरायास्ते स्मृतेस्तु मम युज्यते ।
यदा स्वादयतो द्राक्षाः पक्वाः सद्य उपाहृताः ॥ १८॥

कान्तिगन्धिलवायोगादङ्गानां तव जानकि ।
केतकी केतकीत्येव ख्यातिं जाता सकण्टका ॥ १९॥

मयापि भ्रमरेणैव त्यक्तश्चम्पक उद्भजाः ।
तवाङ्गकान्तिगन्धानामनुघ्राणां निषेवनात् ॥ २०॥

अग्नेस्त्वं गर्भभूतासि जातरूपं तु तस्य त्विट् ।
कथमङ्गोपमानं स्याद्गौराङ्गी तव जानकि ॥ २१॥

भवदायतनत्वाङ्किकमलेषु तपस्विनी ।
महत्वं न स्वतस्तेषु पद्ममालिनि भूसुते ॥ २२॥

तारुण्यमार्दवं नापि पल्लवेषु नवेष्वपि ।
किन्तु ते पदयोरेव तदेव द्वयमङ्गने ॥ २३॥

रुषाक्षामशरीरत्वान्मध्यं सिंहस्य यत्कृशम् ।
नैति मध्येन ते तौल्यं स्वभादणुना प्रिये ॥ २४॥

वेणीं विलोक्य ते तापो यः पापस्य विजायते ।
हालाहलन्तु नागस्य स एवान्तकसन्निभम् ॥ २५॥

मणिं वेणीमुखे दृष्ट्वा नागोपि विदधे मणिम् ।
तथात्वे भीषयन्नेष सर्वैरपि निहन्यते ॥ २६॥

गुणाधिक्यवती द्वैष्यात्प्रेयसी स्यात्कलङ्कितः ।
त्वद्वक्रस्य गुणेर्ष्यायाश्चन्द्रवद्विगुणोजनः ॥ २७॥

तवोरूगुणपुष्कल्यादीक्षितात्कैदलीगता ।
निः सारत्वं जगद्भूतं सारभूते जलाश्रयाः ॥ २८॥

श्रोणी ते सौख्यसौधस्य निःश्रेणी मम शोभने ।
यत्र स्थितस्य मे स्वर्गो भूमेर्गत इवेयते ॥ २९॥

दक्षिणस्ते भुजो मुक्तिर्मुक्तिर्वामोपि वामदृक् ।
तयोरन्तर्गतस्याथ किं मे दुर्लभमुत्तमम् ॥ ३०॥

वल्यः पुष्पमुचो भीरु नित्यं त्वामनुकुर्वते ।
वावदूकां प्रसङ्गे तु नानावादमरुत्सु च ॥ ३१॥

या विद्रुमलता युक्ता विमुक्तालतिकाश्च ताः ।
पद्मरागलसन्मुक्तां मुक्तात्वामनुसंश्रिता ॥ ३२॥

ये ये ते स्मारका वृत्ता ते तेऽतीव प्रिया मम ।
यथाऽयं दाडिमः सुभ्रु सुदत्यास्तव भूमिभूः ॥ ३३॥

सीते ते गुणमात्राया योगाद्योग्या भवन्त्यमी ।
मीना मृगा खगा वापि लता वा वनितापशुः ॥ ३४॥

यथायं गजराजः श्रीराज्ञां भूतिविभूषणः ।
गत्या ते स्वीकृतो लेशान्मैथिलेशसुते यतः ॥ ३५॥

चन्दनाचलसम्बन्धी वायुः सर्वस्तुतोप्यसौ ।
न ते श्वासानिलेनात्र तुलामायान्मुनिस्तुते ॥ ३६॥

कर्पूरः करभोरु त्वद्धासत्रासादिवातुरः ।
उड्डीयते कृताभीति रप्यतीव शुचिस्मिते ॥ ३७॥

सोऽनुभवितुमेवाहं जानाम्यङ्गचयं तव ।
न वा वर्णयितुं सीते जाने जातु जनेडिते ॥ ३८॥

अन्योन्यं तौ च सन्यस्य पीनयोरंशयोर्भुजे ।
चेरतुर्वनराजीषुकामिनौ द्वौ ततः परम् ॥ ३९॥

कोकिलौ सारसौहंसौ दात्यूहो भ्रमरौ शुकौ ।
सारिको खञ्जनौ मीनौ कोकौ पारावतौ यथा ॥ ४०॥

तथा तौ सरसौ स्वैरमधुपानमदोद्धतौ ।
निविडाशे वने तस्मिन्वीथ्यां वीथ्यां विजर्हतुः ॥ ४१॥

दृश्यते न यदा क्वापि रामो रामामनोहरः ।
निकुञ्जेन निलीयैव किं हि कुर्यादिति प्रिया ॥ ४२॥

तदा नाथेति वादिन्यां प्रेयस्यां प्रणयी पुनः ।
अयमस्मि पुरस्तेहमितियात्यपरोक्षताम् ॥ ४३॥

प्रयस्यापि न ते नासौ दृश्यते यदि रुद्यते ।
भिद्यते हृदयं तर्हि प्रत्यक्षाशु ततोऽभवत् ॥ ४४॥

गृहित्वा च तरोः शाखे तोलयन्तौ तनू निजे ।
पुष्पाणिपातयन्तौ तौ प्रेयसौ शिरसा मिथः ॥ ४५॥

सहास्यं नेत्रयोर्लास्यं कटाक्षैरिह तेनतुः ।
मुग्धत्वान्मधुमत्तत्वात्कामित्वाच्च व्यपत्रपौ ॥ ४६॥

कर्णोत्तं सान्प्रकुर्वन्ते कर्णिकारैश्च तौ मिथः ।
पूरयन्तौ च सत्पुष्पैर्वक्रस्निग्धासितान्कचान् ॥ ४७॥

माले निर्माय पुष्पैस्तौ धारयन्तौ मिथः प्रियो ।
रेमतुः पुष्पशय्यायां लतागेहे गुरुस्मरौ ॥ ४८॥

उन्नमय्य प्रियां मध्ये हस्तागम्ये फलादिके ।
ग्राहयन्हास्यकृन्मोक्तुमिच्छति न तां लताम् ॥ ४९॥

श्रमस्वेदमुखीं बालां प्रेयसीं सदयोदधिः ।

पौष्येण व्यजनेनासौ वी जयन्हसति प्रियः ॥ ५०॥

मन्दं मन्दं चलत्यग्रे व्यूहन्शाखा लता अपि ।
लताजालप्रसक्तां तां मोचयंश्च हसत्यसौ ॥ ५१॥

पुष्पैर्वृतैः प्रिया शुष्कैर्विद्धपादा भवेत्ततः ।
शोधयन्पद्धतिं तस्याः पादौ च स्पृशति प्रियः ॥ ५२॥

नामध्येयानि वृक्षाणामेकैकस्य च पृच्छति ।
प्रिया तस्यै प्रियस्तानि कथयन्नति वर्तते ॥ ५३॥

वहत्यारोप्यपृष्ठेन वनवीथीप्रदर्शकः ।
मृद्वीं मृदुः मृदुः प्रेयान्हस्तेन भूरुह प्रियाम् ॥ ५४॥

मालतीपुष्पमालातु खेदयेदतिधारणे ।
ततोमृदुलमप्येनं नासौ सीता लघीयसी ॥ ५५॥

उपविश्य च शाखायाः शाद्वले च शिलातले ।
प्रियाङ्के च प्रियालंव्य करं पत्युश्च गच्छति ॥ ५६॥

भीता भ्रमरसञ्चारात्पीताम्बरसमावृता ।
आश्लिष्य मैथिली बाला कान्तं गच्छति काननम् ॥ ५७॥

भीषितावानरेणेहरोषिता च प्रिया सती ।
सा तं निःसारयामास कान्तं चालिङ्ग्य काननात् ॥ ५८॥

सीता न कोकिला शाखा सीता सन्नापि मोहिता ।
अस्मदीयेति सीताया वाण्या पठति वै शुकः ॥ ५९॥

यत्र यत्र वने सीता शावलालनगर्धिनी ।
तत्र तत्र मृगा मृग्याः शावा अप्यनुदुद्रुवुः ॥ ६०॥

अनुपस्थितदासीकां सीतां काननदेवताः ।
परिचेरुः प्रियैर्वाक्यैर्मत्तैर्नृत्यैश्च लोचनैः ॥ ६१॥

पुष्पपल्लवसछिन्नशाखास्वीयां समाहिता ।
इन्द्राणीं मोहयामास देवोद्यानविहारिणीम् ॥ ६२॥

वामावामपुरः पृष्ठा सन्नासन्नैव जानकी ।
मोहयन्ती वने दृष्टा कान्तेनापि चला चला ॥ ६३॥

सञ्चरन्ती वने सीता लीलानिर्झरनादिनी ।
सौदामिनीं स्वयाकान्त्या मोहयामास भामिनी ॥ ६४॥

नृत्यन्तं शिखिनं दृष्ट्वा नर्तयन्तीं प्रियं स्वयम् ।
अनुचक्रे मयूरीं सा बाला लीलानुजीविनी ॥ ६५॥

गृहीतकमलादोर्भ्यां सा सीतारण्यवासिनीम् ।
समुद्रमथनोद्भूतां लक्ष्मीं देवीं जिगीषया ॥ ६६॥

हंसीश्च सारसीश्चैव रममाणाः प्रियैः सह ।
कान्तानुमोदिता सीताऽप्यन्वधावजिघृक्षया ॥ ६७॥

व्याजनिद्रौ च सुप्तौ तौ कयाप्याल्या प्रबोधितौ ।
प्रकुप्य सहसा तस्यै हसन्तौ तौ प्रसेददतुः ॥ ६८॥

दूरोज्झित सखी यूथौ लीलार्थकृतविग्रहौ ।
सीतारामौ वनेऽव्येव विहरन्तौ सदा स्थितो ॥ ६९॥

किं चिद्धास्याय च प्रेयान् सुप्तः कुञ्जेऽरुणां शुकः ।
निःससार शनैस्तस्मादज्ञातप्रिययांशुकात् ॥ ७०॥

कस्याश्चिद्रूपमास्थाय बालायाः प्रिय एव सः ।
चिन्वन्पुष्पाणि सस्मेर आजगाम प्रियान्तिके ॥ ७१॥

॥ इति नारदपाञ्चरात्रे श्रीशिवसंहितायां पञ्चमपटले
रामरासे वनप्रदर्शन प्रकाशनो नाम षष्ठोऽध्यायः ६॥

७. अथ सप्तमोऽध्यायः ।

गौर्य्युवाच-
इयं भगवतस्तस्य लीला रामस्य सुन्दरी ।
पूर्वं त्वया कुतो नोक्ता श्रुतौ रामायणस्य च ॥ १॥

श्रीशिव उवाच-
ईदृशी गोप्यते लीला सदा मुनिजनैर्जनैः ।
अर्थकामपरः सर्वो नास्य भक्तिधनो यतः ॥ २॥

अत्र केवलभक्तस्य नान्येषामधिकारिता ।
ऐश्वर्य श्रवणे तेषां भक्तस्योभययोग्यता ॥ ३॥

ऐश्वर्यश्रवणे तस्य भक्तिः पूर्वं त्वपेक्षिता ।
माधुर्यश्रवणे त्वद्य पूर्णापत्ती विलोक्यते ॥ ४॥

पूर्णैश्वर्यबुधस्यापि माधुर्यश्रवणं विना ।
भक्तिर्नजायते पूर्णा शुष्कज्ञानं तु निष्फलम् ॥ ५॥

अत्यर्थप्रियरामस्य निष्कामस्य च गौरिसा ।
रामः सीताप्रियोपि स्यादत्यर्थप्रियसज्जनः ॥ ६॥

अगस्त्यो ज्ञानभक्तिभ्यामधिकारद्वयान्वितः ।
हनूमान्केवलो भक्तो माधुर्यचरिताश्रयः ॥ ७॥

सर्वाधिकारिता लोके रामायणकथा श्रुतौ ।
तत्र सञ्जातशुद्धीनामत्र स्यादधिकारिता ॥ ८॥

रामायणस्य कृत्स्नस्य वक्ता तु भगवान्स्वयम् ।
ब्रह्मा चतुर्मुखश्चान्ये तस्योच्छिष्ट भुजःप्रिये ॥ ९॥

अनन्तत्वेपि कोट्यानां शतेनास्य प्रपञ्चनम् ।
रामायणस्य बुध्यर्थं कृतं तेन विजानता ॥ १०॥

तथेह वाङ्मयं सर्वं निमग्नं गगने यथा ।
अम्बुमात्रं यथा सिन्धौ देव मात्रं यथा हरौ ॥ ११॥

अर्थमात्रं यथा भूमौ मन्त्रमात्रं यथा श्रुतौ ।
नाममात्रं तथा नाम्नि रामेति विदिते विभौ ॥ १२॥

यथा सर्वः प्रपञ्चोयं प्रकृतौ विकृतैः कृतः ।
नहि देवोपि च शक्नोति श्रोतुं रामायणं समम् ॥ १३॥

एकदेशेन सर्वोपि प्रपञ्चः क्रियते विभोः ।
विशिष्टं चरितं तस्य पृष्टं यन्मुनिभूभुजा ॥ १४॥

अञ्जनानन्दनस्तस्मै जगादगदतां वरः ।
प्रिया पादाम्बुजे स्पृष्टा सोवाच प्रियरूपिणी ॥ १५॥

चिरात् प्राणेश्वरः सोऽयं सुप्तो राज्ञि प्रबोध्यताम् ।
इत्युक्ता जानकी देवी तयेमां प्रति वक्ति सा ॥ १६॥

श्रान्तो वनविहारेण नेत्रहारेण भूरिणा ।
सुकुमारतरः सुप्तो निद्रायां च कथञ्चन ॥ १७॥

प्राणेप्सितः कथं सोयं मयाद्य प्रतिबोध्यताम् ।
उन्निद्रः स विकुप्येन् मे चक्रवर्तिसुतः प्रियः ॥ १८॥

नष्टश्रान्तिर्गतालस्यः स्वयमेव प्रबुध्यते ।
आली सा सीतयेत्युक्ता वीणावाणीमुवाचताम् ॥ १९॥

देवित्वदाज्ञया देवं सन्ध्याकाल उपस्थिते ।
एनं प्रबोधयाम्येवगीतैर्वीणादिवादनैः ॥ २०॥

प्रबुद्धोपि न कुप्येद्धि स्वायुष्कामो युवा सुखी ।
इति बालाभिरालीभिर्गीतेषु मधुरेष्वपि ॥ २१॥

प्रवृत्तेषु जजागार नासीत्तत्र न नायकः ।
यदा मुग्धाभिराकृष्टे पीते वस्त्रे न किञ्चन ॥ २२॥

शय्या शून्यैव सन्दृष्ट्वा पुष्पा दृश्यत खेदिनी ।
ततो दुःखतरं प्रापुर्योषित्सङ्घाः सहस्रशः ॥ २३॥

पुष्पाण्यैकैकशस्तस्याः प्रियार्थे समसोधयन् ।
परितो मृगयामासुर्वने विस्तृत गह्वरे ॥ २४॥

वृक्षं वृक्षं च पृच्छन्त्यो वभ्रमुर्वनराजिषु ।
कश्चिन् मुग्धास्तदामुग्धा अपराः प्रतितूचे रे ॥ २५॥

किमर्थं मृग्यतेऽन्यत्र मृग्यमाणोपि दुर्लभः ।
मुग्धो राजेन्द्रसूनुस्तु कञ्चुकीषु निगूहितः ॥ २६॥

मृग्यता किल कञ्चुक्यो मुक्ता वः कुचमण्डलात् ।
मल्लिका शोभिते यद्वा धम्मिल्ले च स्वके स्वके ॥ २७॥

वनञ्च मृग्यतामाशु भृङ्गै नियतसोन्यथा ।
नेत्रेषु हृदयेष्वाराद्रं भारम्येषु चोरुषु ॥ २८॥

हारेषु कुण्डलादौ च केयूरकटकादिषु ।
लभ्येत सोधिकः प्रेयानञ्जनासञ्जनीषु च ॥ २९॥

नैकाकी स वने तिष्ठेद् भीरुभीरुः सुखैधितः ।
प्रेयो वा कुत्र चित्स्वाङ्गे गोपितो रसलुब्धया ॥ ३०॥

योगिन्या मोहितो वापि ते उभे इह तिष्ठतः ।

प्रयोविश्लेशसन्तप्तां सीतां तासु सखीषु च ॥ ३१॥

प्रावोचन्मुह्यमानाषु कर्णे कापि च योगि नी ।
अयमेव सखीवेषो दक्षिणे दक्षिणश्छली ॥ ३२॥

दयिते दपितं विद्धि वद मा मा हरार्चिते ।
इत्यज्ञाततया सीता शिक्षिता निपुणा हिताः ॥ ३३॥

वियुज्यान्वेष्यतां स्वामी सख्या सर्वाभिरन्यगः ।
ततस्ता द्वन्द्वशो याताः प्रेयसः पदवीमनु ॥ ३४॥

यया लभ्यः प्रियो नः स्यात्तस्या एवेति निश्चिता ।
सीतापि सह योगिन्या मूर्खेव प्रययौ वनम् ॥ ३५॥

विस्मिता चरितैस्तस्य कोपशान्तिसमन्विता ।
ज्ञातात्मदयिताचारां सीतामास्वासितां तया ॥ ३६॥

प्रियो रूपवतीं सम्यक कृत्वा कौतुक केलये ।
सखीभ्यो दर्शयामास प्रियोयमिति वादिनी ॥ ३७॥

लब्धो मया ममैवैष नान्यस्या इति योगिनी ।
ततः सर्वाभिरागत्य प्रियो दृष्टो न जानकी ॥ ३८॥

इतिपूर्वैव सीतेति कल्पिता प्रियकारणात् ।
ततः सङ्गमयामासुस्तयाकान्तमिवावने ॥ ३९॥

योगिनी प्रापितज्ञाना गूढागूढसुचिस्मिता ।
मिथो ज्ञातस्वरूपौ तौ मिथोदर्शन हर्षितौ ॥ ४०॥

हर्षयामासतुः कान्तौ सखीरत्यर्थमीक्षणैः ।
एतद्वां मिथुनं नित्यं पश्येम क्षेमयोगकृत् ॥ ४१॥

इत्थमेव चिरं जीवादित्याशानः परं प्रियो ।
नैतद्विधिं विधातापि विधातुं विभुरेव सः ॥ ४२॥

य दीदं तेन सृष्टं स्यात्सृज्येतान्यदपीदृशम् ।
यन्मायामयमेवेदं मिथ्या न मिथुनं ततः ॥ ४३॥

आविरास्तेति पूर्णान्नो भाग्याद्भूमितलोपरि ।
इति प्रौढा वचोभङ्गीतरङ्गितदृशौ प्रियौ ॥ ४४॥

निकुञ्जे तु लतागेहे स्वागातामागतानुगौ ।
स्वां स्वां स्रजं तु गुम्फन्तु रामणीयकरञ्जिताम् ॥ ४५॥

इत्युक्त्वारमणौ रन्तुमेकान्तकृतकेतनौ ।
अगम्यं कुञ्जमासाद्य स्थितौ स्मेरमुखाम्बुजौ ॥ ४६॥

विपरीते समारब्धे सुरते तत्र विभ्रतौ ।
विपरीते निजेरूपे तयोरासीत्स्मरोत्सवः ॥ ४७॥

ततः सखीसमाजेषु मधुरान्मधुरं मृदु ।
प्रावर्तत च सङ्गीतं ताभ्यामपि च सुश्रुतम् ॥ ४८॥

निवर्त्य च स्वसङ्गीतं काभिश्चिद्वनिताःसह ।
शुश्रुविरे रहस्यानि वचांसि तु तयोरपि ॥ ४९॥

कथम्प्रिय स्त्रियावेषाच्छन्नो भिन्नहृदा त्वया ।
वाणीरूपपटिम्ना च ज्ञातोहं शिवमोहनः ॥ ५०॥

भवत्यामपि पश्यन्त्यां पटोदन्तर्हितस्त्वहम् ।
निश्चक्रामाबुधे तस्मान्मन्येथास्त्वं पटोः पटुम् ॥ ५१॥

वञ्चनेन पटीयांस्त्वं भवितुं नार्हसि प्रिय ।
स्त्रीत्वेपि तेजसा स्पष्टो मया ज्ञातोसि भूरिणा ॥ ५२॥

पटीयसीं तु मामेव प्रिय वेषविचेष्टितैः ।
मन्यस्व मधुरापाङ्गीं मधुमत्तविलोचनाम् ॥ ५३॥

साहं मुग्धा जडा बाला ज्ञातश्वेताशिता च या ।
चकाराकाशमाकाशादधस्ताच्चोपरिक्षितिम् ।
(चकाराधः क्षितेर्व्योम व्योम्नोऽधस्ताद्भुवस्तलम् ॥ वा. पा.)॥ ५४॥

नेदं तव विशालाक्षि ममरूपावधारणे ।
कौशलं किन्तु योगिन्या कस्याश्चित्सुहृदस्त्वयि ॥ ५५॥

मुग्धा एव भवन्तीह सुखिन्यो नतु पण्डिताः ।
स्त्रियस्तस्मादहं प्रायोमुग्धापि तव हर्षिणी ॥ ५६॥

पूजामानविलोपो हि पण्डितायाः सुदुःसहः ।
मूर्खा स्वीयापमानाद्धिपत्या नैव विरुध्यते ॥ ५७॥

मूर्खयोषित्सहस्रेण क्रीडन्ति गृहमेधिनः ।

योषित्सुकुशलामेकां गृहमेधीयकर्मसु ॥ ५८॥

दास्येवाहं भविष्यामि मूर्खेत्यर्थ विलोपिनी ।
विदुष्यास्तेतु भाविन्याः कस्याश्चिद्गृहमेधिनः ॥ ५९॥

रुष्टा वदसिमामेवं प्राणेभ्योऽपि गरीयसी ।
अत्रैव तव मुग्धत्वं स्फुटमेवमवेक्ष्यते ॥ ६०॥

रुष्टा चेत्किं करिष्यामि तवा न्यामभिकाङ्क्षतः ।
धमार्थचतुरां पत्नीं मूर्खाहं तु व्यपेक्षिता ॥ ६१॥

त्वमेव समयं प्राप्य भविष्या विदुषीतमा ।
अर्थोपधायक मौढ्यंस्वीकृतं गुणवद्बुधे ॥ ६२॥

प्रेयसः करमुत्क्षिप्य चण्डीं किं चित्सिक्षणा ।
अपसृत्य च सा किं चिद्रुरोदभयकातरा ॥ ६३॥

पश्यन्तीमृग बालेवशपन्ती विपरीतवत् ।
किं चित्कालं प्रियेणासावन्वभूयति भूरिदा ॥ ६४॥

सङ्गस्तदैव ते कार्यो यदाऽहं विदुषीतमा ।
भविष्यामि न मूर्खायाः सङ्गो रागाय ते भवेत् ॥ ६५॥

केनविघ्नितकामस्त्वं बद्धशक्तिश्च केन वा ।
येन त्वं पण्डितां पत्नीं नाभि गच्छसि सम्प्रति ॥ ६६॥

यथन्य स्त्रीप्रसङ्गोऽसौ स्वप्नादावपि दुर्लभः ।
तर्ह्येवं स्त्री विवेकोयं कान्तत्वां कुत आगतः ॥ ६७॥

गन्धर्वामरनागानां राज्ञां शूद्रविशामपि ।
कन्यास्तव विशालाक्ष्यो योगिन्यः परमा अपि ॥ ६८॥

सर्वा वात्स्यायनी विद्या विनीताः स्वादुपण्डिताः ।
याः सन्तीहमनस्ताभिर्हृतं ते चलचेतसः ॥ ६९॥

इत ऊर्ध्वं हृतस्वान्तो गतातङ्को रमस्व च ।
आभिराभीरकन्याभिरन्याभिरनिशं प्रिय ॥ ७०॥

भग्नेचित्ते क्रियत् कालं भिन्ने पात्रे जलादिवत् ।
सुखं तिष्ठेत्ततस्त्वत्त औदासीन्यं वरं मम ॥ ७१॥

॥ इति नारदपाञ्चरात्रे श्रीशिवसंहितायां पञ्चमेपटले
रामरहस्ये वनकेलि प्रकाशनोनाम सप्तमोऽध्यायः ७॥

८. अथ अष्टमोऽध्यायः ।

श्रीशिव उवाच-
सर्वप्राणिप्रियस्यैव रामस्यानुनयाश्रयाः ।
वाचः पल्लवयन्नाह प्रेमाम्भोधिर्मरुत्सुतः ॥ १॥

उक्तं हास्यविनोदाय वाक्यं हासाय तं प्रियः ।
मत्वा चोपससादाऽसौ वैदेहीं सुमनःप्रियाम् ॥ २॥

दोर्भ्यामादाय मृद्वीं तां वक्षसाश्लिष्य चोचिवान् ।
सौदामिनीमिवाम्भोदे स्फुरन्तीमुरसि प्रियः ॥ ३॥

हास्यायैव मयैतत्ते वाक्यमुक्तं हि तेषिणी ।
पादौस्पृशामि ते भीरु माखिद खेदनाशिनी ॥ ४॥

त्वं तु मे कल्पवल्लीव भृङ्गराजापि तस्य यत् ।
नोपेक्ष्यान्या न चापेक्ष्या यथा वा कण्टकारिणा ॥ ५॥

नित्या त्वं पद्मिनी नारी पद्मगन्धिनि पद्मदृक् ।
अन्या नालीव नो कन्या मान्यालेर्मम चासमा ॥ ६॥

पूर्णाचन्द्रमसो ज्योत्स्ना चकोरस्यामृतप्रदा ।
रामस्यमे सदा श्यामे त्वमेव किल कामधुक् ॥ ७॥

कलेव कमले वान्याप्यस्तीति विदितं तु मे ।
ममापि हृदये किं ते वसतीति दृशङ्कता ॥ ८॥

हासानामनभिज्ञां त्वां योहं वाले जहास यत् ।
सोहमेव भवाम्यज्ञस्तन्मे त्वं क्षन्तुमर्हसि ॥ ९॥

रम्भागर्भसमं चेतो योषायाः प्रियजोषणात् ।
तुल्यं खादिरगर्भेण पुंसश्चित्तमपेक्षितम् ॥ १०॥

नवनीत समस्येव चित्तस्य मम रूपिणी ।
त्वं हि वन्हिशिखेवासि कथं धीरेण भूयते ॥ ११॥

तवस्पर्शादिजं भुक्त्वा सुखं त्वन्यत्र दुर्लभम् ।

विरज्येत कथं विद्वान्मादृङ् मानिनि जातुचित् ॥ १२॥

नामाऽपि तव मां रामे घूर्णयेत्त्वं कुतो न तु ।
गन्धस्तवाङ्गसम्बन्धी वघ्नीयात्त्वं कुतो न माम् ॥ १३॥

आभूषणस्वनस्ते त्वां प्रत्युद्गन्तुं मनः स्विनि ।
चेष्टयेन्मां कुतो न त्वं लौहं चुम्बकवत् पुनः ॥ १४॥

रोमाञ्चये पुरेणीदृक् त्वद्वस्त्राभरणानि माम् ।
साक्षात्वं न कुतो वक्रकेशि क्लेशविनाशिनी ॥ १५॥

भवत्संवन्धियत्किञ्चिद्दृष्टं वा यदि कर्णि तम् ।
हर्षं वर्षमिवात्यर्थं कुर्यात्त्वं न कुतः शुभे ॥ १६॥

न त्वां मूर्खेति जानामि सर्वज्ञानवतीं प्रिये ।
किन्तु स्त्रीदोंषराहित्यं त्वय्ये वेंति स्वभावतः ॥ १७॥

कौटिल्यं यस्य नास्तीति व्रते मूर्खेतितं जनः ।
न स्वार्थकुशलो धूर्तो वञ्चनीयोऽमुना जनः ॥ १८॥

त्वयानुमी (नी)यमानो यो रागोऽन्यासु प्रसङ्गतः ।
स त्वय्येवेति निश्चित्य सुखमास्स्व रमस्व च ॥ १९॥

मद्भिन्नपुरुषागम्ये रहस्येकाकिनीं स्थिताम् ।
त्वां मां चान्याभिचारेण सेवेरन्का इमा विना ॥ २०॥

सर्व स्त्रीपुरुषौघानामहं स्वामीतिनिश्चयात् ।
मम सर्वेश्वरस्यापि स्वामिन्येषा त्व मे वहि ॥ २१॥

शिक्षायां गुण एवस्यान्न दोषो दोषनाशिनी ।
न पुनः करवाणीत्थं वाणीं श्रुत्वा तवेदृशीम् ॥ २२॥

ममकोपोय मुत्सिक्तदुग्धवज्जलसेवनात् ।
सीते तव मुखाम्भोजदर्शनादुपशाम्यति ॥ २३॥

तिरोधीयेत सङ्कोचे मुखेन्दोस्तव जानकि ।
आनन्दाव्धिर्म एधेत तवास्मितविधूदये ॥ २४॥

न त्वां हातुं मनाग्बुद्धया कीर्तिरात्मवता यथा ।
अनन्या त्वं मया सीते चन्द्रेणेव च चन्द्रिका ॥ २५॥

एवं साममुखैर्वाक्यैः कान्तेनागदिता सती ।
ऊचे स्मेरमुखी सीता गाढ़ं माधुर्य्यभाषिणी ॥ २६॥

कदा रुष्टा त्वया दृष्टा प्रेयोहं प्रियवादिनी ।
भ्रान्त्यैवाद्यानुनीतास्मि किङ्करोमितथापि ते ॥ २७॥

रोष्टुत्विष्ट न जानामि कथं स्त्रीभिस्तु रुष्यते ।
कदा वा शिक्षितोमानो मया नाम प्रियस्त्रिया ॥ २८॥

दृष्टं दंशेनयन्मर्म नेत्रे च सुमनोरजः ।
यातं तेन मयारोषाच्छप्तं चा रुदितं प्रिय ॥ २९॥

त्वयामे पण्डितेनापि न ज्ञाता मर्मवेदना ।
नाहं पृष्टा न च स्पृष्टा कामान्धेन त्वया रहः ॥ ३०॥

तस्योपरि पुनर्मूर्खां मामवादीरनाथवत् ।
निजचातुर्य्यमेव त्वं व्यञ्जयन् विहसन्नपि ॥ ३१॥

स्वदारेष्व स्वदारेषु रन्तुं जातमनोरथः ।
मया किं प्रतिषिध्येथाः स्वामी सर्वेषु वस्तुषु ॥ ३२॥

बव्हीनामेव नारीणां भोक्ता जानामि सर्वथा ।
गुणदोषान्न चैकस्यास्तस्यामेव स्थिरस्पृहः ॥ ३३॥

गुणोद्रेकवती या तु बव्हीनां वरयोषिताम् ।
एकस्यामेव तस्यां चेद्गुणज्ञो रमते ततः ॥ ३४॥

श्रुतं चन्द्रमसैकै वरोहिणीवर रोहणी ।
नित्यं सम्भुज्यतेऽन्यासु विद्यमाना स्वपीतिमे ॥ ३५॥

विष्णोर्लक्ष्मीः शिवस्योमा वासवस्य शची सती ।
पुष्पेषोश्च रतिः सौम्या सर्वेषामपि सर्वदा ॥ ३६॥

एकैका श्रयते पत्नी धर्मकामार्थवर्द्धिनी ।
शृङ्गारे सर्वथा धर्माविरोधो न च सम्मतः ॥ ३७॥

नारी वेषोभवान्यादृक् तादृशी तव सुन्दरी ।
अर्हत्यर्द्धासनेस्थातुं नाहं हीनागुणैः शुभैः ॥ ३८॥

माला तव भविष्यामि वैजयन्ती मनोरमा ।
पादुके वा प्रिया काञ्ची नूपूरौ पदिकोथवा ॥ ३९॥

उत्तरीयोत्तरीये वा (कटिवस्त्रोत्तरीये वा)कुण्डले कटकाबुत ।
छत्रं वा व्यजनं वापि पर्य्यङ्कः प्रच्छदोथवा ॥ ४० ॥

केयूरौ मुद्रिका वापि चामरौ चषकोथवा ।
भृङ्गारो मुकरो वापि गन्धो वा सुरभिस्तव ॥ ४१ ॥

अङ्गसंयोग एवास्तां येन केनापि हेतुना ।
अन्तर न सहिष्येहं वारिशैत्यादिवद्विभो ॥ ४२ ॥

दर्शनान्नापयास्यामि सेवक्येव सती सती ।
साम्यं तेन भजिष्येहमेषामेऽस्तु परास्थितिः ॥ ४३ ॥

पालिता जनकेनाहमिति तेनास्मि जानकी ।
अज्ञातज्ञातगोत्रादिर्भित्वा भूतलमुत्थिता ॥ ४४ ॥

त्वं तु मूर्द्धाभिषिक्तानां राजन्यानां कुलोद्भवः ।
आवयोरन्त र दीर्घं तेनास्मि तव दासिका ॥ ४५ ॥

सीता भूत्वा परं त्वेतन्नोपासे चापरां स्त्रियम् ।
इति व्रतं न हास्यामि दास्याएतन्न मामकम् ॥ ४६ ॥

तस्मात्तुभ्यं नमाम्येषाह जातांऽजलिरुज्वला ।
दासीमेव निजां सीतां दासोस्मीति तु मा वद ॥ ४७ ॥

इति चोक्तवतीं कान्तां श्रान्तास्मीति पुनर्वदाम् ।
स्वभास्मेरमुखः प्रयान्पुनः स्मेरो जगाद सः ॥ ४८ ॥

सर्वै रुच्चै प्रकारैस्त्वं तुल्यैवासि मया प्रिये ।
अधिक्येऽपि न दोषोस्ति यस्मान्मे स्तोत्रमेव तत् ॥ ४९ ॥

अन्योन्यं स्वाम्यदास्यादिः प्रीतः परमपोषकः ।
नित्यं स्याद्दम्पतीनां तु स्वाङ्गानामिव सेवनम् ॥ ५० ॥

एतत्संवादमित्थं तौ कृत्वान्यत्र च जग्मतुः ।
सुमनांस्यवचिन्वन्तौ सीताभिर्ददृशे पुरः ॥ ५१ ॥

चतुःसरां स्त्रजं पृष्टे सृजन्कान्तोप्यऽदृश्यत् ।
मालापुष्प विशालेयं मालास्सृष्टा मयेति च ॥ ५२ ॥

सङ्गता दम्पतीभ्यां ता वदन्त्यः प्रमदोत्तमाः ॥ ५३ ॥

॥ इति नारदपाञ्चरात्रे श्रीशिवसंहितायां रामरहस्ये पञ्चमपटले दम्पत्योर्मिथः प्रेमप्रकाशनो नामाष्टमोऽध्यायः ८॥

९. अथ नवमोऽध्यायः ।

श्रीशिव उवाच-
श्रृण्वन् राम रहस्यानि प्रसीदन्मुनिसत्तमः ।
तत्प्रीत्यतिशयेनैव सन्नुनोद पुनः कपिम् ॥ १॥

सार्द्धं सर्वाभिरालीभिर्वनमाली युतानिमा ।
रामो रामप्रिया चोपाविशत्साद्दलसंस्तरे ॥ २॥

स्वया प्रीत्या सखीभिश्चयोगिन्याथ कयापिच ।
प्रेर्य्यमाणः प्रियां रामश्चक्रे शृङ्गारशोभिताम् ॥ ३॥

चक्रे प्रणयिनं तद्वत्सीतापि प्रणयादमुम ।
सवर्वाङ्गसुन्दरमपि स्वभावादति सुन्दरम् ॥ ४॥

अन्योन्यं सह चर्योपि शृङ्गारै रतिभूषिता ।
आसन्नासन्नतरुणा रामोत्सव बुभुक्षया ॥ ५॥

अन्धांसि सीधुकल्पानि विविधानि वहूनि च ।
शुद्धैश्च साधुभिस्तस्योपाहृतानि च किङ्करैः ॥ ६॥

रामोथ बुभुजे प्रीत्या पश्चात्सीता सखीगणैः ।
दास्यो बुभुजिरे पश्चाद्यथा तोषं यथारुचि ॥ ७॥

समं हि भुङ्क्तेश्रीरामः सीतया सर्वदा सुधीः ।
एकस्थाल्यां महाप्रेम्णा दम्पती स्नेहगुम्फितौ ॥ ८॥

कर्पूरै लालवङ्गाद्यैर्भव्यास्ताम्बूलवीटिकाः ।
ददुः कान्ताय रामाय सीताया अपि चालिकाः ॥ ९॥

स्वयं च चर्वयामासुः प्रमदा मुदिता भृशम् ।
चामरव्यजनादी निपक्षिक्रीडनकानि च ॥ १०॥

तयोश्च प्रेयसोः प्रीत्यै दधुर्दीर्घविलोचनाः ।
रहस्ये हास्यवाक्यानि वदन्त्योऽन्या उपस्थिताः ॥ ११॥

पादसंवाहनादीनि तयोर्वन्यविहारिणोः ।
चक्रुश्चक्रनितंवाश्च काश्चित्कञ्जविलोचनाः ॥ १२॥

पुष्पमण्डपपर्यङ्कशायिनो रतिशायिनोः ।
श्रृङ्गारमपिनोः (शृङ्गारकृतयोः)काश्चित्सञ्जगुर्मधु रन्तयोः ॥ १३॥

तयोश्च परितः काश्चित् वीणावादनतत्पराः ।
स्थिताश्च सुषुपुः काश्चित्काश्चित्कुञ्जगृहेषु च ॥ १४॥

वंशीवेणुमृदङ्गादिवाद्यपाटवपारगाः ।
आसेदुश्चेन्दुवदनास्तयो राजकुमारयोः ॥ १५॥

सर्वासु च स्थितास्वेव कोटिशो वनितास्वथ ।
आदित्योन्तर्हितः किम्वा वरवध्वार्गुरुह्रिया ॥ १६॥

सर्वा जजगरुः सोयं काले बाला उपस्थिते ।
निर्मला विमले व्योम्नि दातुं रात्रि सुखं तयोः ॥ १७॥

आनन्दयन्कुमुद्वत्योश्चकोर चतुरप्रियः ।
इन्दुश्चोदैच्च सन्ध्याया विन्दुः किं वदने स्थितः ॥ १८॥

अण्डः किं कीर्त्तिहंसस्य यशः पिण्डीकृतं नुकिम् ।
यूनो सीता मुखच्छाया किंवा व्योमसरस्यसौ ॥ १९॥

पुण्डरीकं रमाया वा क्रीडाहंसो विधेश्चकिम् ।
क्रीडाकन्दुक एवासौ कामवध्वारतेर्विधुः ॥ २०॥

शुद्धं सतां मनो वापि भक्त्या शुभ्रीभवद्धरेः ।
रन्तुं मनोरथो वापि धरित्रीजनिरामयोः ॥ २१॥

अत्यर्थं हास्य शीलायाः सीतायाश्च प्रियेण किम् ।
एष हास्यरसो लोके शोकामयविनाशनः ॥ २२॥

नवनीतमयः पिण्डो मन्थनादुदधेर्गतः ।
सर्वसाधारणो व्योमगङ्गायां विधिना धृतः ॥ २३॥

शृङ्गारपुरुषस्यार्थविधात्रा विहितं यशः ।
गुटिका पारदस्यैषा चन्द्रनाम्ना प्रसिध्यति ॥ २४॥

सीतारामरहस्यानि द्रष्टुं किं वामलोचनम् ।
आविष्कृतं विरेजेह पुंसा पूर्णशशिच्छलात् ॥ २५॥

रिरंसू भूसुतारामो चन्द्रकान्तिच्छटाच्छलात् ।
ज्ञात्वा वेधा दधच्छैत्यं कर्पूरं विकसत्यसौ ॥ २६॥

कर्पूरदीपिकैवैषा चन्द्रनाम्नी प्रकाशते ।
देवैर्व्यक्तीकृता रात्रौराम रासं निरीक्षितुम् ॥ २७॥

एवं सख्यः शशाङ्कं ता दृष्ट्वोत्प्रैक्षत सस्मिताः ।
सीताया वदनं चापि विलोक्य जहृषुर्भृशम् ॥ २८॥

मल्लिका मालतीयूथ्यो जात्योपि कुसुमैरलम् ।
प्रकाशं व्यदधन् कान्तं हर्षयन्त्य इव स्त्रियः ॥ २९॥

कुमुदिन्योमुदम्प्रापुः सङ्कोचापायनिर्वृताः ।
कामुक्य इव भर्त्तारं दृष्ट्वा चन्द्रविकस्वराः ॥ ३०॥

वायुर्ववौ सुखस्पर्शो घ्राणप्राणोऽथ मन्थरः ।
गीतः शिलीमुखैर्मत्तोमातङ्ग इव सम्भ्रमन् ॥ ३१॥

तुमुलं रुरुवुर्लीलाः पतङ्गा विरुधादिषु ।
आयान्त्याः किमु यामिन्या नूपुराद्याः प्रियं प्रति ॥ ३२॥

यामिका इव कामस्य सारसाः किल चुक्रुशुः ।
अश्रूयन्त नदीनादाः कामदुन्दुभयः किमु ॥ ३३॥

स्तुत्वा कामं गता मौनं मयूरा इव वन्दिनः ।
विश्रामं पक्षिणोयाता व्याहृत्य वणिजो यथा ॥ ३४॥

निद्रां गताः प्रजा रात्रिं शान्तिमिन्द्रियवृत्तयः ।
विद्यां प्राप्येव वोधेन्दोरुदये च महत्यपि ॥ ३५॥

पूर्वं विज्ञापितो देवो रन्तुं रमयितुं च सः ।
सीतया भीतया देव्यारन्तुं चक्रे मनो निशि ॥ ३६॥

रात्रिं रासगुणोपेतां देवीनां च मनांसि सः ।
विलोक्य रमणीरामो रन्तुं चित्तं दधे प्रभुः ॥ ३७॥

बुध्वा बुधिं विभोस्तस्य रामस्यामलरूपिणः ।
प्रादुर्भूयोपतस्थे तं रन्तुकामा मनोभवः ॥ ३८॥

आलोक्योपस्थितं कामं रामो वाक्यमथाब्रवीत् ।

विधेहि क्रीडतः काम कामं मे मनसेप्सितम् ॥ ३९॥

यूनां च युवतीनां च लोके यत्सुखमुत्तरम् ।
तत्सर्वं भोक्तुमिच्छामि भोजयन्नपि योषितः ॥ ४०॥

साहाय्यं कुरु मे तत्र मानिनी मानवर्द्धन ।
न त्वां प्रार्थयते कोपि स्वाभाविकमरिन्दम ॥ ४१॥

कामोराम मथोवा च स्वामिनं निजकामिनम् ।
क्षन्तुं यदिकृतान् मन्तून्मया शक्ष्यसि साम्प्रतम् ॥ ४२॥

ततस्तेऽच्युतसाचिव्यं कुर्वन् केलिकलासु च ।
वैचित्राणि सुखानान्ते दद्यां देव त्वयाहृतः ॥ ४३॥

अहं शृङ्गारनामा ते आदिसर्गज आत्मजः ।
मोहयन्नपि भूतानि वर्त्तेहं तव वर्त्मनि ॥ ४४॥

नान्यस्त्वद्भवितुंयोग्यः शृङ्गारस्याश्रयोमम ।
शृङ्गारी तु त्वमेवेह नित्यः शाश्वतिकोऽजरः ॥ ४५॥

नान्योधारयितुं त्वत्तः शक्तोस्ति त्रिदशेष्वपि ।
कामनामानमग्निं श्रयाशंसुदुःसहम् ॥ ४६॥

श्रृङ्गारः केवलो न स्यात्केवलो वा वरः पुमान् ।
शृङ्गार्येव पुमर्थः स्याद्रसस्थिति रितीर्यते ॥ ४७॥

एवं विज्ञापितात्मानं मीनकेतुं मनोभवम् ।
मैथिलीवल्लभो राम आह कामजनाश्रयः ॥ ४८॥

क्षंस्ये सर्वाणि चागांसि तानि यानि कृतानि ते ।
नागांस्येव भविष्यन्ति मत्प्रीत्येकफलानि चेत् ॥ ४९॥

निर्भयम्मयि सर्वासुदेवीषु च रिरंसुषु ।
प्रवर्त्तस्व मयाज्ञप्तो मल्लीलाद्युपकारकः ॥ ५०॥

वसन्तोपि शरच्चात्र प्रेयांसि कुरुतां मम ।
सर्वेपि तव एवात्र कुर्वन्तुस्वगणैरपि ॥ ५१॥

एवमाज्ञां विभोस्तस्य लब्धमीनध्वजस्तदा ।
रिरंसोर्मुमुदेऽव्यर्थं वसन्तेन सम वने ॥ ५२॥

॥ इति नारदपाञ्चरात्रे श्रीशिवसंहितायां रामरहस्ये पञ्चमेपटले
कामवरप्रकाशो नाम नवमोऽध्यायः ९॥

१०. अथ दशमोऽध्यायः ।

श्रीशिव उवाच-
पञ्चबाणोथ वाणैस्वैर्शाणोत्तीर्णैर्हसन्नसौ ।
राजाधिराजराजेन्द्रकुमारं समताडयत् ॥ १॥

कथं सामन्तशूरोऽसौ वालासु मृदुलास्वपि ।
प्रजहाराप्रहार्यासु कौशलेयवधुष्विति ॥ २॥

कोकिलाश्च वसन्तश्च शूरंवाला प्रहारिणम् ।
अप्रशस्य स्वकैदोषैः स्वैर्गुणैरन्वमोदयन् ॥ ३॥

दृष्ट्वा कान्ताः स्त्रियः कान्तमत्यन्तमधुराकृतिम् ।
अतिक्रम्य प्रियं चापि भोक्तुमैच्छन्पृथक् पृथक् ॥ ४॥

काचित् कान्तकराम्भोजं गाढं जग्राह कामुकी ।
काचित् पीतपटं चास्य हारङ्काचिद्विशङ्किनी ॥ ५॥

तर्जन्या तर्जयत्काचिद्विप्रलब्धा स्ववञ्चकम् ।
मुखाम्भोजं चुचुंवास्य चन्द्राख्या चतुरा सखी ॥ ६॥

चन्द्रिका वज्रकल्पेन तस्योरोजेन रागिनी ।
जघानोरःस्थलं स्थूलं गजमौक्तिकभूषितम् ॥ ७॥

प्रेयसः करमाधत्ते कुचे चन्द्रकला मृदौ ।
चन्द्रा कान्तकपोलं स्वकपोलेन त्वयोजयत् ॥ ८॥

चन्द्रकान्ताऽननं तस्य निर्निमेषेक्षणा सती ।
मुक्तालिलितनासाग्रम्पपौपीयूषवर्षि च ॥ ९॥

कर्णे जजाप सा चन्द्रमुखी निर्यङ्मुखेक्षणा ।
ईर्ष्यन्तीतरा नारीर्हर्षयन्ती मनोस्य च ॥ १०॥

चन्द्रचूडा निजां वेणीं दर्शयन्ती जहास तम् ।
सुगन्धिनी सुखस्पर्शदोर्मूलेनाऽववोधिनी ॥ ११॥

चरी च चरणौ तस्य पस्पर्शोत्तमवर्णिनी ।

चञ्चुश्चिबुकमस्याथ कोमलाङ्गुलिचालनैः ॥ १२॥

कान्ते पश्यति चार्वङ्गी शिथिलां कटिमेखलाम् ।
जृम्भमाणा च कारास्य कामवेगेन पीड़िता ॥ १३॥

नेत्राञ्चलैश्चला कान्तं चालयन्ती रतिस्थलम् ।
कञ्चुकीं सा मुमोचाशु घर्मव्याजेन सा पुनः ॥ १४॥

चकम्पे कामरोषेण खेला कान्तकृतेन च ।
चारुका स्वेदविन्दुं श्रीर्दृष्टातेन भवद्भृशम् ॥ १५॥

भुजौ कान्तस्य पश्यन्ती चारु नेत्राभवज्जडा ।
वक्षो विलोक्य रामस्यामूर्छच्च चारुमोदिनी ॥ १६॥

काकपक्षौ च कान्तस्य स्पृशन्ती चारुदायिका ।
रोमाञ्चिताप्यभूद्दीर्घौ स्निग्धौ भ्रमरसन्निभौ ॥ १७॥

त्वमेव पुरुषस्त्वन्ये त्वदायत्तगुणश्रियः ।
इति चारुमती चारु वाक्यमुक्त्वालिलिङ्ग तम् ॥ १८॥

यदि निर्वापयत्येव कामाग्निं पुरुषस्ततः ।
नोचेदस्य कथैवैषेत्यूचे चारुसुलोचना ॥ १९॥

उदासीनमपि त्वां तु का त्यजेदिह नायिका ।
इति चार्वाश्रया वाणी वाणशाणिमनोभवा ॥ २०॥

त्यजन्तं त्यजते लोको भजन्तं भजते न वा ।
अर्थी तूभौ भजेतेति चूडा सस्मितमब्रवीत् ॥ २१॥

पुमांश्चेद्वनितां योग्यां न त्यजेदितरो यथा ।
वेश्यावद्वनिता चेति चारिकावचनं मृदु ॥ २२॥

त्यजन्नपि स्वया तृप्त्या नाहं त्यक्तुं भवामि ह ।
उपाकृष्य च नाथेति चराचारोचयद्वचः ॥ २३॥

दुस्त्याज्या स्वकथापीह कथं स्यादेष सुत्यजः ।
प्राणा अपि प्रिया नेति व्याजहार चरालिका ॥ २४॥

आनन्दाश्रुकलापीह रुद्धकण्ठाविलेक्षणा ।
ययातिवद्विलोकन्तं कान्तं राजीवलोचनम् ॥ २५॥

अन्तरं न सहिष्येहमक्षिपक्ष्मजमप्यणु ।
पश्यन्ती ललिते नेत्रे अस्येत्यूचे चरालिका ॥ २६॥

मुग्धे माव्यवधेहि त्वं पश्यन्त्यामेति वल्लभम् ।
निर्गच्छेदन्यथा प्राणः एतच्चिता जगाद च ॥ २७॥

सर्वस्यास्य जनस्यैकः कामं पूरियितुं क्षमः ।
कथं स्यान्नायकोऽप्येष इत्यस्या अपरं वचः ॥ २८॥

एकोप्येष जनस्यास्य कामं पूरयितुं क्षमः ।
स्यादेवेत्यब्रवीच्चित्तचरी नामसखी श्रियः ॥ २९॥

आज्ञाचेद्दयितस्यास्य सर्वकामवरेश्वरी ।
सर्वान्कामान् विदध्यां तद्रूपेणास्मि वशी कृता ॥ ३०॥

एतच्चिन्तामणेर्वाक्यं श्रुत्वा चेतयती सखी ।
एतत्कार्यमनेनैव विधेयमिति चागदत् ॥ ३१॥

एक एव यथैषोहं तथैकैव कुतो न भोः ।
विधेः सृष्टौ मनःकान्ता चेदिकेति जगाद च ॥ ३२॥

एकस्या अपि चाश्नन्त्याः कामानस्य मनोहितान् ।
पर्याप्ता न तथा ते स्युश्चेतस्या इति सद्वचः ॥ ३३॥

विरक्ता अपि सर्वत्र विद्वां सस्त्वितरत्र च ।
अनुरक्ता इहैकस्मिन्निति चेतावचोऽमृतम् ॥ ३४॥

राजा वा राजपुत्रो वा नैकार्थमिह जायते ।
अयं तु सर्वलोकार्थमस्तीति चतुराभिधा ॥ ३५॥

कस्या वा भाग्यमेवं स्यात्पूर्णमीदृग्ययैकया ।
भुज्येतायमिति व्यक्तं वरायावचनं वरम् ॥ ३६॥

सख्यः पादरजो स्पृश्य भूरि भूरि तरादपि ।
भोग्याद्योग्याच्च देवीनां लब्धं चेदिति चम्पिका ॥ ३७॥

पत्पङ्कजरजोपीदृग् लब्धो याभिः स एव चेत् ।
भाग्यं तासामनिर्वाच्यमित्यब्रूतेह चम्पदा ॥ ३८॥

निर्व्याजो नो वसन्तोऽयं कान्तश्चम्पा वयन्त्विह ।
वासयाम वनं सर्वमेतच्चम्पावदत्सखी ॥ ३९॥

कान्तो भक्तानु कम्प्येव निष्कम्पः कवि भूरिदः ।
कम्पयन्नः कथं सख्य इति चम्पी वचो गुरु ॥ ४० ॥

मयि सन्निहितायां किं विभर्त्ति चम्पकस्त्रजम् ।
किशोरोयं मनश्चौर इति चम्पकरोचिका ॥ ४१ ॥

अस्मिन्नचञ्चला लक्ष्मी रूपसौन्दर्यमोहिता ।
स्वं नामेदं ददौ मह्यं चञ्चलेतीति चञ्चला ॥ ४२ ॥

एतद्रूपतरङ्गेषु सोन्मज्जननिमज्जनैः ।
दोलावच्चपलास्मीति तन्नाम्नी चपलेतिच ॥ ४३ ॥

पीतांवरवदेतस्मिन्मदङ्गं प्रति रञ्जति ।
ततश्चोलाभिधास्मीति चोलाया वचनं मृदु ॥ ४४ ॥

ज्ञेयो यमेव लोकेर्थो हृद्यो विषय एष वै ।
चिदेतद्विषयैवेति चिदानाम्नी सखी श्रियः ॥ ४५ ॥

चित्तं जानेहमेवास्य गम्भीरं जलधेरपि ।
मुग्धा यूयं न जानीध्वमेतश्चित्तप्रकाशिका ॥ ४६ ॥

नार्यो वास्य विजानीयुरेतच्चित्तं ततः कुतः ।
वेदानामेतदाख्याने प्रामाण्यमिति चन्द्रिका ॥ ४७ ॥

एष एव विजानीत एतच्चित्तं सुदुर्भिदम् ।
सर्पःसर्पगतिं वेत्ति चण्डी वाक्यमकण्टकम् ॥ ४८ ॥

सर्वेषामेव चेतांसि साक्षाद्वेत्ति मनोभवः ।
नाकामोदृश्यते कश्चिदेतच्चम्पटिकावचः ॥ ४९ ॥

एतदर्पितसत्कामा (चेतस्का)अकामा अपि साधवः ।
यत्कामस्याप्ययं काम एषा चाण्टाचपेटिका ॥ ५० ॥

सन्तं वा सन्तमेतस्मिन्दोषं याविष्करोति चेत् ।
तस्या मूर्द्धनि दण्डः (मूर्ध्निमदङ्घ्रिः)स्यादित्यूचे चण्डदण्डिका ॥ ५१ ॥

दोषा अपि गुणा एव प्रियस्यास्य गरीयसः ।
इन्दोरिन्दोश्शुभस्येति विमलं विमलावचः ॥ ५२ ॥

एतत्पादाम्बुजं यस्याः करयोर्हृदि वर्तते ।

सैव स्यात्कमला नाम्नी नारीति कमलावचः ॥ ५३॥

एनच्छुश्रूषणे यूयं वार्त्तासु च विशारदाः ।
नाहं तथा विधास्मीति वाला वालेति भाषिणी ॥ ५४॥

कामार्त्तापि रतिं कालं नेच्छामीच्छानुगाविना ।
तस्मात्कालेति वर्त्तेहं कान्तं कालेति भाषणम् ॥ ५५॥

मा मल्ला प्रियरङ्गेषु तवास्तीति प्रभाषणात् ।
स्त्रीणां मा मल्लिकास्मीति शास्ता माममल्लिकाभणेत् ॥ ५६॥

सर्वेषु प्रियकार्येषु मलञ्चेन्न क्षमे यतः ।
ततः सर्वेऽमलेत्याहुर्मामेषा मलसंज्ञिता ॥ ५७॥

नीरक्षीरवदेतस्मिन् सर्वं यद्विभजाम्यहम् ।
मरालीव भवामीतो मरालीति वभाण च ॥ ५८॥

भवाम्याश्लेष काले यन्मालावद्दयितोरसि ।
प्रियो मां मालिकेत्याह मालिकेति पपाठ च ॥ ५९॥

दृष्ट्वा त्वामेव मोदः स्यान्मम मोदेति मामयम् ।
सर्वेषु व्यवहारेषु ब्रूते मोदेत्यभाषत ॥ ६०॥

मृगस्येवाक्षिणीयन्मे प्रेयः प्रीतिप्रदे ततः ।
तेनोक्ताहं मृगाक्षीति मृगाक्षीति विचक्षणा ॥ ६१॥

सीताया माधवस्यास्यापूर्वोत्सवतयास्मि तत् ।
तेनाहं माधवीत्युक्ता माधवी मधुरं वचः ॥ ६२॥

लोकानन्दप्रदस्यापि मुदंश्चित्रा यतोऽस्य च ।
भूयो भूयो भवामीति मुदाख्याहं मुदेति च ॥ ६३॥

सर्वलोकैक मोहस्य सीतैकप्रिययोषितः ।
मोहोऽस्यास्मीति मोहेति मोहा वाक्यममत्सरम् ॥ ६४॥

देवस्यास्याज्ञया यास्मि सर्वमोहप्रदेत्यहम् ।
मोहप्रदा प्रियेणोक्ता इति मोहप्रदावचः ॥ ६५॥

मन्दं वच्मि च गच्छामि भुञ्जे मन्दोदरीत्यहम् ।
कान्तेनोक्ताऽस्मि मन्दाहमिति मन्दाऽमदंवचः ॥ ६६॥

विचित्राणि च कार्य्याणि दर्शयन्ती पदे पदे ।
यत्तेनोक्तास्मि कान्तेन मायेत्युक्तं च मायया ॥ ६७॥

यद्यद्गुह्यं प्रियस्यापि न स्फुरेत्तस्य तस्य च ।
प्रकाशिकेति मेधाहमिति मेधावचः प्रियम् ॥ ६८॥

नान्यैः प्रीणामि भोग्यैस्तु विनोरुवरमण्डनैः ।
प्रियोरुमण्डने मेरु मण्डनेत्युरुमण्डना ॥ ६९॥

दृष्टमद्रूपभौमेन दृष्टिदोषविशङ्किना ।
मण्डिताहमनेनेति मण्डिताख्येति मण्डिता ॥ ७०॥

वात्सायनादिशास्त्राणां ज्ञानानुष्ठानशिक्षणैः ।
पण्डितेत्यमुनोक्तेति पण्डिताख्येति पण्डिता ॥ ७१॥

पश्ये द्यावन्नायं मां तु तावन्नद्रुत दृग्भवेत् ।
ततः प्रेमेति चास्येति प्रेमा प्रेम विभावनी ॥ ७२॥

परेषामपि सर्वेषामीशेत्यस्य निदेशतः ।
परेशाभिधयास्मीति परेशा सत्यसंज्ञिता ॥ ७३॥

अस्यातीवरहस्येषु येषां वै तत्त्वदर्शनम् ।
तत्पापनाशिनीतीति मामूचे पापनाशिनी ॥ ७४॥

सारयामि प्रियामस्य स्वयं चैनं सरामि यत् ।
सारिकाहास्मि तेनेति सारिकाख्यावचः शुचि ॥ ७५॥

शाटिका वत्प्रियोऽङ्गे मां धत्ते स्वाङ्गेषु यद्रहः ।
तेनास्मि शाटिकाख्येति शाटिका सुखवाटिका ॥ ७६॥

एवं शारा शुभाकारा वारिजा वारिजानना ।
वरदाऽभयदा भीता गामिनी मन्दगामिनी ॥ ७७॥

व्यापिका वेदिका वेदा वोधिका विबुधापरा ।
धिषणा धरिका धीरा प्रमदा च धरा वरा ॥ ७८॥

जनिका जामिनी जंवा जङ्गती जगमा ।
जना समाजेषु मिथः स्त्रीणां स्वं स्वं भावमवादिषुः ॥ ७९॥

॥ इति नारदपाञ्चरात्रे श्रीशिवसंहितायां रामरहस्ये पञ्चमेपटले
स्वंस्वंसौभाग्य प्रकाशनो नाम दशमोऽध्यायः १०॥

११. अथ एकादशोऽध्यायः ।

श्रीशिवओवाच-
अथ यूथ सहस्राणि स्त्रीणामादाय चत्वरे ।
रामः प्रवर्तयामास रासं नामविलासकम् ॥ १॥

स्वयं गन्धर्वराजस्य किशोरेण समच्छविः ।
रामः सङ्गीतचुञ्चूनां राजा भोक्ता शिरोमणिः ॥ २॥

मध्ये रासं विरेजेऽलं चन्द्रो सौ च नभस्यति ।
ताराणामिव नारीणां सर्वासां चमनोहरः ॥ ३॥

कर्ता कारयिता भोक्ता द्रष्टा स्वामी च सर्वशः ।
यूषा यूथ सहस्राणां रासानां च स्वयंविभुः ॥ ४॥

विचित्रैरुचितैर्वाद्यैर्गी तैर्नानाविधैरपि ।
रागैः कालोचित्तैः सर्वैर्नारीकण्ठविजृम्भितैः ॥ ५॥

रम्यैः सप्तस्वरैः सर्वमूर्च्छनाग्रामरञ्जितैः ।
देशीतालैस्तथा मार्गतालैः पात्रगुणादिभिः ॥ ६॥

नृत्यैर्नैकविधैः तासामङ्गलावण्यशोभितैः ।
भूषणैर्वसनैर्नैकैश्चेष्टिताभिनयैरपि ॥ ७॥

प्रवर्तमान एतस्मिन् रासे रामामनोरमे ।
मुमूर्छुः सर्वभूतानि सानन्दानि महीतले ॥ ८॥

नद्यो निष्पन्दवेगाश्च प्रशवश्च सरीसृपाः ।
निश्चेष्टा अभवन् सर्वे मुक्ता इव निरामयाः ॥ ९॥

नो चेलुः किञ्चिदाकाशे विमानानि दिवौकसाम् ।
मोक्षो योगसमाधीनां शिवताण्डवविद्रुतः ॥ १०॥

ववृषुः सुमनांसीमा रामस्योपरि भूरिशः ।
कङ्कुमान् स्रक्तिलकाश्च भूषावस्त्राणि देवताः ॥ ११॥

देवदुन्दुभयोर्नेदुर्हर्षगम्भीरनिस्वनाः ।
जयनादाश्च भक्तानां मुक्तानामपि सर्वतः ॥ १२॥

सीताराम समाजानां तत्तद्गुणनिदर्शनाः ।
अश्रूयन्त कृताः सिद्धैः स्तवाः स्तवकसन्निभाः ॥ १३॥

गन्धर्वाप्सरसः सर्वास्सङ्गीतार्थकृतोद्यमाः ।
आसन्नासन्नभूमीका रामप्रेक्षाण्यपेक्षिणः ॥ १४॥

श्रुत्वा सङ्गीत सौन्दर्यं केचिद्देवास्तु मूर्च्छिताः ।
कैश्चिद्दृश्येत नैवासौ रामो रामा समाजगुः ॥ १५॥

सर्वैश्चराचरैस्तस्य सुखमेवान्वभूयत ।
नैषां दृक् पथगः सोऽभूद्रामो रामायुताश्रितः ॥ १६॥

शुद्धैः सिद्धैश्च देवैश्च नृत्यन् गायँश्च गापयन् ।
द्रष्टुं शक्यो हरिस्तत्र रासकेलौ रसाशनः ॥ १७॥

युञ्जानै योगभिर्युक्तैः सिद्धैश्च सनकादिभिः ।
महा भागवतैर्ब्रह्मचारिवृन्दवरैरपि ॥ १८॥

धारणादिव्यनेत्रेण दृष्ट्वा रासोऽन्वभूयत ।
अकाम्यत च योषात्वं सिद्धिस्तन्न विनाऽस्य यत् ॥ १९॥

नेदृग्विधं सुखं रामादन्यः पुन्नामलाञ्छितः ।
भुङ्क्तेऽभुङ्क्त च भोक्ता वा पृथिव्यां दिवि वा विभुः ॥ २०॥

विचित्रा राम रासस्य कथा लोकमनोरमा ।
विस्तीर्णा गुणविस्तारैः पुण्या हृद्यतमाः सताम् ॥ २१॥

सर्वासामविशेषेण स्त्रीणां प्रेम स्व आत्मनि ।
विजानञ्ज्ञानकीजानिर्योगमायां समाविशत् ॥ २२॥

एकधाथद्विधात्रेधाचतुर्धा त्वथ पञ्चधा ।
षड्वा सप्ताष्टधा भूयो नवधा दशधा पुनः ॥ २३॥

द्वादशैकादशात्माथ त्रिचतुर्दशधा पुनः ।
व्यष्ट पञ्चदशात्माथ सप्ताष्टदशधा पुनः ॥ २४॥

ऊनविंशैकविंशात्मा रामो सा वास सन् विभुः ।
शतात्माथ सहस्रात्माऽनन्तात्मा च ततः परम् ॥ २५॥

एक एव स्वया शक्त्या प्रत्यभाद्वनितासु सः ।
द्वेधात्रेधादिभेदोऽयं नत्वस्य रसभङ्गकृत् ॥ २६॥

सौभाग्यातिशयत्वंहि प्रत्येकं तस्य योषिताम् ।
कस्या अपि भृशं न स्यात्तस्योभयत्र दर्शने ॥ २७॥

एकैकां प्रति चैकैको भुजवन्धं मिथश्च सः ।
चकार कारयामास लीलानन्तभुगीश्वरः ॥ २८॥

एवं तासां च तेषां च परस्परसुखैषिणाम् ।
रामाणामथ रामाणामचिन्त्यं सुखमैधत ॥ २९॥

दोर्दण्डावन्धनृत्येन प्रस्विन्नमुखपङ्कजाः ।
अन्योन्यं कान्तिसम्भेदात्ते च ताश्च चकाशिरे ॥ ३०॥

स्वेदाङ्गरागगन्धैस्ताः सेव्यमानाः प्रियाः प्रियाः ।
न ग्लानिं न श्रमं भेजुर्भुजिष्य (भुजिष्या)भुजभूषणाः ॥ ३१॥

मर्मरैर्वरवस्त्राणां भूषावलिस्वनैरपि ।
मुखासवसुगन्धैश्च पाणिस्पर्शैः प्रियस्य च ॥ ३२॥

वंशी मृदङ्गवीणादिध्वनैर्गानकलादिभिः ।
मुखस्पर्शसमीरेण स्वस्यात्मनश्च दर्शनैः
(सुखस्पर्शाशरीरेण स्वस्यान्यस्य च दर्शनैः)॥ ३३॥

स्तवैरात्मगुणाभासैर्यौवनागमकौशलैः ।
कामोन्मादैः प्रमादैश्च हासैर्लास्यैः परस्य च ॥ ३४॥

गातुमुत्सहिरे नर्तुं द्विगुणं च हरिप्रियाः ।
सिन्धुवद्ववृधे तासामानन्दोप ह्युतरत्र च ॥ ३५॥

गायन्ती गापयन्ती चनृत्यन्ति नर्तयन्ति च ।
सुखस्यास्य विरामं तु रामाकापि न चेच्छति ॥ ३६॥

चकाङ्क्षे न क्षयं रात्रेश्चन्द्रास्तगमनं न च ।
नोदयं च रवेः काचित्काश्चिन्नो जगतीलयम् ॥ ३७॥

कुत्रयं कुक्कुटादीनां मुग्धानैच्छदनातुरा ।
कालचक्रस्य चलनं कापिनोऽचललोचना ॥ ३८॥

अनीश्वरं जगत्कापि कामयामास कामिनी ।
कान्तमेवेश्वरत्वेन चकमेऽमललोचना ॥ ३९॥

काचिदस्य महेशस्य प्रसादं प्रमदैच्छत ।
निश्शेषं कर्मनाशश्च रामा काचिदचीकमत् ॥ ४० ॥

भाग्यस्याक्षीण भावञ्च काचित्काप्यजरामरम् ।
सुखस्यास्यैव काचित्तु नित्यत्वं च नितम्बिनी ॥ ४१ ॥

अधिकाय सुखायातोप्याकाशेन्दीवराय मे ।
नमोस्त्वित्यब्रवीत्काचित् खञ्जनाक्षीवरस्तनी ॥ ४२ ॥

धन्यायोध्या वनं चैषा सरोजा च सरोजिनी ।
विलासा ईदृशा यत्र सेव्यन्ते सुरदुर्लभाः ॥ ४३ ॥

धन्योयं रमणो येन क्रियते सफलं वयः ।
इच्छानुरूपविभवैर्वि दूरैस्तु दिवौकसाम् ॥ ४४ ॥

धन्यास्यांवा च कौशल्या धन्यः पङ्क्तिरथः पिता ।
ययोरेषसुतः श्रीमांल्लोकोत्तरवयोगुणः ॥ ४५ ॥

तावद्धन्यावयं लोके याभिर्लब्धः प्रियोह्ययम् ।
सख्यसेवादि रस्याश्च सीताया अतुलश्रियाः ।
(सख्यमेव सुस्वामिन्या सीताया अतुलश्रियः) ॥ ४६ ॥

अस्याभाग्यं महादेवो ब्रह्मा च चतुराननः ।
अनन्तो नागराजश्च सहस्रवदनः स्वराट् ॥ ४७ ॥

वशिष्ठाद्या महाभागा वाल्मीकिर्भगवानृषिः ।
अन्येऽपि मुनियो वक्तुं शक्ता न प्रभवो वयम् ॥ ४८ ॥

यथायं दयितोस्मासु तथेयं दयितास्य च ।
कृपासौशील्यवात्सल्य सौहार्दादिसुधोदधिः ॥ ४९ ॥

एवं कान्ताज्ञया कान्तं कान्तस्य चाज्ञया प्रियाम् ।
गायन्ति स्मभिथः पात्राः सख्यश्च सहजा अपि ॥ ५० ॥

पूर्णः पूर्णतरोप्येवमानन्दैरुत्तरोत्तरैः ।
अनेनैवसुखेनासौ रामः पूर्णतमोऽभवत् ॥ ५१ ॥

॥ इति नारदपाञ्चरात्रे श्रीशिवसंहितायां श्रीरामरहस्ये पञ्चमपटले
रासविलास प्रकाशनो नामैकादशोऽध्यायः ११ ॥

१२. अथ द्वादशोऽध्यायः ।

श्रीशिवोवाच-
एषसाधारणो रासोऽकारि प्राणप्रियेण च ।
सर्वैरालिगणैः स्वैरं सङ्गीतादिपरायणैः ॥ १॥

अस्मिन्सीतासुहृत्वेऽपि तासु सर्वासु भामिनी ।
मानं जग्राहसौभाग्यसीमेति प्रमदेति च ॥ २॥

अदीना मौनमासृत्य मीनखञ्जनलोचना ।
स्वाधीनं कान्तमत्यन्तं जानात्येवावृणोत्तनुम् ॥ ३॥

सीता संरम्भवेगेन वालभावकृतेन च ।
सख्या कयापि चानीता भ्रान्तिं कौतुकमीक्षितुम् ॥ ४॥

सङ्गीतानन्दसन्दोहमग्नो मैनाकवत्प्रियः ।
प्रियां न ज्ञातवान् रुष्टां रामो लक्ष्मीमिवोद्धतः ॥ ५॥

त्यक्त्वा प्रियोत्सवं नित्यं प्रियोत्सवपरम्पराम् ।
न ज्ञाता निर्गतातेन प्रिया बुद्धिरिवोत्तमा ॥ ६॥

रूपमाधुर्य्यसौन्दर्य्यलावण्यातिशयादसौ ।
सर्वा रामा अतिक्रम्य श्यामाः श्यामा रति प्रिया ॥ ७॥

अद्यैवेषा न तेनापि सम्यक् परिचितेत्यतः ।
दिदृक्षा पूर्यते नास्य रिरंसापि प्रियस्य च ॥ ८॥

शून्यं तया विनात्मानं मुधैवाव्ययरूपिणम् ।
विभाव्य व्यलपद्रामो रामाधीनाऽखिलस्थितिः ॥ ९॥

गता सिद्धिरिव क्वासौ योगिनी मम मुह्यतः ।
विद्येवाभ्यासशून्यस्या दातुर्लक्ष्मीरिवायता ॥ १०॥

सञ्जीवनीव गीर्वाण गुरोर्दैत्यगुरोरपि ।
सीधुकुम्भीव नागस्य केन मेऽपहृताथ सा ॥ ११॥

दिशः शून्याश्च पश्यामि तथा चन्द्रिकयेव च ।
वेपन्ते मम गात्राणि मुखं च परिशुष्यति ॥ १२॥

कादम्बिनीव शस्यानि मम गात्राणि जानकी ।
सिञ्चेत्ततोऽद्य जीवेयं कृषिकार इव श्वसन् ॥ १३॥

यस्याः सिद्ध्यास्मि सिद्धोऽहं मत् सिद्ध्यात्वखिलं जगत् ।
सिद्धिप्रदायाः सिद्ध्या च सिद्धिर्धर्मार्थसम्पदाम् ॥ १४॥

तासां सिद्ध्या सुराः सिद्धा (तस्याः सिद्ध्या देवकार्यं)
स्तत्सिद्ध्या सिद्धिभाद्धरिः ।
तां तन्वीं तु विना सर्वं शून्यमेवावशिष्यते ॥ १५॥

तया मत्पार्श्ववर्तिन्या सिद्ध्या सीतेति ख्यातया ।
न विष्णुं गणयाम्येव न जिष्णुं न फणीश्वरम् ॥ १६॥

नाग्निं सदाशिवं नापि ब्रह्माणं नाकनायकम् ।
नापो न वायुमाकाशं न यमं वरुणं न च ॥ १७॥

न चन्द्रं न रविं देवं कुबेरं न विधिन्न च ।
न योगसिद्धिसङ्घातन्नेलां द्वीपवतीमपि ॥ १८॥

न मयास्ति समः कश्चित्सीता यस्य मनोरमा ।
न च मत्तोऽधिकः कश्चिदीश्वरेश्वरसेवितात् ॥ १९॥

सर्वेश्वरीश्वराराध्यो ययाऽहं किल्ल ताम्विना ।
अद्याञ्जलिजलप्रायसुखैश्वर्यो भवामि च ॥ २०॥

कामं च तृणवन्मन्ये सरतिं युवनायकम् ।
यया पद्मविशालाक्ष्या वैदेह्या भुवनश्रिया ॥ २१॥

क्वासौ प्राणार्गला देवी क्वासौ सञ्जीविनीमम ।
सा मे क्व स्वामिनी श्यामा वामोरूर्वामलोचना ॥ २२॥

द्वादश वार्षिकी गौरी चित्ररूपप्रदर्शिनी ।
शृङ्गारार्णवसारज्ञा शृङ्गाराम्भोधिवर्द्धिनी ॥ २३॥

अचिन्त्यैश्वर्यभोक्तृ च मत्तमातङ्गगामिनी ।
आह्लादिनी पराचिन्त्यरूपसौन्दर्यशालिनी ॥ २४॥

पीताम्बरा कदाप्येषा नीलाम्वरसितांवरा ।
कौसुम्भरक्तशाटीका चित्रांवरविभूषणा ॥ २५॥

विभ्रती कमले पाण्योर्लालयन्ती च सारिकाः ।
पाठयन्ती शुकान् रम्यान् क्रीडयन्ती मृगार्भकान् ॥ २६॥

पश्यन्ती मुद्रिकारत्नेष्वात्मप्रतिफलानि च ।
सुस्मेरा स्मयमाना च लज्जमानान्यदर्शनैः ॥ २७॥

खेलन्ती कन्दुकास्फालैर्दर्शयन्ती गतिं लघुम् ।
वारयन्ती मुखाम्भोजभ्रमरान्भ्रमदान्मृगान् ॥ २८॥

मुक्तालकमुखी मुक्तांस्तानेव वदनच्छदान् ।
रुषापसारयन्ती च शपन्तीव च सम्भ्रमात् ॥ २९॥

मामुदिश्य च कुर्वन्ती नानाभावमनोरथान् ।
उद्बुद्धध्यानभाग्येन मया सीताऽद्य दृश्यताम् ॥ ३०॥

स्फुरन्ती हृदयाम्भोजे नृत्यन्तीव पुनः पुनः ।
मदविह्वलवामाक्षी स्खलन्तीव पदे पदे ॥ ३१॥

धम्मिल्लमल्लिका पातैर्ज्ञातपद्धति विभ्रमा ।
प्रविशन्तीव नेत्रे मे हरन्तीव धियं च सा ॥ ३२॥

वन्यान् प्रकाशयन्तीह त्रैलोक्यं च स्वया रुचा ।
आश्चर्याण्या वहन्ती स्वैरूपविभ्रमचाटुभिः ॥ ३३॥

त्याजयन्तीव कर्माणि देहगेहो चितानि च ।
मम जितेन्द्रियस्यापि वशयन्तीन्द्रियाणि च ॥ ३४॥

हर्षयन्ती सखीवृन्दं चन्दयन्ती सुचेतसा ।
वर्द्धयन्ती निजानन्दं चान्द्रीव श्रीरपाम्पतिम् ॥ ३५॥

वाणैरिव मनोजस्य कटाक्षैरसितैः शितैः ।
निसर्गगर्वसिद्धैस्स्वैः विद्धयन्ती कुमेधसः ॥ ३६॥

अद्यैवाविर्भवत्वारात्सङ्कल्पादिह सिद्धिवत् ।
मुक्तस्य मम वैदेही चित्रानन्दमयी मुहुः ॥ ३७॥

चन्द्रे मम प्रिया क्वास्ते कमले विमले क्व सा ।
पद्मे कृष्णे बुधे भद्रे कीर्तिदे ब्रूत तां प्रियाम् ॥ ३८॥

शान्ते विशारदे ज्ञाने प्रकीर्तिधृतवल्लभाम् ।
मम दर्शयत क्षिप्रं श्यामां जनकनन्दिनीम् ॥ ३९॥

एवं पृष्टासु सर्वासु सखीष्वेका तु योगिनी ।
प्राह प्रियं प्रियानेह प्रिया ते प्रकृतिं गता ॥ ४०॥

दुदर्शागह्वरे देवी प्रविष्टेष्टविधायिनी ।
जानामि तव दत्तेन दिव्येन ज्ञानचक्षुषा ॥ ४१॥

त्वयि प्रणयरोषेण भ्रमजन्येन भामिनी ।
जाता रहसि भ्रान्त्या च मानिनी गजगामिनी ॥ ४२॥

नाहं तत्र गमिष्यामि सा मां जानाति जानकी ।
भेदज्ञा सर्वकार्याणां योगिनीति मनोरमा ॥ ४३॥

दर्शयिष्यामि वैदेहीं प्रियां ते रहसि स्थिताम् ।
उपायं च वदिष्यामि प्रिया येनानुनीयताम् ॥ ४४॥

कामोयं कोकिलो भूत्वा वसन्ताऽनुगतः पुनः ।
पञ्चमेन स्वरेणासौ गीयतां त्वत्प्रियान्तिके ॥ ४५॥

त्वद्गानश्रवणेनासावात्मानं दर्शयिष्यति ।
अनुनेतुमसौ शक्या ततः स्याद्भवतः प्रिया ॥ ४६॥

योगिनीकथितो मार्ग इति तस्मिन् कृते सति ।
देवीदर्शितरूपाभृत् तत्कृत्या शान्तदुष्कृता ॥ ४७॥

तस्यामेवं स्थितायान्तु कृत्वा चित्तं प्रियेऽचलम् ।
तस्या अनुनये काचित्कोविदामृतभाषिणी ॥ ४८॥

कर्तुम्प्रियप्रियं तस्याः समीपमगमत्सखी ।
विनीता प्रणता भूत्वा प्रियञ्चोचे प्रियादपि ॥ ४९॥

दुर्लभो मानुषो देहो जन्मोत्तममिहापि च ।
तत्रापि दुर्लभं भाग्यं भोग्यञ्च प्रथमं त्रयः ॥ ५०॥

निष्प्रतिद्वन्द्विवतारोग्ये देशस्थाने नमन् प्रिये ।
कान्तः स्त्रिया नमस्कार्यः सर्वसद्गुणसागरः ॥ ५१॥

सहायाः सुहृदोप्यत्र दुष्प्रापाः संहिता किल ।
दुर्लभे जीविते नृणां सुखस्पर्शोऽतिदुर्लभः ॥ ५२॥

चिन्ता हेतुसहस्राणि दुःखहेतुशतानि च ।
प्राप्नुवन्ति सदाजीवं सुखं तेषु न लभ्यते ॥ ५३॥

कर्मभि भ्राम्यमाणानां प्राणिनां प्रियसङ्गमः ।

दुर्लभः सखि जानासि विशिष्याहं वदामि किम् ॥ ५४॥

अयोनिसखि ते जन्म सर्वतीर्थगणस्थले ।
सीते परमधर्मज्ञो ज्ञानज्येष्ठः पितापि ते ॥ ५५॥

कान्तस्त्रैलोक्यतिलको यस्य नामामृतद्रवम् ।
कीर्तिः सकलतीर्थानां तीर्थभूता सनातनी ॥ ५६॥

अयोध्या च महारम्या दिव्योद्यानवनादिभिः ।
सरोजैः सा सरिच्छ्रेष्ठा प्रासादाः प्रमदाप्रियाः ॥ ५७॥

वयो द्वादशवर्षोत्थं रूपं सर्वमनोहरम् ।
सर्वं तव वशे शुभ्रु भोग्यं भाग्यं च सुन्दरम् ॥ ५८॥

सख्यः सर्वगुणोपेतास्तवैव वशगाः स्थिताः ।
रूपलावण्यसौभाग्यसम्पन्ना भुवि दुर्लभाः ॥ ५९॥

त्रैलोक्ययौवते श्रेष्ठाः सर्वे ते गुणराशयः ।
ये वाल्मीकि मुखैश्श्रेष्ठैर्गीयन्ते कविभिर्मुहुः ॥ ६०॥

यावन्तः सुखसम्पत्तिहेतवो गुणसेतवः ।
दृश्यन्ते तव वामाक्षि सर्वेतेऽप्रमिताः किल ॥ ६१॥

यावन्तः सुखविघ्नाः स्युरेकं मानं विना न ते ।
सन्ति रोषभवं देवि सत्यमेतद्ब्रवीमिते ॥ ६२॥

प्रियादपि प्रियोमानः सखि ते प्रिय दर्शने ।
यात्वम्पृष्ठ प्रदाकान्ते यन्मानं भजसेरहः ॥ ६३॥

श्रीमती सीतासख्युवाच-
अज्ञात्वात्वमभिप्रायं ब्रूषे पण्डितमानिनी ।
विश्वस्यानित्यतायत्त्वं गन्धोप्यस्या न तस्यहि ॥ ६४॥

इयं भूमिसुता नित्या सीता विश्व विलक्षणा ।
नास्त्यस्याः सुखविच्छेदो न मानो न च मत्सरः ॥ ६५॥

किं रुष्टा किन्तु सन्तुष्टा प्रियध्यानामृतेन यत् ।
उपयोगिनि तस्येतः प्रियं ध्यायतिराहसे ॥ ६६॥

एवं स्थिते तु दम्पत्योः प्रीतियोगेऽनयोर्नवे ।
विन्दुं पातयितुं किं ते सङ्कल्पोऽस्ति हठव्रते ॥ ६७॥

इत्युक्ता तु प्रिया सख्या प्रियस्यापि सखी प्रियम् ।
गत्वो वाच प्रियाकिन्ते मन्येतेतिवचोमम ॥ ६८॥

अन्याप्यागत्यचो वाच पादौसीते स्पृशामिते ।
एष किं ध्यानकालोऽस्ति लीला काले विलासिनि ॥ ६९॥

रत्नं हस्तगतं त्यक्त्वा काचं तु भजते यथा ।
तथा त्वं सेवसे सीते परोच्चं लघुमस्फुटम् ॥ ७०॥

नानेन प्रीयतेप्रेयान् नेदं जानाति च प्रियः ।
स दुःखी त्वद्वियोगेन क्रियते च भृशं प्रिये ॥ ७१॥

विना तेन प्रियेण त्वमप्येषा सुखिनी न च ।
ध्यानं त्वितरथा तस्य कथं स्यात् कलभाषिणि ॥ ७२॥

॥ इति नारदपाञ्चरात्रे श्रीशिवसंहितायां रामरहस्ये पञ्चमपटले
मानप्रकाशनोनाम द्वादशोऽध्यायः १२॥

१३. अथ त्रयोदशोऽध्यायः ।

श्रीशिवोवाच-
श्रुत्वा स्मितमुखी सीता सख्यु वाचा मृतामृतम् ।
सीताभिप्रायमादाय प्रत्युत्तर विचक्षणा ॥ १॥

नत्वं जानासि मर्माणि देव्या देवस्य चेतरा ।
दूत्यौ चित्यं यशः प्राप्तुं मध्यं वध्वागता परम् ॥ २॥

एषा प्राणप्रिया तस्य यस्यायोऽत्र च तिष्ठति ।
विज्ञातुं न तदन्येषां शक्यं वर्ष शतैरपि ॥ ३॥

प्रियसख्युवाच-
ज्ञात्वा राजकुमारी त्वं मुग्धां भेदयितुं सखि ।
भर्त्रासन्धयितुं नासि मानलाभेन मानिनी ॥ ४॥

मानभङ्गेन यो मानो लब्धः स्वार्थवशेन तु ।
स ह्युपहास एव स्यान्मानवोधृसमागमे ॥ ५॥

योद्धुं किं प्रषितासित्वं नेतुं दण्डेन वश्यताम् ।

एषा यज्जीवदानेन प्रसाध्या शनकैर्भवेत् ॥ ६॥

सेवयैव प्रसीदन्ति कविता वनिता लताः ।
देवतामहिषी धेनुर्नचदण्डेन दूतिके ॥ ७॥

उपायास्त्रय एव स्युर्दूतद्वारा प्रयोजिताः ।
चतुर्थं तु स्वयं स्वामी प्रयुङ्क्तेऽथ विभुर्नवा ॥ ८॥

कोऽत्र प्रसङ्ग एतेषामुपायानां मनीषिणि ।
ईदृशीं ते कथां श्रोतुं न क्षमा क्षितिनन्दिनी ॥ ९॥

विधेयानां तु दासानां स्वामिसन्देशपालनम् ।
धर्मः किलमतो मुख्य आदेशस्थिरचेतसाम् ॥ १०॥

रोषमाना समर्थापि प्रिया रुष्टा त्वदिच्छया ।
गच्छ प्रेषय दण्डं स दृष्टव्यो विषये मया ॥ ११॥

नमस्तुभ्यं प्रवीणासि या हत्यायै प्रियामिमाम् ।
श्रावयसि त्वं भद्राणि मद्भद्राय केवलम् ॥ १२॥

दौत्यं कर्तुं समुद्युक्तादोषादोषाद्बिभेषि च ।
लिप्सुश्चातुर्यादस्या अनुनयादहो ॥ १३॥

त्वं तु यस्याः सखीसेयं शतं वर्षाणिरुष्यतु ।
नाहं दौत्यं करोमितो यामित्वं सुखिनीभव ॥ १४॥

तथा त्वेऽप्ययथात्वेपि न हानितव गम्यताम् ।
नान्याधीनानयोः प्रीति स्त्वयासाध्यं न किञ्चन ॥ १५॥

श्रोतव्यं न वचस्तासां यासां तु कलहः प्रियः ।
चित्तं न कोमलं यासां प्रियं कुर्युः कियत्तुताः ॥ १६॥

स्वामिसिद्धि विरुद्धं यच्छ्रोतव्यं नहि तद्वचः ।
शतंवक्त व्यमेवास्य कार्यं साधयता परम् ॥ १७॥

प्रियाया मुखपद्मोत्थां सुधां पातुसमुत्सहे ।
ज्ञायता मैकमत्यत्वं मयाप्यत्राल्प संविदा ॥ १८॥

मैत्रीसंवाद सख्यानि विवाहादि च लौकिकम् ।
समयोरेव लोकेस्मिन्नस्युर्विषमयोरपि ॥ १९॥

त्वं सखित्वं कथम्प्राप्ता हीनास्याः समधर्मकम् ।
ऐ कमत्यं च संवादं मुखरेवद वां कथम् ॥ २०॥

यथात्वं लोकनाथस्य याता सख्यं वरं तथा ।
अस्याः सर्वं महेश्वर्या इतोऽहमपिमानदे ॥ २१॥

कोऽयमुत्थाप्यतेगेहे विरोधाख्यो महानलः ।
क्रीडता वालकेनैव यस्त्वयापि सुदुःशमः ॥ २२॥

एकात्म प्राणमनसोः साधारण पदार्थयो ।
का वार्तास्ति विरोधस्य तेजस्तेजस्विनोखि च ॥ २३॥

इदमेव पुरस्कृत्य तिरस्कृत्य रुषं च ह ।
समेत्वेषा प्रियेणाद्य गीयतां मङ्गलानि च ॥ २४॥

नास्त्येवामङ्गलं देव्या विश्लेषोपि प्रियेण न ।
युष्माकं दृष्टिदोषेण प्रतीतो विरहोऽनयोः ॥ २५॥

उत्थाप्येतः प्रियातर्हि यद्येवं प्रियसन्मुखे ।
आयात्वास्तृतपुष्पेण यथा चन्दनसेकिना ॥ २६॥

का लज्जा कोभिमानो वा प्रियेऽभिमुखसर्पणे ।
दुष्टोपि कण्टकैःपन्था सीतायाः शुभ एव यत् ॥ २७॥

एवं वार्त्ताभिरत्येति कालो वाले वृथा तु ते ।
एहि सार्द्धं मया त्वद्य तवैव क्रियतां प्रियम् ॥ २८॥

एषामुग्धा प्रियो मुग्धो जानीतो न च किञ्चन ।
युष्माभिरेव मध्ये तु रच्यन्ते वचनानि च ॥ २९॥

पश्य मुद्रा प्रियस्येयं प्रेषिता प्रमदे तव ।
तेन मध्ये कृता नैषा विश्वासः क्रियतामिह ॥ ३०॥

प्रियस्य मुषिता मुद्रा त्वयेयं वञ्चनप्रिये ।
एनां नेत्रेदयिष्यामि प्रियाय प्रियकारिणी ॥ ३१॥

लेखो ह्येष प्रियस्यैव करकौशलसूचकः ।
प्रचीयतां त्वया पूर्वं वाचयित्वा विधीयताम् ॥ ३२॥

त्वयैवलेखयित्वा सुच्छलेन छलकारिणि ।
दर्शयितव्य एषोपिय आनीतः प्रियाय मे ॥ ३३॥

महत्कुल प्रसूताया अस्याः छद्मपरापुरः ।
अहो प्रत्युत्तरं तस्मै कथं दासी प्रदास्यति ॥ ३४॥

अन्या त्वत्सोदरी तस्मै सन्देशं कथयिष्यति ।
भेको यत्र न तत्रासौ देवो वर्षति किं नहि ॥ ३५॥

मत्तुल्योत्तमवंश्या चेन्न यास्यत्यसतीव सा ।
आत्ममानपरो नान्यां कान्तोपि प्रेषयिष्यति ॥ ३६॥

निर्भयाभिरसौप्रेयान् युष्माभिरुपभुज्यताम् ।
सौन्दर्य्यादिप्रसङ्गोपि भविष्यति कदापि तु ॥ ३७॥

उपस्थितस्य च त्यागादनुपस्थितकल्पनात् ।
धीरस्य धीमतोपि स्याच्छोको दुःसह आधिजः ॥ ३८॥

भोग्यान्युत्तमयोग्यानि पुष्कलान्यमलानि च ।
वनेष्वप्यनुधावन्ति भाग्यवन्तं निरामयम् ॥ ३९॥

यद्भाग्यं भव्यभोगेषु तन्त्रं तन्त्रविदो विदुः ।
तद्विरोधोऽवशिष्येत किन्न किञ्चिदनीप्सितम् ॥ ४०॥

भाग्यंह्य कृत्रिमं यत्रगुणाः कल्पमहीरुहाः ।
नित्याः सन्ति विरोधोऽत्र स्याच्चेत्तद न वस्थितिः ॥ ४१॥

भोक्तृऽभावेगुणाः सर्वे कल्याणाअपि शाश्वताः ।
भाग्यं चैकाकिनोपि स्युर्वृथाऽरण्य द्रुमादिवत् ॥ ४२॥

निर्व्यपेक्ष्यं भवत्यस्याः स्वामिन्या भाग्यमुत्तमम् ।
भाग्यानुगमवत्येव भोग्यमित्यवदम्पुरा ॥ ४३॥

आत्मनैवात्मनोभोगाः सिध्यन्तीतिमनोभवाः ।
यदिब्रूते ततोमन्येमान्यं वाक्यं तवेत्यहम् ॥ ४४॥

कैवल्यस्य पुमर्थत्वं वेदान्ता निगदन्ति यत् ।
सा किं प्रतारणा पुंसो नित्यानन्दमभिप्सितः ॥ ४५॥

एषैव स्वामिनीत्यत्र प्रष्ठव्याशपथै रहः ।
रामप्राणप्रियावाच्यं तच्च मन्यध्वमञ्जसा ॥ ४६॥

अत्यन्तकोमलेत्येषा श्रोतुं वक्तुं च न क्षमा ।

जयं पराजयं वापि तत्त्ववादेषु कर्कशे ॥ ४७॥

निष्कृपं कृष्यते रत्यै मृदुलेति प्रियेतिच ।
मुग्धेति दयिते नैषा नवयौवनशालिना ॥ ४८॥

एतस्या मार्दवं दृष्ट्वा निष्ठुरोप्यति निष्ठुरात् ।
मृदोरपि मृदुर्भूत्वा भीतो स भजतेत्विमाम् ॥ ४९॥

एवं चेदमृदुत्वस्य दोषत्वात्तु स हेयता ।
मार्दवस्य गुणत्वाच्च स्वभावाद्भजनीयता ॥ ५०॥

पद्मिनी पद्मबन्धौ तु तपत्येवातपं सती ।
भजन्ती स्वगुणानेव स्वभावं न च मुञ्चति ॥ ५१॥

अस्वभावप्रयुक्तः किं मानः किंवा स्वभावजः ।
दृश्यते मृगवच्चन्द्रत्विष्यतेऽस्यां मृगीदृशि ॥ ५२॥

कुदृष्टिदोषलक्ष्मेदं चन्द्रबिम्बेऽतिसुन्दरे ।
अस्यां सुन्दरसीमायां मानस्त्वदृष्टिदोषजः ॥ ५३॥

दृष्टिदोष विनाशार्थं लक्ष्मेन्दौ विधिना धृतम् ।
अभावभावपुष्ट्यै च मानोऽस्यां विनिवेशितः ॥ ५४॥

विधेर्विधानमस्यां वाऽन्यस्यां वा सुप्रतिष्ठितम् ।
अपहर्तुं विधिर्नान्य इत्युपायो निरर्थकः ॥ ५५॥

यत्नविधिर्विधेरेव साध्योपायानुशासनम् ।
व्यर्थं न स्यात्तवाप्येष दोषः स्यादन्यथा बुधे ॥ ५६॥

साध्यसाधनभेदानामानन्त्यादबुधस्य तु ।
भ्रान्त्योपायो वृथापि स्यादिति ज्ञात्वा विरम्म्यताम् ॥ ५७॥

दम्पत्योरेवमन्योन्यं ज्ञात्वाशयमसंशयम् ।
उक्तिप्रत्युक्तिसन्दर्भोऽकार्यालीभिरिहोभयोः ॥ ५८॥

निवृत्य प्रियमेवामूरनुनेतुमिमां स्त्रियः ।
उत्थापयांवभूबुस्तं प्रियासंश्लेषलालसम् ॥ ५९॥

प्रियोपि प्रहसंस्तासु काभिश्चित्तु सहोत्सुकः ।
कन्दुकैः क्रीडयन् क्रीडन् प्रियादर्शनमभ्यगात् ॥ ६०॥

॥ इति नारदपाञ्चरात्रे श्रीशिवसंहितायां पञ्चमपटले
रामरहस्ये उक्तिप्रतियुक्ति प्रकाशनोनाम त्रयोदशोऽध्यायः १३॥

१४. अथ चतुर्दशोऽध्यायः ।

शनैः शनैर्गतस्तस्याः समीपं प्रणयी मुखम् ।
लीनमीनयुगं चन्द्रबिम्बमिव ददर्श सः ॥ १॥

नवां पुष्पकृतां मालामाधायासौ प्रियोरसि ।
अञ्जलिं च हृदिन्यस्य पुरोस्या उपतस्थिवान् ॥ २॥

आघ्राय रमणी तस्या गन्धं ध्यानपरापिसा ।
उत्तस्थौ सुस्थिरस्नेहा ध्यानस्तिमितलोचना ॥ ३॥

पुरः प्रेक्ष्य प्रियं प्रेम्णा रूपयौवनशोभनम् ।
आलिङ्ग्य निर्वृत्तिं मुग्धा जगाम विपुलेक्षणा ॥ ४॥

गाढमालिङ्ग्य रामेण रामा श्रीरुचिरानना ।
लालिताश्वासिताभूयो भूयः पादादिचुम्बनैः ॥ ५॥

जय जयेति रामाणामुत्थितो मधुरो ध्वनिः ।
हर्षश्च परमो गौरि तवानुनयन यथा ॥ ६॥

दिव्यानन्तविभूतेर्हि पूर्णानन्दमहोदधेः ।
लीलैषा रामचन्द्रस्य गौरि कल्पलता सताम् ॥ ७॥

पश्यन्प्रियां प्रियो नैव तृप्तस्तृप्तिप्रदोप्यसौ ।
प्रियापि प्रियमाधुर्यं पायं पायं पिपासिता ॥ ८॥

प्रियः प्रियाङ्गेषु च पुष्पवर्षी निर्मञ्छनं गच्छति च प्रियायाः ।
रक्षां च मन्त्रौषधियन्त्रतन्त्रैश्चकार शृङ्गाररसायनज्ञः ॥ ९॥

मृद्वासने तां विनिवेश्य कान्तां मुग्धां मनोहारिनवाभिरूपाम् ।
स्मेराननां चामरपिच्छ गुच्छच्छत्रादिभिश्चोपचचार कान्तः ॥ १०॥

ननर्त्त कान्तापुर आत्मनाथो जगौ च तस्या गुणरूपभावान् ।
ददौ सखिभ्यो मणिभूषणानि प्रियः प्रियायां प्रणयी प्रवीणः ॥ ११॥

तामात्मदेवीं परदेवतेति श्रीरूपलावण्यवयःप्रधानैः ।
धर्मैर्विनिश्चित्य निराकृतान्यः कान्तां शिषेवे शरदां शतानि ॥ १२॥

प्रियाङ्घ्रिपङ्केरुहयावकानि कपोलपाल्योः कुचमण्डले च ।
चकार कान्तः किलचक्रवर्ती मनःप्रियायाः
नवपत्रभङ्गी (किलचक्रवर्ती) ॥ १३॥

सीमन्त पूर्तिं नवमौक्तिकाद्यैः सीमन्तिनीसङ्घशिरोमणेः सः ।
रामो रमण्या विरचय्य वेणीं चकारचातुर्यचमत्कृतिं च ॥ १४॥

समञ्जयामास शुभाञ्जनेन प्रियाक्षिणी प्रेम कणेक्षिणी सः ।
ववन्ध सूत्रं मणिजं प्रियायामपि प्रवेकं मणिभूषणञ्च ॥ १५॥

हेमाम्बुजे नीलमणीन्द्रनाले रत्नेन्द्र पत्रे मणिकर्णिके च ।
सङ्ग्राहयित्वा करयोः प्रियां स्वां नीराजयामास कराङ्गुलीयैः ॥ १६॥

निर्माय पुष्पैः मदनं स तस्मिन्नारोहयामास विदेहपुत्रीम् ।
सर्वस्वभूतामखिलाण्डलक्ष्मीं लक्ष्म्याश्च लक्ष्मी प्रिय आश्रयञ्च ॥ १७॥

यस्याः कटाक्षेण नृदेवपुत्रः सर्वावताराधिपरूपलक्ष्मीम् ।
भुञ्जान एवेश्वरमौलिरत्न नीराजिताङ्घ्रिद्वयपीठपादः ॥ १८॥

लब्ध्वाधिकानन्दपरम्पराको नाकादि लोकेश्वरगीतकीर्तिः ।
आह्लादिनीन्तामकुतोकुतोभीराह्लादयेदेष शिवामिवाहम् ॥ १९॥

सीताङ्ग सौन्दर्यसुधैकपान व्यर्थीकृतानन्तविभूतिभोगः ।
यत्सेवते प्राकृतवत् प्रियां तच्चित्रं रसास्वादविशेषसिद्ध्यै ॥ २०॥

प्रियापि ताभिः पटुशिक्षितासौ शुश्रूषते स्वामिनमात्मनस्तम् ।
आह्लादयन्ती प्रियवाक्यमुख्यैर्नानाविभावैरनुभावभावैः ॥ २१॥

सखीव दासीव मनोरमापि प्रिय प्रियाण्येव निरन्तराणि ।
प्रदर्शयन्ती निजचेष्टितैस्सा जहारहृद्याहृदयं प्रियस्य ॥ २२॥

प्रेखास्वनेकासु मणीन्द्रमुक्ताप्रसूनवासैः समलङ्कृतासु ।
प्रियं समारोप्य सखी समेता जगौ स्वयं सा परिलालयन्ती ॥ २३॥

कुलाङ्गनापि प्रति शिक्षितापि प्रियानुरागातिशयेकवश्या ।
नटीव देवीव च किन्नरीव सखीव नाथस्य ननर्त चाग्रे ॥ २४॥

मुग्धापिलज्जातिभरेण नम्रा स्तुता प्रियेणात्मवशे स्थितेन ।
रम्यातिरम्याङ्गलता प्रियस्य हृद्यातिहृद्या हृदयं विवेश ॥ २५॥

कदाचिदात्मानमनन्तहासविलासहासैर्विवृतानुभावा ।
जुगोप तास्वेव सखीषु सीता भीतेव चानूनमनात्मतन्त्रा ॥ २६॥

प्रियानुभावादुपवीणयन्ती प्रियं प्रियेभ्यो नितरां प्रिया सा ।
गन्धर्व विस्मापनमात्मदेवी वीणापनेऽनुत्तममुत्तम श्रीः ॥ २७॥

वभार वाला व्यजनं कदाचित्प्रियातपत्रं मणिपादुके च ।
कदापि वालव्यजनं सरत्नं प्रियस्य ताम्बूल करण्डकं च ॥ २८॥

संवाहयन्ती मृदुपादपद्मे सुप्तस्य पुष्पास्तरणे प्रियस्य ।
पादौ कठोराविितिसा प्रियापि लोष्टौकरावित्यभिकम्पतेस्म ॥ २९॥

कराङ्गुलीयार्पितरत्न दीपैर्नीराजयामास मनोरमा सा ।
संवीजयन्ती व्यजनेन वाला सरत्नदण्डेन तु रामचन्द्रम् ॥ ३०॥

प्रिया प्रियान्नं प्रियमाशयन्ती जगाम तृप्तिं क्षुधयाप पुष्टी ।
प्रियाय भोजिन्यपि भोजयत्री प्रियानुभावानुभवैकतृप्ता ॥ ३१॥

प्रियाय ताम्बूलमुपाहरन्ती लवङ्गकर्पूरसुधादिरम्यम् ।
विनाप तेना रुणपल्लवोष्ठी सारागरञ्जिद्धृदया ससीता ॥ ३२॥

उत्तारयन्ती जनदोषदृष्टिं निर्मञ्छनं तस्य च सा भजन्ती ।
रत्याख्य दोषं दधती स्वयं च प्रीत्यारुहत्तद्धृतयंविशालम् ॥ ३३॥

पतिव्रतायाः पतिपादसेवाऽनिशं परोधर्म इहाप्यमुत्र ।
इति प्रिया प्रेयसि दासधर्मं गतानु भावातिशयाच्च किन्तु ॥ ३४॥

दाम्पत्यमेतज्जगतोऽनयोस्तु भिन्नं न सादृश्यमुपैति तेन ।
अप्राकृतत्वादनयोः रसानामप्युन्नतिच्छन्नचितो कदाचित् ॥ ३५॥

क्षणे क्षणे पूर्ववदेतयोर्यद्रूपं नवीनं भवतीप्सितं तत् ।
परस्परं वर्द्धयति प्रवृद्धैर्भावैः स्वभावादभिलाष एव ॥ ३६॥

निरङ्कुशैश्वर्यसुखं तयोर्यन्माधुर्यमप्येवममेयमेव ।
तदेव वैरस्य निराकृदित्थं रसोऽनयोर्नित्यममेयमेव ॥ ३७॥

अदृष्टसीतः क्षणमप्यनिन्द्यो विशीर्णसर्वावयवो भवेद्यत् ।
नैतादृशीं स्नेहपरम्परातो न्यत्रास्ति तेनायमनन्तभावः ॥ ३८॥

विश्लेष भीतिर्महती च तस्यास्तस्यास्ति यत्तेनरतेर्विरामः ।
नास्त्येव विश्लेषभीतेर्निमित्तं स्वाभाविकी शक्तिरचिन्त्यमाया ॥ ३९॥

आनन्दसन्दोह भवप्रमादस्वाधीनमज्ञानमुतास्य किञ्चित् ।
सङ्कल्प एवोक्त रसानुकूलो नित्योपि लीलामृतयस्य नेतुः ॥ ४० ॥

आनन्दिनी नाथमनाथनाथं सीता स्वनाथं मधुरैर्वचोभिः ।
वाणीव वीणेव च कोकिलेव सोद्यानमेवाभिमुखीकरोति ॥ ४१ ॥

गम्भीरभावास्मित सुन्दरभ्रूविक्षेपणैर्नर्तयति प्रियं सा ।
विश्रामयत्यात्मकराभिमर्षैं रोमाञ्चितं चन्दन चन्द्रशीतैः ॥ ४२ ॥

प्रियाकरस्पर्शसुखानुभूत्या तिरस्कृताऽन्यानुभवस्तयाऽसौ ।
अङ्गानि कण्डूयति कोमलानि गन्धानुलेपग्लपितान्यकाले ॥ ४३ ॥

सैरन्ध्रिकादर्शितकेशवेषा केशान्प्रियस्याथ विशोध्य पुष्पैः ।
तान् पूरयद्येन दृगौचितीज्ञा नाना विचारैर्हृदयेन सार्द्धम् ॥ ४४ ॥

शलाकयास्य स्वयमेव नेत्रे प्रियाञ्जयत्येजपदेणनेत्री ।
राजीवपत्रायतनेत्रमेनं मीनध्वजाध्यक्षमपाररूपम् ॥ ४५ ॥

विलेपयन्ती नवकुङ्कुमेन प्रियाङ्घ्रियुग्मं कुशलासकम्पम् ।
प्रियानुरक्तं हृदयं तु तेन चकार पादारुणतारहारम् ॥ ४६ ॥

कराङ्गुलीयात्मनखप्रभाभिः स्वतश्चरक्तौ चरणौ प्रियस्य ।
नवाविलिप्ता विति मूढचित्ता विलिप्य भूयोपि ममार्ज बाला ॥ ४७ ॥

एकद्विनेत्रैश्च चतुः षडश्चैर्गजैश्चषण्डैर्दशभिश्च रुद्रैः ।
क्रमेण साकं रमणेन रामा रेमे सहस्त्रैरपि कन्दुकैः सा ॥ ४८ ॥

एवञ्च तस्या रमणेन साकं लीला रसाविष्टहृदि प्रसन्नाः ।
गन्धर्वकन्या प्रमुखास्तदाल्येऽप्यारेभिरे गान मृदङ्गनादान् ॥ ४९ ॥

पुष्प प्रकाशाधिक सौकुमार्या लावण्यरूपातिशयानुभूतेः ।
अङ्गानि तस्या शिशिराः शिषेवे प्रस्विन्नपूर्णेन्दुमनोज्ञ मुख्याः ॥ ५० ॥

तस्यास्खलन्त्या रसरंहसैव रङ्गाङ्गणं रस्यतमं वभूव ।
मुक्तैर्धमिल्लोत्तममल्लिपुष्पैर्मुक्ताभिरङ्गाभरणच्युताभिः ॥ ५१ ॥

भुजैः सहस्त्रेरुपलक्षितेव व्यलोकि सा कन्दुक केलिकाले ।
सदा सदारामनिकुञ्ज कामा प्रियेण चान्यैर्द्विभुजैव देवी ॥ ५२ ॥

पराजिता विद्युत आत्मकान्त्या यतस्ततः केलिषु लाघवैश्च ।

तयाहि राम प्रियया मनोज्ञश्रिया ह्रिया त्यक्तधिया रसाय ॥ ५३॥

मिथः स्वमाधुर्य्यसुधैक पानव्यापोहितैश्वर्य्यगुणानुसन्धी ।
दिनानि तौनिन्यतुरेकचित्तौ नवौ प्रियौ कन्दुक लीलयैव ॥ ५४॥

लीलारसास्वादुविभङ्गशङ्की पुष्पाणि देवोऽन्नजदेतयोस्तु ।
हृष्टोपिनावर्षदितो दिदृक्षुर्नास्तौच्च तौ कामवशी कृतात्मा ॥ ५५॥

ते चोत्पतन्तोऽथ पतन्तारान्नालोपरिष्टात् कमलप्रयाताः ।
तस्याः कराघातसुजातवेगास्तेनुर्दिवोनर्तककौतुकानि ॥ ५६॥

श्यामाः सिताः पङ्कजपाटलाश्च सीताकटाक्षा विजयन्त एव ।
प्रेयोमुखप्रेक्षणदक्षिणास्ते तेषाञ्च पातोत्पतनोन्त्सुकाश्च ॥ ५७॥

तद्दर्शनोद्भूत सुखाब्धिवेगात् तत्ताण्डवाडंवरहर्षतोऽपि ।
जातानि सीताविशदास्मितानि सेव्यानि शीतांशुकलाधिकानि ॥ ५८॥

रोमञ्चितापि प्रियदर्शनेन स्वस्ताश्रुलेशाप्युरुकम्पनापि ।
चस्खाल सीता नच कन्दुकोत्थक्रीडारसस्यानुभवाद्भवार्चा ॥ ५९॥

मञ्जीरनादैः श्रवणे प्रियस्य पीयूषसारैः प्रतिपूरयन्ती ।
भूषात्विषा नाशयदन्धकारं लोकाश्रितं सम्प्रति रामरामा ॥ ६०॥

झणत्कृतैः कन्दुककङ्कणानां निराकृता राममनोरमायाः ।
नशेकुरासादपि तु मिलिन्दा मुखाम्बुजं चिन्मकरन्दपूर्णम् ॥ ६१॥

स्रस्तं शिरस्तः परिधाय वस्त्रं स्रस्तं पुनर्धारयितुं हि यावत् ।
देवीमनः सङ्कुरु तेहि तावच्चालिङ्ग्य सस्नेहमुवाच रामाम् ॥ ६२॥

अलं प्रिये कन्दुकलेलयाते विरोधिनीयं सुकुमारतायाः ।
प्रसूनहासादपि हासशीले रसानुकूलेन सुमध्यमासि ॥ ६३॥

निधाय रामो ललनां निजाङ्के ममार्ज तस्या वदनारविन्दम् ।
विहार जाताम्बुकणाधिशोभि स्वेदार्द्रदिव्यं तिलकैकयुक्तम् ॥ ६४॥

सवीजयामास सखीभिरस्या अङ्गानि रङ्गोत्तररूपभाजि ।
विलेपयच्छ्रीहरिचन्दनेन स्वामी स्वयं शीतविसर्गनेत्रः ॥ ६५॥

प्रियः करस्पर्शदृगन्तपातसुधाभिषेकैरधिशीतलेयम् ।
यथा तथा चन्दनचन्द्रिकाद्यैरभून्न वैदेहसुतामितश्रीः ॥ ६६॥

॥ इति नारदपाञ्चरात्रे श्रीशिवसंहितायां पञ्चमपटले
श्रीरामरहस्ये कन्दुकलीला प्रकाशनो नाम चतुर्दशोऽध्यायः १४॥

१५. अथ पञ्चदशोऽध्यायः ।

श्रीशिवोवाच-
तयोनर्नायकयोरेवं सम्प्रसन्नात्मनोर्मुदा ।
आसीनयोर्महारत्नपीठं सीता तदीशयोः ॥ १॥

गन्धर्व्यस्तत्र सङ्गीतकोविदा नवयौवनाः ।
आरेभिरे तदाज्ञप्ता रासं नानारसायनम् ॥ २॥

तिस्रः कोट्यस्तु सीतायाः सख्यः सर्वाङ्गशोभनाः ।
द्वे कोटी रामचन्द्रस्य सख्यो गन्धर्ववंशजाः ॥ ३॥

एवं गन्धर्वजातीनां सखीनां पञ्च कोटयः ।
पाञ्चेपिते शिवे सूक्ताहिमाद्रितनये मया ॥ ४॥

गन्धर्व्यो रामचन्द्रस्य सर्वोपकरणानि च ।
किन्नर्यो गोपिका यक्ष्यो मानुष्योऽपि सहस्रशः ॥ ५॥

सीताया एव विज्ञेयं सर्वमेतद्रसावहम् ।
सीतासर्वरसास्वाद सर्वं प्राधान्यभागिनी ॥ ६॥

तयात्मीयतया देव्या रामाराधन रामया ।
आरम्भितोरहस्ताभी रासो रामाभिरामदः ॥ ७॥

अर्द्धं रसः स्त्रियां पुंसि रसोर्द्धञ्च विनिश्चितः ।
पूर्णस्तयोस्तु सम्बन्धेरसस्यैषा परास्थितिः ॥ ८॥

सर्वरसकदम्बोऽयं रासो नाम श्रियः कृते ।
कृतस्त्वया कृतिज्ञान कृतिराजशिरोमणे ॥ ९॥

अङ्गस्पर्शकरग्राहमुखासवनिषेवणैः ।
लब्धवर्णाः भवेमाद्य तव लोकमनोरम ॥ १०॥

त्वां चेमां नर्त्तयिष्यामो यदा पूर्णस्तदा रसः ।
सङ्कोचे पूर्णता नास्ति रहस्ये हि विभाव्यताम् ॥ ११॥

यदि त्वं क्षमसे मन्तुम्प्रेमावेशभवान्बहून् ।

ततस्त्वं लप्स्यसे स्वादं रसानां रस वित्प्रभो ॥ १२॥

रसेशो रसपानज्ञो रसकृद्रसपोषकः ।
दमीक्षमी दयालुश्च चित्तरञ्जनचन्द्रमाः ॥ १३॥

रूपयौवनमाधुर्य्यसौन्दर्य्यादिगुणोदधिः ।
वदान्यः साभिलाषश्च निर्भरो विगतज्वरः ॥ १४॥

कामशास्त्रप्रवीणश्च गन्धर्वागमपण्डितः ।
स्मितपूर्वाभिभाषी च धनधान्यसम्मृद्धिमान् ॥ १५॥

निरामयो निरालस्यो वलीयारिमर्दनः ।
रम्याङ्गो रम्यदेशस्थो रम्यवस्तु निषेवकः ॥ १६॥

अकोपनो गुणालोची दोषानालोचनः स्त्रियः ।
मृदुलो मधुरालापी सानुरागदृगञ्चलः ॥ १७॥

इत्यादयो गुणा ज्ञेया नायकेन्द्रस्य नित्यदाः ।
एवं भूतो रसं भोक्तुं शक्तो भोजयितुं च सः ॥ १८॥

एवं स प्रार्थितस्ताभिः सर्वनायकलक्षणः ।
लक्ष्मणानुचरो रामो रामाभी रसलालसः ॥ १९॥

नीतः पञ्चशिखोत्तंसो मयूरायित कुण्डलः ।
रासमण्डलमध्यस्थो रेजे पूजितसज्जनः ॥ २०॥

वनमाली विशालाक्षः पीतवासा घनद्युतिः ।
अरालभृकुटी काकपक्षकान्तकपोलकः ॥ २१॥

गन्धर्वराजकन्दर्पदर्पदोषहरच्छविः ।
अल्पमध्यो महाबाहुः सर्वसौन्दर्यसङ्ग्रहः ॥ २२॥

सर्वकामकलाभिज्ञो दिव्यनारीमनोहरः ।
सर्वशक्तिबलप्रज्ञो गुणग्राही क्षमानिधिः ॥ २३॥

व्यलोकि स महाराजमहाराजसुतो युवा ।
सर्वाभिर्जीवनत्वेन लोकरञ्जनरञ्जनः ॥ २४॥

ततस्ताभिर्महारासो नानारङ्गतरङ्गितः ।
उत्थितो मोहयामासत्रैलोक्यं मधुरोन्नतः ॥ २५॥

अशोकवनिकामध्ये सरोजानिलसेविते ।
नानापुष्परसामोदे रत्नभूमिविभूषिते ॥ २६॥

रासोभूद्रसिकानन्दविलासावलिवर्द्धनः ।
नानासङ्गीतसम्भूतो गीतो वायुसुतेन यः ॥ २७॥

व्यचुम्वद्रसिको वक्तृचन्द्रबिम्बरसः श्रुतिम् ।
कस्याश्चिन्नत्यसंरक्तमुद्गतं स्तनमण्डलम् ॥ २८॥

ममर्द मुदितो वैरिमर्द्दनो मधुमर्द्दनः ।
जग्राहपाणिना पाणिं कस्याश्चित्कामकम्पितम् ॥ २९॥

कामाभिपीड़ितं पूर्वं रामः पश्चादपीडयत् ।
कस्याश्चित्स्वोरसा रम्यवक्षो वक्षोजकर्कशम् ॥ ३०॥

गीयमानः स गन्धर्वकिन्नरीकोटिभिर्मुदा ।
ललितं लालितालापो ललनायुतयूथपः ॥ ३१॥

रमयामास रामास्ता रामो रमयतां वरः ।
रम्योऽनुभूयमानोऽप्य पूर्व एव वपुःश्रिया ॥ ३२॥

दिव्यगन्धानुलिप्ताङ्गो दिव्याभरणभूषितः ।
जगौ समधुरं प्रेम्णा साकं ताभिः प्रियाप्रियः ॥ ३३॥

रञ्जयन् रमणी रामो महामन्मथमन्मथः ।
ननर्त्तानेकधा सुष्टु सङ्गीतागमकोविदः ॥ ३४॥

ब्रह्मानन्दान् परित्यज्य स स्वयं भगवानपि ।
सेवते विषयानन्दानेवं भूमिगतोऽव्ययः ॥ ३५॥

नानारसावहैर्नानाक्ष्वेलवाक्यैर्मनोरमाः ।
हासयन् भासयन् दन्तपङ्क्तिदीप्त्या दिगन्तरम् ॥ ३६॥

जहासाम्बुजरम्यास्यो नानावर्णविचक्षणः ।
नर्तयन्नागरी रामो गापयन् गुणिनांवरः ॥ ३७॥

तासां गीतैश्च नृत्यैश्च हावैर्भावैः कटाक्षितैः ।
प्रसन्नः परमोदाररूपश्रीरमयं ददौ ॥ ३८॥

श्रीरामं रमयामास रामा राममनोरमाः ।
हासालिङ्गनसम्भाषासम्प्रसन्नप्रियेक्षणः ॥ ३६॥

रञ्जिता जीवलोकस्य धर्मस्य परिरक्षिता ।
रक्षिता स्वस्य वित्तस्य स्वजनस्य प्रपालकः ॥ ४० ॥

एष राजाधिराजेन्द्रकुमारो धनदाधिकः ।
इन्द्रादिलोकपालेशो दैत्यदानवदर्पहा ॥ ४१ ॥

सर्वसामन्तसेव्याङ्घ्रिः सर्वज्ञः सर्वसंश्रयः ।
अनादिनिधनो धाता विधाता परमो विभुः ॥ ४२ ॥

इत्येनं ललना सङ्घा आश्रयन्ते सुखप्रदाः ।
विहारेषु तदज्ञानात् तेषामीशानुधाविनाम् ॥ ४३ ॥

किन्तु रूपगुणोत्कर्षाद्यौवनारम्भरञ्जितात् ।
माधुर्यातिशयादस्य प्रणयादनुकम्पनात् ॥ ४४ ॥

सर्वभोगक्षमायोगादीक्षणाच्च मनोरमात् ।
स्मितपूर्वाभिभाषायाः सौन्दर्योपचयादपि ॥ ४५ ॥

लावण्यात्सौकुमार्याच्च सौगन्धानुभवात्पुनः ।
ललितेभ्यो विहारेभ्यः कुञ्जकेलिरसाद्भृशम् ॥ ४६ ॥

मुग्धामादकपानेन त्रपाभीतिं विना कृताः ।
तमुपालेभिरे वालाः प्रेयांसं तु निरागसम् ॥ ४७ ॥

अहो धूर्त्त शठ व्याजमनोरञ्जनकोविद ।
अन्यां त्वं भजसे भीरो दत्वा मह्यं दिनात्ययम् ॥ ४८ ॥

याहि तामेव सेवस्व शुष्कां सिथिलयोनिकाम् ।
लम्बोदरीं विवर्णोष्टीं स्थूलकेशीं पतत्कुचाम् ॥ ४९ ॥

अङ्गसङ्गो न ते कार्यो यदन्यासङ्गदूषितः ।
मीनगन्धाङ्गगन्धिन्या कथं त्वं स्ववशीकृतः ॥ ५० ॥

रम्योपि रसिकस्त्याज्यः संस्पृष्टोऽशुचिना यदि ।
मन्त्रो म्लेक्षमुखोद्गीर्णो द्विजैर्ग्राह्यो न जातुचित् ॥ ५१ ॥

सुन्दरेन्द्र इति त्यक्तुं शक्यस्त्वं न मयादपि ।
अन्याशक्त इति प्रेम्णा न संस्पृष्टुमपीप्ससे ॥ ५२ ॥

काञ्चिः काञ्चनसंसर्गी गुन्जाविद्रुमयोगिनी ।

वज्रस्पर्द्धी च काश्मीरो मर्मच्छिन्दन्ति ते मम ॥ ५३॥

अन्या त्वद्योगिनी रामा गर्वपर्वतवल्लरी ।
यथादुःखाकरी भूरि तथा त्वं सुखदो न नः ॥ ५४॥

भाग्यं तस्या उदेत्याशु यामालिङ्गितुमिच्छसि ।
नीलमुद्गरनीलाभ्यां दोर्भ्यामङ्गं प्रसार्य च ॥ ५५॥

एकैकस्मिन्नपि प्रेयो गुणो दोषशतान्यपि ।
निमज्जेयुर्यथा क्षीरसिन्धौ यादांसि निर्मले ॥ ५६॥

निसङ्ख्यास्ते तु कल्याणगुणाः कल्याण यत्त्वयि ।
स्वल्पो दोषः कदाचित्यः पीयूषांशौ शशादिवत् ॥ ५७॥

गुणानेव ग्रहीष्यामो दोषं भोजयितुर्न ते ।
भृङ्गो गन्धानिवाम्भोजराशेः कण्टकिनोप्य ये ॥ ५८॥

एकोपि गुणिनं दोषो विद्वांसं समुपीडयेत् ।
सुधां चेन्दुं तिरस्कृत्य रत्नाकरमिवानलः ॥ ५९॥

नायमन्यानुरागः स्याद्दोषः कल्पित एव यत् ।
अन्यस्या गुण एवासावन्यस्या मर्म कृन्तनः ॥ ६०॥

यो यस्याः प्रतिकूलः स्याद्गुणोप्यगुण एव सः ।
कुमुदिन्या यथा भानूदयोप्यनुदयप्रियः ॥ ६१॥

नित्यनिर्दोष एवासि त्वं त्वत्सङ्गोऽनहं कृतिः ।
यासां संसर्गतो (जो)दोषस्ता वयं तु विखण्डिताः ॥ ६२॥

स्त्रीत्वप्रयुक्तदोषाणां यत्किञ्चित्स्त्रीप्रसङ्गिषु ।
संसर्गोऽवर्जनीयः स्यात्स्पर्शोऽश्वत्शूद्रतामिव ॥ ६३॥

दोषेभ्यो गुणकैवल्य कामेन त्वयि का स्त्रियः ।
सर्वा एव परित्याज्याः स्वानन्दैकभुजोऽरुजा ॥ ६४॥

नेकापीहावशिष्येत प्राणादपि गरीयसी ।
सा तुल्या स्त्रीसहस्त्रेण तस्याः प्रीतिर्निवर्त्यताम् ॥ ६५॥

यदि योषाप्रसङ्गोत्थ आनन्दस्तेऽसुखत्यजः ।
दक्षिणेन त्वया भाव्यं नानानन्दरसैषिण्णा ॥ ६६॥

एकस्या एक एव स्यादानन्दः कमितुः स्त्रियाः ।
स्नेहं वर्त्त्यैकया दीपो भुङ्क्ते ह्येकगुणं प्रभो ॥ ६७॥

नेत्रानन्द करो न स्यादिन्दुर्द्वये ककलः किल ।
तमस्तोमनिराशाय नापि सर्वकलो यथा ॥ ६८॥

चन्द्रोपि द्विकलत्वेन वृद्ध्यौन्मुख्येन वा भुवि ।
वन्द्यो नैककलस्तद्वदेकश्रीश्च भवानपि ॥ ६९॥

स्वयं पूर्णतमोप्यब्धिरादत्ते परितो नदीः ।
रमयत्याश्रयत्येकः षड्जादिश्रुतिमूर्छनाः ॥ ७०॥

तन्त्र्येकयापि तन्त्रीशो वीणां वादयितुं न ताम् ।
क्षमो हर्षेण तद्वत्त्वं मुदं भोक्तु प्रियैकया ॥ ७१॥

पादैः स हन्यमानोपि तस्यास्त्वं सम्प्रसीदसि ।
पूज्यमानोपि पुष्पौघैर्भीषयस्येव नः सदा ॥ ७२॥

क्षान्तं वैषम्यमस्माभिर्दासीभिस्ते निसर्गतः ।
समं सर्वत्र दैवं तु कथमेतत्सहिष्यते ॥ ७३॥

न त्वं विभेषि देवात्तन्मुखामोदमधुव्रतः ।
मदाघूर्णितनेत्रत्वान्नापि पश्यसि तद्बलम् ॥ ७४॥

तस्या भाग्यादनार्यायाः दैवं दुर्बल मस्तिकिम् ।
तस्या एवानुकूलं वा दुर्बलाभिर्विरुध्यते ॥ ७५॥

कटाक्षैकलवालंविदैवं ते देवतार्चित ।
त्वद्दोर्वल्ली मिलिन्दीनां न वलं च विरोधि तत् ॥ ७६॥

यस्मै त्वमेवरुष्टश्चेत्तस्यात्मापि प्रणस्यति ।
कोस्यान्यो रक्षको लोके विभ्यंस्त्वत्तोभयप्रदात् ॥ ७७॥

सिद्ध्यापि हि स्वतस्त्यक्तः कर्कशोदयया भवान् ।
भवता च वयं त्यक्ता अस्माभिश्च मृतेर्भयम् ॥ ७८॥

अलं सङ्गेन ते धूर्त्त साधुस्त्रीप्रतिवञ्चकः ।
अपूर्णानङ्गरङ्गेन तृष्णासङ्गकरेण च ॥ ७९॥

सर्वराजाधिराजस्य वंशोत्तंसमणिर्भवान् ।
पादस्पर्शं कथं कुर्याद्दीनानां नो यथेतरः ॥ ८०॥

पादस्पर्शं स्वदासीनां वृथा मा कुलनन्दन ।
एतत्पश्येन्न कुप्येत्वत्प्रिया प्राणसमा ह्यसौ ॥ ८१॥

किमस्माकं कुचेष्वस्ति विंवाधरसुधासुधा ।
किं यस्या भूयसी भव्यलालसा तव जायते ॥ ८२॥

कृत्वा भूयांसि चागाङ्गि पूर्वं सम्प्रति सन्नतः ।
कथं विश्वसनीयः स्यान्मत्तमातङ्ग विक्रम ॥ ८३॥

सोढुं पत्युः कृतान्मन्तुन्वोढुं गेहधुरं च ताम् ।
स्त्रष्ट्रा सृष्टाः स्त्रियः सर्वा गत्यन्तरविनाकृताः ॥ ८४॥

नत्वं जारपतिश्चापि किन्तु प्रेष्टतमोऽविता ।
हातुं न शक्यसेऽस्माभिरित्यादाववदाम ते ॥ ८५॥

कृतघ्नो निःशठो मूर्खः क्रूरो वञ्चक आतुरः ।
पतितश्च पतिस्त्याज्यो नारायण पराम्मुखः ॥ ८६॥

यदि तेभ्यो विविक्तस्त्वं स्थिरस्नेहो निजेजने ।
ततः प्रेयान्भवान्नो हि दास्यः स्याम हि ते सदा ॥ ८७॥

सुन्दरश्याम ते श्याम कामः साक्षी रतिश्च सा ।
त्वया नः सह संवन्धे श्रीशम्भुस्त्वंविका तथा ॥ ८८॥

॥ इति नारदपाञ्चरात्रे श्रीशिवसंहितायां पञ्चमपटले रामरहस्ये
मुग्धप्रमत्तप्रमदाविवादप्रकाशनो नाम पञ्चदशोऽध्यायः १५॥

१६. अथ षोडशोऽध्यायः ।

श्रीशिवोवाच-
एवं तासां वचो मुक्तामालां प्रेमाविलां खिलाम् ।
कृत्वा कर्णयुगोत्तंसामुवाच परमप्रियः ॥ १॥

प्राणादपि प्रिया सीता वेदिगर्भोदिता मम ।
सुन्दरी सर्वगात्रेषु श्यामा सौभाग्यमञ्जरी ॥ २॥

सर्वलक्षण सम्पन्ना सर्वदोषविवर्जिता ।
अचिन्त्याद्भुतरूपा श्रीतेजःकान्तिमहोज्वला ॥ ३॥

सर्वशक्तिमयी सीता सर्वशक्तिविधायिनी ।
सर्वागमकलापूर्णा गन्धर्वागमपारगा ॥ ४॥

शृङ्गारस्वामिनी सर्वरागमार्गप्रदर्शिनी ।
रासोत्सवप्रिया नित्यं सर्वलोकैकसेविता ॥ ५॥

भूश्रीलीलेश्वरी देवी लक्ष्मीलक्षसमर्चिता ।
ब्रह्माण्डकोटिभाण्डस्थसर्ववस्तुमहेश्वरी ॥ ६॥

समा एव तया देव्या यूयं प्राणप्रिया मम ।
नित्यं नित्यगुणोपेता दोषसंसर्गदूरगाः ॥ ७॥

रूपलावण्य सौन्दर्यमाधुर्यमृदुतान्विताः ।
मत्प्रणयप्रणालीका गङ्गाधारा इवाच्युताः ॥ ८॥

गीतनृत्यकलाभिज्ञाः सर्ववाद्यविशारदाः ।
प्रहेलिकाप्रहासादिपण्डिता गुणमण्डिताः ॥ ९॥

भूषणांवरमाल्याङ्गरागगाढविकल्पने ।
लब्धवर्णाः स्थिताः सर्वलोकवन्द्यपदाम्बुजाः ॥ १०॥

भुक्तिमुक्तिप्रदा देव्यो दिव्यशक्तिधराः पराः ।
योगिन्यो योगमार्गाणां देवताः श्रुतिगोचराः ॥ ११॥

यूयं मम गतिर्नित्या लक्ष्म्यो भूतय ईप्सिताः ।
लोके सर्वस्वभूताश्च सीतांशाः श्रुतिगोचराः ॥ १२॥

सङ्गीतामृतपाथोधिमीनीभूता मम प्रिया ।
यूयं सङ्गीतकारिण्य इति तस्या अतिप्रियाः ॥ १३॥

परञ्चाति प्रियं वापि निर्गुणं सगुणं तु माम् ।
अयमस्माकमेवेति शुश्रूषध्वं निरामयाः ॥ १४॥

येन केनाप्युपायेन साधवः साधु बन्धुकम् ।
मामेकमेव सेवन्ते सेवितं सुरयूथपैः ॥ १५॥

भक्त्या स्नेहेन कामेन कोपेनापि मनीषया ।
लोभेनापि भयेनापि सम्बन्धेन निरा शिषः ॥ १६॥

सेवित्वा श्रुतिसङ्गीतं नारी वापि नरोपि वा ।
धर्मसेतुं जगद्धेतुं मामाप्नोति न संशयः ॥ १७॥

जीवाश्चतुर्विधाः सर्वेमत्सेवाद्यधिकारिणः ।
भजन्मां कृतकृत्यः स्यात्तेषु चान्यतमोपि चेत् ॥ १८॥

न वै मद्भजने वेदा न देवाः पितरो न च ।
नर्षयोपि प्रकुप्यन्ति न दुष्यन्ति कुलस्त्रियः ॥ १९॥

सर्वेपितं प्रसीदन्ति दृष्ट्वा मद्भजनस्पृहाम् ।
यस्य कस्यापि लोकेस्मिन्निति मां भजत प्रियाः ॥ २०॥

न मां पापाः प्रपद्यन्ते मूढा ये च नराधमाः ।
युक्तिभिर्नष्टविज्ञाना आसुरा रुद्रमाश्रिताः (आसुरं भावमाश्रिताः)॥ २१॥

चामुण्डां चण्डिकां दुर्गां कौमारी कालिकाम्बिकाम् ।
भैरवादीन् महाभूतानाश्रिता इष्टदूषिताः ॥ २२॥

अन्यदेवार्चने शक्ता विमुखाः हीनबुद्धयः ।
लोकानुग्रहकर्तारं प्रार्थितं च सुराधिभिः ॥ २३॥

तिरस्कुर्वन्ति मां मूर्खाः प्रविष्टं मानुषीं तनुं (सर्वेश्वरपतिं परम्)।
तेषां नास्ति गतिः क्वापि कल्पान्ते वामलोचनाः ॥ २४॥

अहं केवलया भक्त्या ग्राह्यो ग्राह्यो न चेतरैः ।
साधनैः साधुमर्यादा पुरुषोत्तमसंज्ञितः ॥ २५॥

प्रसङ्गादेतदुक्तं मे सेवाद्युत्कर्षसूचकम् ।
सर्वेभ्योप्यन्यधर्मेभ्यः तुच्छपाकेभ्य
आश्रयात् (श्रेष्ठोमद्धर्मसेवनं)॥ २६॥

पादसेवारता यूयं मम प्रेमा विलाशयाः ।
इति सर्वाहि लोकेभ्य उत्कृष्टा हि समर्चिताः ॥ २७॥

दासस्तवास्मि रामेति सकृद्ब्रूतेतु योनरः ।
विक्रीणाम्यहमात्मानं द्विरावृत्तावृणीभवत् ॥ २८॥

मय्यर्पितमनःप्राणा लोकालोककले वराः ।
इष्टा मे न कुतो यूयं नित्यं पादपरायणाः ॥ २९॥

सर्वत्रान्यत्र तिष्ठामि लोकयात्राप्रवृत्तये ।
एकैकं क्षणमेकाकी युष्माकमनुसर्वदा ॥ ३०॥

ये रसिकाः सदा स्वच्छा भक्ता मे मृगलोचनाः ।
ते युष्माकं भविष्यन्तिपादपद्माश्रयासदा ॥ ३१॥

तस्माद्यूयं प्रसीदन्तु सीताया मम चामलाः ।
आज्ञापनीयो युष्माकं तत्तत् कामाभिपूरणे ॥ ३२॥

इत्युक्ता रामचन्द्रेण पेशलेन गिराममूः ।
ऊचुः प्राञ्जलयः कान्तमुत्फुल्लामललोचनाः ॥ ३३॥

यदस्माभिस्तु वक्तव्यं प्रसादाय युवां प्रभो ।
उक्तं तत्तुत्वयैवेह गम्भीराश्यवेधसा ॥ ३४॥

कोन्यो नः परमो धर्मो येना शुत्वम्प्रसीदसि ।
स्वभावः कोस्ति ते येन प्रसीदामश्च सुन्दर ॥ ३५॥

नैव स्यात्कृत्रिमः स्वामी स्वतः स्वाम्येव यः सहि ।
दासास्त एव ये हेतुं विनैव प्रकृति स्थिताः ॥ ३६॥

शुश्रूषणपरा नित्यं दासा भगवतस्तव ।
तथाभूतावयं दास्यः स्वामी त्वं च यथाविधः ॥ ३७॥

स्वस्वामिभावसम्बन्धो निर्हेतुः कथयिष्यते ॥

अन्यः सर्वोपिसम्बन्धो व्यापारः स्वार्थहेतुकः ॥ ३८॥

प्रेमानस्त्वयि निस्सीमः कृपा चास्मासु ते परा ।
एतद्वयमुपाधिः स्यान्नित्यो नस्ते सह स्थितौ ॥ ३९॥

नारीणां चलचित्तानां पूर्वपूर्वत्यजां त्वया ।
विना नो हृदयं केन नीयेतानुदिनं वशे ॥ ४०॥

पूज्याः स्त्रियः परित्यज्य त्रैलोक्यां याः स्त्रियोऽखिलाः ।
तासां निधुवने दोषो न त्वां स्पृश्येदनाहतम् ॥ ४१॥

या यारागवशाद्बाला नैव केनापि दूषिताः ।
तासां तु सुरतौ दोषैः कथं स्पृश्यो भवान् भवेत् ॥ ४२॥

सर्वेषु देशकालेषु जीवास्त्वामनुजीविनः ।
ते सर्वेपित्वदाभासा एक एव भवान् पुमान् ॥ ४३॥

ततो युगपदेकस्त्वं सर्वान् धारयितुङ्क्षमः ।

सर्वा रमयितुं नारीः परेशोऽपि च रक्षितुम् ॥ ४४॥

सामर्थ्यं तव यावच्च वीर्य्यं तेजोवलं च तत् ।
तावन्नास्ति नियाम्यं ते ज्ञानतुल्यो न गोचरः ॥ ४५॥

यावत्कामो वलीयांस्ते तावन्नार्यो न सन्ति ते ।
न ते कामो रजोजन्यः शुद्धसत्यमयोह्यसौ ॥ ४६॥

पर्य्याप्तास्तवकामस्य कथं स्यामाक्षयस्य यत् ।
सङ्कल्पप्रभवः सोयं तेनासाबुपशाम्यति ॥ ४७॥

सर्वासां त्वं पतिर्भर्त्ता स्वतः सर्वेश्वरो यतः ।
सर्वं स्वकीयमेव स्यादन्यदीयं न किञ्चन ॥ ४८॥

केनापिचदुर्दिष्टेन लुप्ते ज्ञाने वयं मुधा ।
जारभ्रान्त्या भजामस्त्वामुपालम्भ्यापि निर्भयाः ॥ ४९॥

जारबुध्वापि भर्त्तस्त्वं सेव्यमानः प्रसीदसि ।
अत्यर्थं सर्वदा भोग्यो नव्योनव्यः प्रतिक्षणम् ॥ ५०॥

भक्त्या त्वां केपि विद्वांसः संवन्धेनापरेऽमला ।
मैत्र्यास्नेहेन चाप्यन्ये तपसा कर्मणा परे ॥ ५१॥

केचित्साङ्ख्येन योगेन व्रतैर्दानैस्तथापरे ।
स्वाध्यायै संयमैश्चान्ये केचित्तीर्थनिषेवणैः ॥ ५२॥

केचिद्यागेन योगेन सत्येनान्ये च साधवः ।
सर्वत्र दयया देवित्केचिदाज्ञाऽनु पालनैः ॥ ५३॥

केचित्त्वच्छरणापत्या केचित्साधु सदादरैः ।
आचार्योपासनेनान्ये भावशुध्या च केचन ॥ ५४॥

सेवन्ते सर्वदातारं पातारं भवबन्धनात् ।
वयं तत्र तु कामेन शुद्धेन त्वां भजामहे ॥ ५५॥

तत्रहेतुस्त्वदीयन्तु रूपं सौन्दर्य्यमुत्तमम् ।
माधुर्य्यं यौवनारम्भः सौगन्ध्यं सुकुमारता ॥ ५६॥

लावण्यम्परमा कान्तिः सौशील्यं खलु सौहृदम् ।
सौलभ्यं परवात्सल्यं प्रसन्नत्वं स्वभावतः ॥ ५७॥

शक्तिर्नानाविधा सर्वकला प्रावीण्यमाश्रयम् ।
अन्येपि ते स्युः कल्याणगुणास्सर्वत्र पूजिताः ॥ ५८॥

स्वभावाद्भुवनारीणां मनो नेत्रे च दुर्वशे ।
वर्त्तन्ते रूपसम्पन्ने तस्य तासु च तानिह ॥ ५९॥

पुंसामपि त्वयिस्यातां मनोनेत्रे मनोरमे ।
कुतो न युवतीनां तु पश्यतीनां पुनः प्रिय ॥ ६०॥

पुराणपुरुषो येषां तेषामेव तथाविधः ।
विशुद्धो निर्गुणः साक्षी कूटस्थो विजितेन्द्रियः ॥ ६१॥

अस्माकं तु विमुग्धानां कामुकेशः कलानिधिः ।
रम्योनवो नवः सौम्य एको भोग्यः क्षणे क्षणे ॥ ६२॥

काकपक्षधरो नित्यं त्वं पञ्चदश हायनः ।
बुभुक्षू रसिकेन्द्रश्च युवराजस्फुरद्युतिः ॥ ६३॥

नेदं कालकृतावस्था विशेषस्ते नवं वयः ।
किन्तु स्वाभाविकं तद्धि कालकर्मेश्वरस्य यत् ॥ ६४॥

इत्युक्तो रामचन्द्रस्तु नायकेन्द्रो रसप्रियः ।
मुग्धाभिश्च विदग्धाभिस्ताः प्रत्याह महामनाः ॥ ६५॥

किमर्थं चोच्यते गुप्तं वेदान्तेष्वपि गोपितम् ।
उपयोगि रसस्यैव वक्तव्यं वो मृगीदृशः ॥ ६६॥

कर्तव्यं च तदेवात्र यत्स्वारस्यकरं रसे ।
नात्र धर्मोपयोग्येव नार्थतत्त्वं न मुक्तिदम् ॥ ६७॥

कौशल्याया अशल्यायाः पुण्यराशेः सुतोस्मि यत् ।
रामो दाशरथिर्नाम्ना कुतोऽहं परमेश्वरः ॥ ६८॥

कामिनीकेलिकल्लोललोललोचनमानसः ।
स्वयं कामवशो वामलोचनाकामवर्धनः ॥ ६९॥

यो वः कामो वरो मत्तो याचन्तां तमनातुराः ।
दातुं पुण्यचयैः शक्तात्प्रसन्नाद्वामलोचनाः ॥ ७०॥

मयि प्रसन्ने जगतां निदाने निधानभूम्यां चिदचिद्गुणानाम ।
भवेत्तु किं दुर्लभमत्र तेषां विनाश्रमेणाऽवितरि प्रजानाम् ॥ ७१॥

श्रुत्वा वचो लोकपतेरितीमा ऊचुः प्रियप्रेमजलाविलाक्ष्यः ।
त्वत्तोऽपि किञ्चित्परमस्ति वस्तु त्रैलोक्य चिन्तामणिरूपपुञ्जात् ॥ ७२॥

श्रियोऽपि जीवातुतरोः परस्तात् समस्तकार्यादिह विद्यमानात् ।
यद्व्ययाचामह ईश्वरत्वाद्भवेम येनामृतजीवितां च ॥ ७३॥

त्वमेव नो देहि विदेहपूज्य कृत्वा कृपां कोमलचित्तमार्द्रम् ।
यस्मिन् समस्तं त्वयि देवदेवे यस्माद्बहिर्भूतमलीकमेव ॥ ७४॥

स्वकीयपादाम्बुज सेवनं विना त्वयैव दीयेत यदन्यदापदाम् ।
सदास्पदं नोचितमेव तद्विभो तवाश्रयस्याखिलसिद्धिसम्पदाम् ॥ ७५॥

यदि त्वयान्यः प्रियदेय एव नो वरस्तदायं भवदीयकेलिषु ।
कुदृष्टयो या न भवन्ति दीयतां रतेश्च तेभ्योऽतिशयो विसंशयः ॥ ७६॥

त्वदीयपादाम्बुजभृङ्गचेतसां रसानुकूलां प्रकृतिं ह्युपेयुषाम् ।
सहस्रदोषान्नच नो विचारयन् रमस्वचैषां नवनीतकोमल ॥ ७७॥

स्वकीयपादाम्बुजसङ्गमेव नो वदान्यमूर्द्धन्य विधेहि सर्वदा ।
वियोजय प्राणपते न कोपतः प्रिया इति त्वच्चरणानुजीविनीः ॥ ७८॥

समुद्रमेवाभिमुखं गता नदीस्त्यजत्यसौ नैव न गर्वितोऽप्यथ ।
त्वदीय पादाभिमुखास्तथाङ्गना निवर्त्तनीया न कदाचनत्वया ॥ ७९॥

प्रसङ्गतः प्रीतिपरा पराध्यति प्रियेत्यहं कान्त तवानुलालनात् ।
मयेत्युपादीयत एव सिन्धुना नदी नभस्येवमलीमसाप्यसौ ॥ ८०॥

लताश्रिता देवतरोरिवात्मनः सदङ्गनै, कापि तवाप्यलङ्कृतिः ।
घनो घनश्रीस्तडितैव शोभतिस्फुरत्तडिद्गर्जति वर्षते च सः ॥ ८१॥

स्त्रिया न कस्यास्तव रूप दर्शने चलेत्स्वधर्मान्न मनोथ लोचने ।
लता न का मुञ्चति पुष्पमेजतेऽनिले चलत्याशु च चन्दनाचले ॥ ८२॥

कुमुद्वती का न मुदं समश्नुते सुधांशुराशौ समुदञ्चति प्रिये ।
त्वयि श्रुते दर्शनमागते च का भजेन्न भावानपि सात्विकानलम् ॥ ८३॥

चतुर्विधः कोशलपालनन्दन त्वमेव सर्वेषु च नायको भुवि ।
वदन्ति सर्वेऽपि भवन्तमेव चतुर्मुखाद्याः कवयो हि नायकम् ॥ ८४॥

निजानुरागोपहृतात्मभोग्यं करोषि तासामनुरागराधितः ।

मुदात्मसात्वं स्वयमीश्वरोपिसन्न नान्यतन्त्रात्मसुखोपि सर्वदा ॥ ८५॥

तवेश्वरीयं जनकात्मजा सखे रसैकलीलानुभवेषु भूरिषु ।
वहिस्सभायां तु भवानपीश्वरः सदैकमार्गानुगतः सताम्मतः ॥ ८६॥

वयं तु वां सख्यमुपागता रते रसोपयुक्ता न तु धर्मसाधिकाः ।
रसप्रिया रागरता मतास्त्वया रसैकदेहेन विदेहजापते ॥ ८७॥

वचाञ्सिता सामिति रामचन्द्रमा निशम्य सौम्यो मधुरैकसागरः ।
उवाच चारुस्मितचित्तरन्जको विरञ्चिवर्ण्यो रमणीः सखीरिमाः ॥ ८८॥

यथा यथामां भजते भुजार्जितत्रिलोकलक्ष्मीललनं तथा तथा ।
प्रियो मम स्यात्पुरुषोगनात्र वा विचारणा नेति मयोदितं पुरा ॥ ८९॥

यदत्र वक्तव्यमनङ्गवर्द्धना मया तदादावुदितं विचार्य्य तत् ।
सुखेन साकं मयका सतां चिरं चिरन्तनेनामृतचेष्टितेन वः ॥ ९०॥

एषा लीला जनकतनयावल्लभस्यावतारे
व्यक्ता युक्ता दमसमविदां वक्तूमुक्ता मयाते ।
नित्यापिस्यादवनितनुजा प्रीतये ब्रह्मपुर्य्यां
ध्याता भाता हृदय कमले कान्तदेवो दधाति ॥ ६१॥

॥ इति नारदपाञ्चरात्रे श्रीशिवसंहितायां पञ्चमेपटले
श्रीरामरासे भावप्रकाशो नाम षोडशोऽध्यायः १६॥

१७. अथ सप्तदशोऽध्यायः ।

श्रीशिव उवाच-
श्रुत्वा रासाख्य केलिं तामेतां श्रीराम योषिताम् ।
व्युदश्रुमुर्मुदेत्यर्थमगस्त्यो भगवान् मुनिः ॥ १॥

जगादागाधवोधंस महाभागवतं कपिम् ।
वेत्तारं रामरङ्गाणां वक्तारं च यथा रुचि ॥ २॥

त्वया राम रहस्याख्य सुधामत्र कृतोस्म्यहम् ॥

इमे च मुनयः साधु बाधा बाधक सत्पते ॥ ३॥

सीतापतेश्चरित्राणि ज्ञातानि च श्रुतानि च ॥

पवित्राणि चचित्राणि सन्त्यनन्तानि मारुते ॥ ४॥

तेषु चैतत्परं रम्यं रामप्रेमानुभावकम् ।
मनोनेत्रसुखानन्त्यश्रवणोत्सवमालिका ॥ ५॥

अत्यन्तगोपनीयेयं रामकेली रसात्मिका ।
धीरोदात्तगुणोद्दामरामेणापि सुगोपिता ॥ ६॥

श्रुत्वात्वद्वदनाम्भोजाद्रामकेली मतीं सुधाम् ।
रामे भक्ती रसापन्ना जातानोद्यदृढाधिका ॥ ७॥

चिरञ्जीव चिरञ्जीव चिरञ्जीव महामते ।
इयं सञ्जीवनी नाम दत्ता ते नो महालता ॥ ८॥

श्रूयते वानरीसेना त्वया सञ्जीवितामृतेः ।
मोचितो लक्ष्मणोभ्रातुर्वहिःप्राणश्च सङ्कटात् ॥ ९॥

रामश्च तारितः शोकसिन्धुबन्धुवियोगजम् ।
रामप्रिया परित्राता प्राणदानेन रक्षसः ॥ १०॥

सुग्रीवः स्थापितो राज्ये लङ्का न्यस्ता विभीषणे ।
ऋषयो रक्षिता पापाच्छत्रोर्गुप्ताश्चदेवताः ॥ १॥

प्रीणितः पार्वतीनाथो ब्रह्मा च परितोषितः ।
शोकसन्तापदावाग्नेर्मोचितो भरतोपि ते ॥ १२॥

त्वद्दत्तं वासवो राज्यमध्यास्ते सुरसेवितः ।
त्रैलोक्यं पालितं येन सत्वां स्तोतु न शक्यते ॥ १३॥

प्रत्युपकारं न पश्यामो येनानृण्यं तु नो भवेत् ।
भक्त्या पूर्णतमस्यापि तव मारुतनन्दन ॥ १४॥

किन्नर्यो रामरासं मे गन्धर्वैश्च पुरस्कृताः ।
दर्शयन्ति च दाक्षिष्यादनुरागं दिदृक्षवे ॥ १५॥

इत्युक्तं यत्त्वया पूर्वं तत्सुखं मे मनोऽक्षिणी ।
दिदृक्षन्ते दयायास्ते रासानुकरणं हरेः ॥ १६॥

अखण्डब्रह्मचर्यस्य नारीनृत्यादिदर्शनम् ।
कथं घटेत ते साधो ऋते रामानुशीलनम् ॥ १७॥

श्रीरामोहृदयाम्भोजे झटित्यायात्यनेन तु ।
श्रुतेनापिच दृष्टेन कुतो नारक्तलोचन ॥ १८॥

सर्वसाधनसम्पन्नं रामानुकरणं परम् ।
एतस्मिन् सुलभे नान्यत् कर्तव्यं भजनादिकम् ॥ १९॥

यस्मिन्नसे निमग्नोसि तुच्छीकृत्य सुरेप्सितान् ।
भोगान्मोक्षावधीन् सर्वांस्तान्नः पायय पावने ॥ २०॥

इत्थं सम्प्रार्थितःसद्भी रामभक्तैर्मुनीश्वरैः ।
हनुमान् रामदासाग्रय एकाग्र हृदयो हरौ ॥ २१॥

आकारयांवभूवाथ किन्नरीः सुरसुन्दरीः ।
रूपलावण्यसम्पन्नाः सङ्गीतागमविशारदाः ॥ २२॥

विशिष्टा रामरासे च हनूमच्छिक्षयाखिलाः ।
गन्धर्वा रामरासज्ञा रामभक्तावलोकिताः ॥ २३॥

रक्तांवरधरारक्तमाल्यगन्धानुलेपनाः ।
द्वादशहायनाभास्ते दिव्यधूपावधूपिताः ॥ २४॥

वीणावेणुमृदङ्गादिवाद्यसम्पत्तिशोभिताः ।
देवराजसखं रामभक्त समुपतस्थिरे ॥ २५॥

ततोरासस्थलीं रम्यां मुक्ताजालपरिस्कृताम् ।
नानापुष्पलतावृक्षदिव्यामोदसुवासिताम् ॥ २६॥

हरिचन्दनसंसिक्तां दिव्यधूपावधूपिताम् ।
दीपिकामालिकादीप्तिचन्द्रज्योतिर्विकाशिताम् ॥ २७॥

स कुर्वन् कारयित्वा च सर्वशोभासमन्विताम् ।
रामरासुखाक्रीडामृषिसङ्घमनोहराम् ॥ २८॥

अशोकवनिकांशेन मत्वा बुद्ध्या महामतिः ।
कदलीवनमादध्यौ लीलास्थानं हरेरिति ॥ २९॥

तस्मिन् प्रवर्तयामास रासलीलां सुरीगणैः ।
स्वयञ्च पण्डितस्तत्र सङ्गीते मारुतात्मजः ॥ ३०॥

पश्यत्सु मुनिसङ्घेषु दिवि देवेषु चादृतः ।
रासलीलारसाविष्टमानसेन्द्रियधामसु ॥ ३१॥

मुनिराजे स्थिते चात्र रामाराधनलालसे ।
नर्त्तुंस्वयंहनूमांस्तुप्रवृत्तः स्मरसुन्दरः ॥ ३२॥

सीतायाश्च सखीत्वेन किन्नर्यः कल्पिताश्चिरम् ।
नृत्यान्यारेभिरे तत्र देशीमार्गनिदर्शनात् ॥ ३३॥

जगुर्गन्धर्वडिम्भाश्च मधुरस्वरमूर्च्छनाः ।
तानानि तेनिरे तत्र तालैश्चित्रतराणि च ॥ ३४॥

कुमारी कापि देवस्य सर्वलच्क्षणसंयुता ।
रूपसौन्दर्यमाधुर्यलावण्यादिगुणोज्वला ॥ ३५॥

सीताभावेन माधुर्यध्याता नृत्यविशारदा ।
बालेति त्रपया त्यक्ता मत्ता च मदिरासवैः ॥ ३६॥

नीलोत्पलदलश्यामो रक्ताम्बुजविलोचनः ।
कश्चिद्देवकुमारश्च रामोऽयमिति कल्पितः ॥ ३७॥

वेदान्तदिव्यनेत्रेण ब्रह्मदृष्टिसुपूजितः ।
आब्रह्मण्यपि जीवेषि फलसिद्धिश्च पुष्कला ॥ ३८॥

यथा सर्वगतो रामः सीता सर्वगता तथा ।
तयोर्दृष्ट्या तयोर्मानः पूजा च विहितैव हि ॥ ३९॥

रामांवरधरो रामकिरीटमुकुटादिधृक् ।
रामगन्धानुलिप्ताङ्गो राममाल्याङ्गुलीयकः ॥ ४०॥

रामध्यानपरो रामगतागतविचेष्टितः ।
रामभाषावलोकादी रामरूपकलान्वितः ॥ ४१॥

रामात्मकत्वाद्रामोहमिति भावरसेक्षितः ।
स श्यामः शुभगः सिद्धश्चेतांसि विचिकर्ष ह ॥ ४२॥

रामोपमेव रामोयमेवेत्यध्यवसायवान् ।
सिद्धसङ्घस्तदाचासीद्रामदर्शनहर्षितः ॥ ४३॥

चामरव्यजनच्छत्रध्वजाताम्बूलकेतुभिः ।
श्रीरामं सीतया युक्तमृषयोपिसिषेविरे ॥ ४४॥

तासां गीतैस्तथा नृत्यैर्वासोऽलङ्कारभूषितैः ।

रामस्य च कलाभेदैः सीतायाश्च मनोहरैः ॥ ४५॥

मधुरैः कोमलैर्वाद्यैस्तालैर्नानाविधैरपि ।
मूर्च्छितैर्मूर्च्छितानन्दैर्मूर्छामापुर्मुनीश्वराः ॥ ४६॥

सिद्धा अपि समाधिस्था उत्तस्थू रसवर्षणात् ।
आनन्दाश्रुसुधाधौतवदनाम्बुजलोचनाः ॥ ४७॥

त्यक्तकृच्छ्रादिसङ्कल्पा न्यस्तमुक्त्यादिसिद्धयः ।
अध्यवसितसीतेशपादपद्मानुशीलनाः ॥ ४८॥

अगस्त्यप्रमुखास्तत्र द्रष्टारो मुनयोऽभवन् ।
तयो रासरसानन्द काम्यया कवलीकृताः ॥ ४९॥

अहोरम्यमहोरम्यं नेत्रश्रोत्रमनोहरम् ।
रसानुकरणं ह्येतत्सद्यो रामोपलम्भकम् ॥ ५०॥

एतस्या रामलीलाया द्रष्टा श्रोतानुमोहितः ।
न स्वर्गे नापवर्गेच कदापि कुरुते मनः ॥ ५१॥

एतद्रसतरङ्गिण्यास्तीरे तीरे दिवौकसाम् ।
तृणायन्ते सुखानीतो नीतान्यन्यानि पांशुताम् ॥ ५२॥

शोकसन्तापतृष्णाद्याः संसारविषवृक्षजाः ।
सद्यः पाका विनश्यन्ति रामक्रीडामृतौषधात् ॥ ५३॥

विदुषाविदुषा वा च रामः साक्षाद्विलोक्यते ।
सर्वात्मना मनोवागगम्योपि सह सीतया ॥ ५४॥

रसाविष्टतया हृष्टो स्पष्टैश्वर्यानुभूतिकः ।
आत्मानन्दाशनोऽत्यन्तं मत्तः सोर्थविमानतः ॥ ५५॥

रसमप्यां तु लीलायां मत्तैश्च प्रमदागणैः ।
असत्कृतोपि संहृष्टः प्रीतये नितरामसौ ॥ ५६॥

भक्तानां रसशक्तानामागांसि क्षमते स यत् ।
ततो ज्ञानादितः श्रेष्ठा भक्ती रामस्य रामदा ॥ ५७॥

अहो धन्याग्रगण्योऽयं भक्तानामञ्जनीसुतः ।
रामलीलारसास्वादी यदर्थं कदलीवने ॥ ५८॥

धन्या इमाश्च किन्नर्यो रामलीलासुधाभुजः ।
धन्याश्च बालगन्धर्वा रामगीतामृताशनाः ॥ ५९॥

धन्यं रम्भावनं चैतद्यत्र रामोत्सवा इमे ।
धन्या वयं च यद्रामे लब्धभक्तिरसामृताः ॥ ६०॥

प्रशंसन्नेवमात्मेशजनान् वायुसुतादिकान् ।
पश्यन् रामसुखान्यास षण्मासान्कुम्भसम्भवः ॥ ६१॥

हनूमानात्मनः श्रुत्वा रामप्रेमप्रशंस्यताम् ।
उवाच प्रणतोऽगस्त्यं रामस्नेहसुरापगम् ॥ ६२॥

पुत्रीवत्पौत्रवद्रामो मातृवन्मम सर्वदा ।
श्यालवद्धामवद्रामः श्वश्रुवच्छ्वसुरादिवत् ॥ ६३॥

पुत्रीवत्पौत्रवद्रामो भागिनेयादिवन्मम ।
सखीवत्सखिवद्रामः पत्नीवदनुजादिवत् ॥ ६४॥

राजवत्स्वामिवद्रामो भ्रातृवद्बन्धुवत्सदा ।
धर्मवदर्थवद्रामः काममोक्षादिवन्मम ॥ ६५॥

व्रतवत्तीर्थवद्रामः साङ्ख्ययोगादिवत्सदा ।
दानवज्जपवद्रामो यागवन्मन्त्रवद्बलम् ॥ ६६॥

राज्यवत्सिद्धिवद्रामो यशोवत्कीर्तिवन्मम ।
घृतादिरसवद्रामो भक्ष्यभोज्यादिवत्सदा ॥ ६७॥

गन्धमाल्यादिवद्रामो भूषणाम्वरवत्सदा ।
नृत्यवद्गीतवद्रामो वाद्यवन्मधुरो मतः ॥ ६८॥

अश्ववद्गजवद्रामः पितृवत्सुहृदादिवत् ।
दासीवद्दासवद्रामो मृगपक्ष्यादिवन्मम ॥ ६९॥

आरामोद्यानवद्रामः छाया वद्वन वन्मम ।
गृहवत्कुलवद्रामो वसन्तादिवदेष मे ॥ ७०॥

बालवद्वृद्धवद्रामो विटलम्पटवद्रसे ।
मत्तप्रमत्तवद्रामो रामो केलिरसादिषु ॥ ७१॥

विस्मृतौ शत्रु वद्रामश्चित्तस्तेये च चौरवत् ।
वैद्यवद्विरहव्याधिनाशने च सदा मम ॥ ७२॥

या प्रीतिः सर्वभावेषु प्राणिनामनपायिनी ।
रामे सीतापतावेव निधिवन्निहिता मुने ॥ ७३॥

सर्वकार्यकरो रामो दिव्यमानुषशक्तिकः ।
इति मे मानसे नित्यं निहितो भगवान् स्वयम् ॥ ७४॥

॥ इति नारदपाञ्चरात्रे श्रीशिवसंहितायां पञ्चमेपटले
श्रीरामरहस्ये कदलीवनकेलि प्रकाशोनाम सप्तदशोऽध्यायः १७॥

१८. अथ ष्टादशोऽध्यायः ।

श्रीशिवोवाच-
इति श्रीरामदेवस्य विलासान् व्यलसोल्लसन् ।
श्रुत्वो चैऽसौहनूमन्तमञ्जनानन्दनं मुनिः ॥ १॥

एतद्गुह्यतमं वीर रामस्यैकान्तवासिनः ।
कथं तेऽवगतं विद्वंश्चरितामृतमुत्तमम् ॥ २॥

श्रुत्वागस्त्यमुखादेतद्वायोः सूनुरुवाच तम् ।
यतोऽमृतमिदं प्राप्तं तन्निबोध महामते ॥ ३॥

आबालाद्रामभद्रस्य लक्ष्मणोऽनुचरोऽनुजः ।
यदेतन्मुनिवर्य त्वं वेत्सिवेद विदांवर ॥ ४॥

प्राप्तं मे भगवद्रामचर्यामृतमिदं ततः ।
प्रसन्नाद् हृष्यतोऽत्यन्तमे कान्तसहचारिणः ॥ ५॥

अभूस्त्वं रावणस्यैव मेरोरपि गिरेर्गुरुः ।
शक्त्या त्वं वीरघातिन्या वीरशय्यां गतोप्यलम् ॥ ६॥

मम त्वं पुष्पमालेव सुगन्धिः सुखकोमलः ।
उन्नयनेऽभवोऽशेष भूमिमारोप्यहो लघुः ॥ ७॥

सौमित्रे त्वत्कृपा चात्र हेतुर्बुद्धोमयाऽनघ ।
प्रसन्नोऽवोचदात्मज्ञः कृतज्ञो भक्तवत्सलः ॥ ८॥

आञ्जनेय महावीर सत्यमुक्तं त्वयात्विदम् ।
उद्धर्तुं मां महेशोपि नालं तार्क्ष्यसमोपि सन् ॥ ९॥

शक्यो भक्त्यैव चोन्नेतुमीश्वराणामधीश्वरः ।
श्रीरामो भगवानादिदेवो विश्वम्भरो ध्रुवः ॥ १०॥

का कथास्मत्समुत्थानोत्थापनानयनादिषु ।
यदि त्वं शक्नुयादात्मनाथभक्त्या प्रवृद्धया ॥ ११॥

वशीकारो महेन्द्रस्य प्रीत्युल्लासितसेवनम् ।
तत्रैव सरसो भक्तिशब्दः शब्दविदांवर ॥ १२॥

प्रीत्या परमयासाधो त्वया रामः प्रसाधीतः ।
आत्यन्तिकीप्रिया तस्य सीतापिप्रथितागुणैः ॥ १३॥

अंशा एव वयं त्वस्यदासा भृत्याश्च सेवकाः ।
आज्ञया कृष्यमाणत्वात्स्वतन्त्रा न कदाचन ॥ १४॥

तस्मिन् भगवति प्रीते श्रीरामे पुरुषोत्तमे ।
प्रीता एव वयं सर्वे तस्य प्रीणयितुः परम् ॥ १५॥

तत्पूजा नः परा पूजा तत्स्तोत्रं नः परास्तुतिः ।
तद्भावो नः परो भावो सख्यं तत्सख्यमेव नः ॥ १६॥

तत्स्वाम्यं नः परं स्वाम्यं तत्कीर्त्तिर्नः पराप्रथा ।
तल्लाभो नः परोलाभो हानिस्तद्धानिरेव नः ॥ १७॥

आनन्दोऽस्य न आनन्दस्तद्धर्षो नः परा गतिः ।
तत्तोषो नः परस्तोषः पुष्टिस्तत्पुष्टिरेव सन् ॥ १८॥

प्रसादोऽस्य प्रसादो नस्तज्जयो नः परो जयः ।
तत्सेवा नः परो धर्मस्तदाज्ञानः परा श्रुतिः ॥ १९॥

सम्पदोऽस्य परा सम्पत्तद्धनं नः परं धनम् ।
प्रयोजनं परं वीर तत्प्रयोजनमेव नः ॥ २०॥

तत्सत्ता नः परा सत्ता तत्स्थित्या नः परास्थितिः ।
आत्मा नः सर्वथारामः किं विशिष्याऽभिधीयते ॥ २१॥

एतत्पदाम्बुजद्वन्द्वे निर्द्वन्द्वारतिमास्थिता ।
तेस्माकं बान्धवा लोके मित्राणि गुरवोपि च ॥ २२॥

त्वं तु तेषां सहस्त्रेभ्यो गुणैः सर्वैर्विशिष्यसे ।
आद्योदाहरणं धीमन् स्वामी धर्मभृतां गुणैः ॥ २३॥

आञ्जनेयत्वया रामः सहायेन कृपाकरः ।
अवाप महतीं कीर्त्तिं श्रियं सिद्धिं च शाश्वतीम् ॥ २४॥

अनुकम्प्यः कुतो नासि सर्वेषां नः परन्तप ।
अष्टाङ्गबुद्धियुक्तश्च महावीर्यो महाबलः ॥ २५॥

गणयामस्तवैवेह श्रीरामेमतिमुत्तमाम् ।
गङ्गाधारामिवाम्भोधौ तैलधारामिवाचलाम् ॥ २६॥

दयमानमनास्त्वेवं मय्यसौ कुम्भसम्भव ।
विज्ञापितो रहस्यज्ञो लक्ष्मीवाल्लक्ष्मणो मया ॥ २७॥

यद्यहं तेदयापात्रं रक्ष्योस्मि सर्वथा त्वया ।
सौमित्रे मित्रभावेन ततो मामवलोकय ॥ २८॥

श्रीरामस्य चरित्राणि दृष्टानि च श्रुतानि च ।
बहूनि बहुधा तात सुधास्पर्द्धानि सर्वशः ॥ २९॥

किन्तु तानि रहस्यानि भुक्तिमुक्तिकराणि च ।
शत्रूणामपि भोग्यानि वन्धनानि मनीषिणाम् ॥ ३०॥

श्रुतानिनैव रामस्य दृष्टानि तु कुतो मया ।
तद्गुणश्रावकैरल्पाद्वानरत्वान्नरोत्तम ॥ ३१॥

धर्मार्थो च परित्यज्य यानि देवो दिवानिशम् ।
भुङ्क्ते तु भूभुवा साकं सुधा यत्र मुधामता ॥ ३२॥

तानि मे वद कल्याण कल्याणी भारती तव ।
रहस्यानि रहस्यज्ञ निर्विकारस्य सर्वतः ॥ ३३॥

रामस्य दक्षिणो वाहुर्दक्षिणो गुणवर्णने ।
रामस्य गीयसे सर्वैः सान्तःपुरजनस्य च ॥ ३४॥

त्वामाहुर्ऋषयः प्राणं श्रीरामस्य वहिश्वरम् ।
त्वय्यप्यस्य तु किं गोप्यं वाह्याभ्यन्तरवस्तुसु ॥ ३५॥

सञ्जीवनी मयानीता जीवनार्थं वनौकसाम् ।
भवन्नाथास्तयौषध्या जीवितास्ते वनौकसः ॥ ३६॥

मामुज्जीवय रामस्य चरितामृतवीरुधैः ।

जीवन् श्रीरामकामाय भविष्यामि पुनः पुनः ॥ ३७॥

इत्थमर्थितदेवेन लक्ष्मणेन सुलक्ष्मणा ।
उक्तानि तु रहस्यानि यानि ते न्यगदं मुने ॥ ३८॥

स्वरूपं परिपृष्टेन परितुष्टेन ते न च ।
यदन्यद्व्यञ्जितं तत्र श्रावयेयं मुने परम् ॥ ३६॥

लक्ष्मणउवाच-
सीतादूत महाभाग त्वया पृष्ठोनिशम्यताम् ।
आस्तिकाग्र्याधियाधीर गोप्याद्गोप्यमिदंहरेः ॥ ४०॥

आयुर्वेदो धनुर्वेदो गान्धर्वं चार्थदर्शनम् ।
इतीमानिदशाङ्गानि रथ नामानि यस्य सः ॥ ४१॥

ज्ञेयो दशरथो वेदः साध्य साधन दर्शनः ।
यज्ञेसौयज्वनां वंशे इक्ष्वाकूणां महात्मनाम् ॥ ४२॥

मर्यादापालनायैव लोकानां धर्मवृद्धये ।
राजात्मना वरीवर्त्ति शक्तित्रयसमन्वितः ॥ ४३॥

त्रिकाण्डोऽखण्ड रूपार्थो ब्रह्माण्डे शम्मुखालयः ।
शब्दरूपेण विप्राणामास्येषु निवसत्यसौ ॥ ४४॥

क्रिया ज्ञानं तथोपास्यरिति शक्तित्रयीशितुः ।
एकैका बहुविस्तारा फलस्फारा प्रमात्मिको ॥ ४५॥

तासां क्रिया तु कैकेयी सुमित्रोपासनात्मिका ।
ज्ञान शक्तिश्च कौशल्या वेदो दशरथो नृपः ॥ ४६॥

क्रियायां कलहो दृष्टो दृष्टा प्रीतिरुपासने ।
ज्ञानेनात्मसुखं नित्यं दृष्टं निर्हेतु निर्मलम् ॥ ४७॥

सर्वोधर्मः क्रियाजन्मा स्वर्गादिस्थितिकारणम् ।
कैकेय्याख्यक्रियायां तु जातोऽयं भरतात्मना ॥ ४८॥

सर्वेषां जगतां नित्यं धारणाद्भरणाच्च सः ।
भव्यवस्तुरतत्वाच्च ख्यातोसौ भरताख्यया ॥ ४९॥

क्रियाकाण्डस्य शास्तासावैश्वर्यस्यापि शक्तिभृत् ।
पक्षपाती च धर्माणामधिष्ठाता प्रतिष्ठितः ॥ ५०॥

सुमित्रारूप शक्त्या तु जनितो लक्ष्मणोऽर्भकः ।
भक्तः परिजनो दासः सखा सेवादि दैशिकः ॥ ५१॥

भगवद्रामदेवस्य कल्याणगुणशालिनः ।
अर्चनीयाङ्घ्रि पद्मस्य दातुश्चानन्दसम्पदाम् ॥ ५२॥

सर्वेषां लोककामानां व्यवस्थापकताश्रितः ।
सर्वेषां रामकामानां नित्यानामपि साधकः ॥ ५३॥

कामाख्यपुरुषार्थस्य नेता लक्ष्मण उच्यते ।
भक्तानां पक्षपातीच रामादेशे धृतव्रतः ॥ ५४॥

शत्रुघ्नो नित्य शत्रुघ्नोरामरामजनावलेः ।
तयैव जनितो देव्या ममप्राणममोऽनुजः ॥ ५५॥

अर्थाख्यपुरुषार्थस्याध्यक्षः शिक्षःसुदक्षिणः ।
श्रीरामभक्तभक्तानां पक्षपाती विचक्षणः ॥ ५६॥

श्रीरामायुधयूथानां राजा रत्नभुजांवरः ।
शस्त्रशास्त्रसमूहज्ञो रामप्रेमाविताशुकः ॥ ५७॥

भरतो नीलरत्नाभः पीतवासा मनोहरः ।
श्रीरामागारवाद्यानां रोराजरङ्गमहापटुः ॥ ५८॥

तडिद्धेमतनुः श्रीमान् कौसुमांवररञ्जनः ।
रक्ताम्भोरुहपत्राक्षः कौमारो दुन्दुभिस्वनः ॥ ५९॥

कर्पूर पूर गौराङ्गो रक्तनेत्रः सितांवरः ।
लक्ष्मणस्त्वत्समक्षोहं पश्यमां सदयं हरेः ॥ ६०॥

प्रासादानां च राजाहं सर्वराजशिरोमणेः ।
सीतापतेर्भगवतो विहारव्यसनादिषु ॥ ६१॥

इतश्चास्मि वरस्त्रीणां कलाकौशलपेशलः ।
शुद्धोस्मि सर्वकार्येषु शक्तोप्यस्य मनोनुगः ॥ ६२॥

सर्वज्ञं सर्वसङ्कल्पसर्वशक्तिसमन्वितम् ।
तरुणं रूपसम्पन्नं सुकुमारं महाबलम् ॥ ६३॥

प्रांशुं नीलोत्पलश्यामं द्विभुजं तनुमध्यमम् ।

रक्तारविन्दनयनं स्निग्धगम्भीर भाषणम् ॥ ६४॥

कन्दर्पकोटिसौन्दर्यं सुन्दरीवृन्दकर्षिणम् ।
पुंसां दृष्टिमनोहारि कान्तमेकान्तभाजनम् ॥ ६५॥

गन्धर्वराजप्रवरवपुर्वेषविनोदिनम् ।
पीतांवरं महोरस्कं मुक्तामणिमहाछविम् ॥ ६६॥

सर्वालङ्कारकाव्यादिकलाकोशादिपारगम् ।
सङ्गीतादिप्रणेतारं नित्यानन्दमहोदधिम् ॥ ६७॥

सर्वाकर्षं सुरस्त्रीणां मुनीनामपि मोहनम् ।
सर्वेषां सर्वदाह्लादमनीषिणमनातुरम् ॥ ६८॥

यावत्सञ्जायमानानां भोक्तृणां देशकालयोः ।
उत्कृष्टं तावतां नित्यं नित्याचिन्त्य शरीरिणम् ॥ ६९॥

लोके रमयतां पुंसामेकमद्वैत धर्मिणम् ।
कौशल्यासुषुवे यं तु कर्त्तारं जगतां सुतम् ॥ ७०॥

मोक्षाख्यपुरुषार्थस्य भर्त्तासौ जगतां पतिः ।
श्रीरामो नाम इत्युक्त ऋषिभिस्त्वेक ईश्वरः ॥ ७१॥

शृङ्गारस्य रसस्यायं देवता परमा स्मृता ।
कामिनीनां च सर्वासां कामोन्मादकरो भृशम् ॥ ७२॥

नायकोऽलौकिको ह्येष प्राकृताऽप्राकृतैर्मतः ।
तिस्रः कोट्यो भवंस्तस्य गन्धर्वीणाञ्च सुभ्रुवाम् ॥ ७३॥

रूपयौवनकान्त्यादि शालिनीनां मृगीदृशाम् ।
गीतवादित्र नृत्येषु कोविदानां कलासु च ॥ ७४॥

रमणं रमयन्तीनां कान्तधर्मं सुधा जुषाम् ।
सन्ति सीतासखीत्वेन रामागाररमा इमाः ॥ ७५॥

दुर्लभाः सुरमुख्यानामपि सर्वाङ्गशोभनाः ।
भुजिष्याणां सुतन्वीनां श्रीकान्तैकान्तचेतसाम् ॥ ७६॥

सौगन्ध्य सौकुमार्यादिसुधासौन्दर्यसम्पदाम् ।
सीतया त्यक्तवैराणं देवीनां दिव्यकर्मणाम् ॥ ७७॥

चित्ररूपप्रवीणानामदृश्यानां सुरीष्वपि ।
नानाविधाङ्गचेष्टाभिर्नाना पाङ्गतरङ्गितैः ॥ ७८॥

गाढाश्लेषविधाभेदैर्दिव्यगन्धानुलेपनैः ।
प्रेयांसं प्रीणयन्तीनां लज्जाभारतनुभ्रुवाम् ॥ ७९॥

स्मेरमुखेन्दुकान्तानां नित्योत्सवभुजां हरेः ।
मुख्यं सख्यं गतानां च सीताया नर्मकर्मणः ॥ ८०॥

सहायानां गुणैःस्वीयैः कान्ताह्लादनकर्मसु ।
अन्यूनानां श्रियों देव्या रूपमाधुर्यमण्डनैः ॥ ८१॥

रसकेलौ क्षिपन्तीनां प्रियं प्रेमाहृतात्मनाम् ।
मत्तानां मधुपानाद्यैः कान्तभोगमहातृषाम् ॥ ८२॥

मानिनीनां महोन्मादं विश्लेषादिभवद्रुजाम् ।
विश्लेषाद्यसहिष्यूनां कान्तालापस्खलद्गिराम् ॥ ८३॥

अन्योन्यस्नेहनद्धानां पराणां प्रकृतेर्विभोः ।
मञ्जीरनूपुरारावसंलापादिगुणस्तवैः ॥ ८४॥

मङ्गलानि दधानानां रामागारेषु सर्वतः ।
पद्मानि सन्ति पद्मानां पत्यूरामस्य वेश्मसु ॥ ८५॥

नित्यं विलासिनो यस्माद्विलासिन्यस्ततोऽस्य तु ।
तत्परिचारिकानां तु न सङ्ख्या कविना यतः ॥ ८६॥

तासामासां च नारीणां स्वामिन्येकैव जानकी ।
देवी सर्वविभूतीनामनन्तानामधीश्वरी ॥ ८७॥

प्राणेश्वरी जगत्प्राणभूतरामस्य भामिनी ।
यथा तत्परिचारिण्यो रूपद्रविणसम्पदः ॥ ८८॥

न तथा स्वर्गवासिन्यो देव्योपि श्रुतिमागताः ।
यूथसो हि विभक्तानां शुद्धानां कुलकर्मभिः ॥ ८९॥

श्रीराम एक एवासां पतिः पतिव्रताहिताः ।
द्वेधारामपरीवाराः पुन्नारीकृतभेदतः ॥ ९०॥

दिव्या एकरसाकारा रामाराधनसाधनाः ।
वाह्यकार्येषु पुरुषा एकाग्रहृदयाः स्थिताः ॥ ९१॥

आभ्यन्तरेषु कार्येषु सर्वा देव्यो व्यवस्थिताः ।
यथा प्रियास्तास्तस्य प्राणेभ्योऽपि प्रिया मताः ॥ ९२॥

तथास्य पुरुषाः सर्वे नात्र भेदोणुरीक्ष्यते ।
अन्योन्यानन्दसन्दोहा अन्योन्यास्याभिलाषिणः ॥ ९३॥

अन्योन्यदोषरहिता अन्योन्यस्तुति सादराः ।
नरानार्यश्च रामस्य रामैकप्रेमबन्धनाः ॥ ९४॥

रामाराधनसंसिद्धाः सिद्धीनामपि सिद्धिदाः ।
स्यात्सैन्धवघनः कृत्स्नो रस एव रसावहः ॥ ९५॥

रामोऽपि रस एवस्याद्वाह्याभ्यन्तररूपवान् ।
यत्र चातिशयो दृष्टः परेषां परकर्षणः ॥ ९६॥

इष्यते सविशेषज्ञैः साध्यत्वं भजते यदि ।
यत्रानन्दस्य नेयत्ता नित्याविछिन्नरूपिणः ॥ ९७॥

तस्योत्कर्षापकर्षादिदृष्ट्वेच्छा तत्र किं भवेत् ।
पत्युः श्रीपादयोः सेवा साम्राज्यैकसुखासया ॥ ९८॥

भूयते नित्यया तेषां दोषदूरगयापरम् ।
सर्वाभ्यन्तरकार्येषु प्रेरिणी जनकात्मजा ॥ ९९॥

तासां स्वामिनी भूता तद्भावामृतवर्षिणी ।
कान्तोपितन्मुखप्रेक्षीतज्जन्यानन्दनिर्भरः ॥ १००॥

प्रेयस्या एव तत्रासौ स्वाम्यं स्थापयतीश्वरः ।
सर्वेषु वाह्यकृत्येषु स्वामी तेषां प्रवर्त्तकः ॥ १०१॥

प्रिया प्रीतिविशुद्धार्थं नानाभावविभावना ॥

सर्वेषु भूपरूपेषु स्वार्थकृत्येषु सर्वशः ॥ १०२॥

अन्योन्यं नैव दम्पत्योरिच्छायाः प्रतिकूलनम् ।
सर्वेषु व्यवहारेषु स्वरूपगुणभूतिषु ॥ १०३॥

सामरस्यं तयोः सर्वैरनुभूतं मयापि च ।
ये दासा दासदासा या दास्यमासां च दासिकाः ॥ १०४॥

सीतायाः परया भक्त्या सख्यो याश्च परायणाः ।
ते च ता अपि रामस्य सर्वाः प्राणसमाः शुभाः ॥ १०५॥

तेष्वत्यन्तरतिः श्रीमानपि रामो महामनाः ।
ये वा परिजनो ये च परिचारपरायणाः ॥ १०६॥

रामस्य लोकरामस्य विरामस्यापदां सताम् ।
तेपि सीताकृपापाङ्गसुधाभाजनताङ्गताः ॥ १०७॥

ममैवैता इति प्रज्ञा सीतायास्तेषु वर्त्तते ।
रामप्रेम्णोधिकं प्रेम येषां सीतापदद्वये ॥ १०८॥

ते रामदास्यरसिकाः सदानन्दैकवर्द्धनाः ।
रामो न सीतयाशून्यः सीता रामं विना नहि ॥ १०९॥

अन्योन्यं समवतौ तावन्योन्योत्कर्षकारकौ ।
शृङ्गाराख्यरसस्यैव रक्षां च स्यादनामयीम् ॥ ११०॥

स्वरूपैक्ये रसोनस्याद्दाम्पत्यं नु कुतस्तराम् ।
स्वरूपमेव शृङ्गारो भार्यापि स्वयमेव हि ॥ १११॥

येषां तेषां रसोत्पत्तिः कथं वा भोक्तृभोग्यता ।
स्वरूपस्य समानत्वात्सदा सर्वत्र देहिनाम् ॥ ११२॥

आनन्दो मैथुनोद्भूतः सुप्राप्यः सर्वतो भवेत् ।
शृङ्गारे भाववैयर्थ्यं नित्यसिद्धे विशेषिणि ॥ ११३॥

विशेषेण तु साध्यत्वे स्वरूपे भेद आपतेत् ।
शृङ्गारस्य विशेषत्वादात्मत्वे कथमस्य तु ॥ ११४॥

स्यातां दारपती चोभौ तुल्यौ तावजितेन्द्रियौ ।
न च देहिद्वयेनास्य शृङ्गारस्य जनिर्मता ॥ ११५॥

नित्यत्वादात्मनो जन्मविरुद्धं कथमिष्यते ।
पारमार्थिक भेदेन भोक्तृभोग्यस्वरूपयोः ॥ ११६॥

शृङ्गारसुखसारात्मा नारीसङ्गेन जायते ।
रसानां रसभावानां भेदोवाधित एव यः ॥ ११७॥

भोग्यत्वभोक्तृत्वाद्धेतोः स स्याल्लोकप्रमाणकः ।
भिन्नस्वरूपधर्माणौ सीतारामौ यतस्ततः ॥ ११८॥

नित्येच्छयोः सुखोत्तुङ्गो रङ्गः स्यात्पष्कलोऽनयोः ।
सुपास्यः समया चान्यै रामः शृङ्गारचिन्तकैः ॥ ११९॥

नित्यामृतभुजिस्थानभोगोपकरणाकृतिः ।
स्त्रीप्रधानोवतारोऽयं श्रृङ्गारोत्कर्षहर्षणः ॥ १२०॥

सर्वज्ञोप्य मुधामुग्धो विमुग्धाद्भुतकर्मकः ।
आशुप्रसाद आर्तानामाश्वभीष्टफलप्रदः ॥ १२१॥

भक्तसंश्लेश विश्लेषसुख दुःख स्वभाववान् ।
भक्तनामेव भोगार्थं विभूतिः परमाः कलाः ॥ १२२॥

स्वात्मनश्च गुणांश्चापि विभर्त्येषु रघूत्तमः ।
मातापितृसहस्त्रेभ्यो वत्सलो दृढसौहृदः ॥ १२३॥

कामधेनुसहस्त्रेभ्यश्चिन्तामणिचयादपि ।
कामदाने महाकल्पः कल्पवृक्षवनादयम् ॥ १२४॥

नारी वास्तु नरोवास्तु कामार्त्तः शरणङ्गतः ।
रक्षितव्यस्त्वनेनैव व्रतस्यपरिरक्षिता ॥ १२५॥

नात्र किं चिद्विरुद्धं वा दिव्यशक्तिगणस्य तु ।
हनूमंस्त्वं महाप्राज्ञो गान्धर्वाङ्गविशारदः ॥ १२६॥

रसज्ञोरसभावज्ञो भक्तिज्ञो भरताग्रजे ।
स्वरूपज्ञो गुणज्ञस्त्वं विशेषज्ञ उदाहृतः ॥ २७॥

आजन्मन्ब्रह्मचारी च सर्वज्ञानवताम्वरः ।
उक्तं स्वरूपमेतेषां रामादीनां मयाहिते ॥ १२८॥

विश्रामं गच्छ भद्रं ते पात्रभूतो रसश्रियाः ।
इत्थं लक्ष्मणसंज्ञेनकविना ब्रह्मवादिना ॥ १२९॥

रहस्यामृतपानेन जीवितोऽस्मि पुनःपुनः ।
श्रुतन्देवित्वयागौरि संवादामृतमादितः ॥ १३०॥

इदंरसज्ञहृदयं लक्ष्मणानिलपुत्रयोः ।
धन्याः शृण्वन्ति भावज्ञा भक्ताः श्रीरामसीतयोः ॥ १३१॥

संवादं लक्ष्मणादीनां पुण्यश्रीभाववर्द्धनम् ।

श्रीपार्वत्युवाच-
धन्यास्मि पुण्यपुञ्जास्मि सभाग्यास्मि महेश्वर ॥ १३२॥

कथा शेषं पुनर्ब्रूहि वायुपुत्रमुनिश्रितम् ॥ १३३॥

॥ इति नारदपाञ्चरात्रे श्रीशिवसंहितायां पञ्चमपटले
श्रीरामरहस्ये स्वरूपप्रकाशोनामाष्टादशोऽध्यायः १८॥

१९. अथ एकोनविंशोऽध्यायः ।

श्रीशिवोवाच-
इत्थं हनुमता रामरासलीलानुवर्णिता ।
ऋषिणाचाकर्णिता त्वत्कर्णाभरणसङ्गता ॥ १॥

अनया रामचन्द्रोऽत्र सीतया सह सुन्दरः ।
हृद्यवरुध्यते नित्यमानन्दगुणमन्दिरः ॥ २॥

श्रीराममन्त्रसारार्थ एष ते विशदीकृतः ।
भक्ताया रसयुक्ताया विविक्तायातमोगुणात् ॥ ३॥

रमुक्रीडार्थकोधातु र्घञन्तो मुनिशाब्दकैः ।
व्युत्पादितो गुणग्रामो राम इत्येकरूपभाक् ॥ ४॥

रमन्ते रसिका यस्मिन् दिव्यानेकगुणाश्रये ।
स्वयं यद्रमते तेषु रामस्तेन प्रयुज्यते ॥ ५॥

विना क्रीडां प्रयुज्येत राम इत्येकसुन्दरः ।
नैवाचलसुते देवि क्रीडारसमयो हि सः ॥ ६॥

क्रीडा सम्पद्यते यैस्तु गुणैर्नैकगणैः शुभैः ।
ज्ञेयोऽस्मिन्सततं राम इत्याहुर्मुनयोऽमलाः ॥ ७॥

णिजर्थोप्यत्र बोधव्यः शब्द स्वारस्य कारणम् ।
कर्त्तर्य्यपि ह्यचः प्राप्तौ न किञ्चिदपि बोधकम् ॥ ८॥

प्रयोजकः स्वयं चापि कर्तानृत्यादि केलिषु ।
रामेत्याख्यां प्रयात्येको लोकेषु गुणिनांवरः ॥ ९॥

सर्वक्रीडाश्रयोरामः सर्वलोकाश्रयोविभुः ।
सर्वास्वाद्यमयो रामोरामः सर्वमनोरमः ॥ १०॥

सर्वदाऽहं रमेरामे गुणग्रामेमनोरमे ।
सर्वानन्द कदम्बेस्मिन्विरामे परमापदाम् ॥ ११॥

विष्णोः सर्वेऽवतारायेस्वयं विष्णुश्च शाश्वतः ।
अहं ब्रह्मा च सिद्धाश्च सर्वे ते राममाश्रिताः ॥ १२॥

रामादन्यं न रामो सावाश्रितो गिरिनन्दिनि ।
आद्यः कश्चित्परस्तस्मादाश्रयेत्तं स नास्ति सः ॥ १३॥

रामइत्येक शब्दोयं मुख्य वृत्याश्रियः प्रिये ।
गौण्यात्वन्यत्रवर्त्तेत तस्मात्सीताप्रियात्प्रिये ॥ १४॥

ज्ञात्वैवं राममन्त्रार्थमनोरामे निवेशयच ।
राममेव सदाभद्रे जप भक्ति रसाश्रया ॥ १५॥

सर्वलोकेश्वरीभूत्वा रामाराधनराधसा ।
यद्यासने सदातिष्ठ मम पार्वति निर्भया ॥ १६॥

आदेशं पार्वतीपत्युरिति सा सिरसाददे ।
रामं मत्वापरम्ब्रह्म तन्नामामृतरासना ॥ १७॥

उवाच प्रणताशम्भुं जिज्ञासुरपरम्परम् ।
रहस्यं रामचन्द्रस्य लोककान्तस्य पार्वती ॥ १८॥

लोकनाथ मुनिध्येय सर्वशास्त्ररहस्यवित् ।
अतीन्द्रियगुणग्रामविज्ञानामृतसागर ॥ १९॥

कार्यतेरामरासानुकरणं कदलीवने ।
हनुमतेति यद्वाक्यं तेन मांसंशयोऽजनि ॥ २०॥

किमेतस्यफलङ्कर्त्तुर्वैफल्यं तु कुतूहले ।
वैफल्यं च कथन्तस्य कार्यते यद्धनूमता ॥ २१॥

शूराणाङ्कृतविद्यानां बुद्धेः परमुपेयुषाम् ।
विफले विपरीते वा प्रवृत्तिर्नोपपद्यते ॥ २२॥

पूर्वकालकृतं कर्मपारकीयं च यद्भवेत् ।
वर्तमानं कथं तत्स्यादात्मीयं च भवेत् कथम् ॥ २३॥

भवन्तम्मां च ये भक्ता आश्रिताः फलकाम्यया ।

ते त्वयारामवैमुख्यात् पापकोटौ निवेशितः ॥ २४॥

कोदोषस्त्वयि येन त्वद्भक्तारामपराङ्मुखाः ।
भवन्ति ममभक्ताश्च केन दोषेण दूषिताः ॥ २५॥

एतद्वाक्यं मदास्यात्त्वं श्रुत्वा कर्णविदारणम् ।
कोपम्माकुरु कल्याण त्वयैवोक्तमिदं पुरा ॥ २६॥

आकर्ण्यैति प्रिया वाक्यं वाक्यं चाह महेश्वरः ।
उद्धर्तुं शक्यमेतत्ते हृदिशल्यमिवार्पितम् ॥ २७॥

निः शल्यायास्तवोद्धर्तुं वाञ्छामीच्छानुसारिणम् ।
रामानुकरणानां च मुख्यामुख्य फलादिकम् ॥ २८॥

सत्त्वं रजस्तमश्चेति गुणास्त्रयइमे प्रिये ।
स्वभावः प्रकृतेरेव न जीवपरयोः पुनः ॥ २९॥

त्रयाणां त्रय एवैषामधिष्ठानानि चेश्वराः ।
उभे विष्णुरहं ब्रह्मा चेत्यमी जगदीश्वराः ॥ ३०॥

तत्र विष्णुमहायोगी प्रधानपुरुषेश्वरः ।
सर्वेषामस्मदादीनां स्वामी च प्रकृतेः परः ॥ ३१॥

शुद्धसत्त्वप्रधानोसौ सत्वादीनाम्प्रवर्त्तकः ।
सत्वेनाश्रीयते लोकेस्थित्यैस्वेच्छानुरूपिणा ॥ ३२॥

विष्णुना सत्त्वरूपेण जन्मकाले तु यःपुमान् ।
दृष्टोभवति सत्त्वैकतानो राम परायणः ॥ ३३॥

यथोक्तेन तु येनास्यभक्ताअपि शुभाश्रयाः ।
सत्त्वैकनिलयाः सर्वे ह्यूद्धोर्द्धगतिगामिनः ॥ ३४॥

ब्रह्मणारजसा व्याप्तो दृष्टोभवतिपूरुषः ।
प्रवृत्तिस्वभावो विष्णोः स्वभावाद्विमुखः सदा ॥ ३५॥

रजसा व्याप्यते ब्रह्मा लोकस्सृष्टत्वहेतुना ।
तद्भक्ता अपितेनैव व्याप्यन्ते रजसा सदा ॥ ३६॥

मध्यमाङ्गतिमेतेपि याता यास्यन्ति यान्ति च ।
गतिर्गुणानुरुपास्यादिति वेदविदोविदुः ॥ ३७॥

तमसा व्याप्यते रुद्रः सृष्टिसंहारहेतुना ।
अप्रकाशस्वरूपेण प्रमादादिकृता पुरा ॥ ३८॥

मद्भक्ता अपि वामोरुतम उद्रिक्तचेतसः ।
अधोऽधोगतिमायान्ति निन्द्याज्ञानमयीमुमे ॥ ३९॥

काम क्रोध भयोद्वेगहिंसा मिथ्यादिकर्मणः ।
मदिरामांस सर्वाशोरामवैमुख्यकारणम् ॥ ४०॥

तामसी त्वं तु शक्तिर्मे सर्वदा मदिराशना ।
मांसमैथुन हिंसादि विहाराजनमोहिनी ॥ ४१॥

तत्तत्कामप्रदानेन मोहयन्त्यास्तवापिये ।
भक्तस्तेऽतीव निष्क्रिया निष्कृपा मदिराप्रियाः ॥ ४२॥

मांसमैथुन धर्माणः काम्यकर्मपरा हरिम् ।
निन्दन्तो रामतद्भक्तान्यान्ति घोरतराङ्गतिम् ॥ ४३॥

मिथोगुण विरोधेनविरुध्यन्ते गुणग्रहाः ।
स्वां स्वाङ्गतिं प्रपद्यन्ते मुक्तिस्वर्गतमोभिधाम् ॥ ४४॥

प्रकाशादिगुणैः सत्त्वं प्रवृत्यादिगुणै रजः ।
प्रमादादिगुणैर्ज्ञेयं तमोप्यज्ञानकारणम् ॥ ४५॥

एवङ्गुणस्वाभावास्ते भूयोभूयोपि वर्णिताः ।
न चात्रैव तु वक्तव्याः पिष्टपेषणनीतितः ॥ ४६॥

नहि सर्वेपि मद्भक्तास्तमसा नष्ट चेतसः ।
भ्रस्यन्तेपुरुषार्थाच्च तवभक्ता इवांविके ॥ ४७॥

रामन्देवं परम्ब्रह्म भगवन्तं पुरुषोत्तमम् ।
राममेवपरं प्राप्यं मन्वानाः पुरुषास्तुये ॥ ४८॥

तद्भक्तिज्ञानदातारमुमे मां समुपाश्रिताः ।
आचार्यत्वेन सेवन्ते ते तरन्ति भवाम्बुधिम् ॥ ४९॥

मामेवं परमत्वेन भजन्तोऽपि द्विषन्ति ये ।
न ते मुक्तिपदं यान्ति भूतयोनय एव ते ॥ ५०॥

आचार्यं सर्वदेवानां ब्रह्माणं च भजन्ति ये ।
रामप्रापक बुद्ध्यो ते मोक्षं यान्ति सुदुर्लभम् ॥ ५१॥

शीघ्रं परन्तु मुक्तिच्छाभगवन्तं पुरुषोत्तमम् ।
प्राप्नुवन्ति महात्मानो विलंवेनत्वजार्चकाः ॥ ५२॥

निर्गुणां भगवद्भक्तिस्तद्भक्ता अपि निर्गुणाः ।
निर्गुणो भगवान् रामः कल्याणगुणसागरः ॥ ५३॥

सर्वैच्यवनधर्माणो मद्भक्ता धनभाजनम् ।
अन्तवत्तु फलन्तेषां रामाद्येन वहिर्मुखाः ॥ ५४॥

येषां रामो प्रियोऽत्यर्थं रामस्य च प्रिया अलम् ।
त्वत्तोपि नन्दिनोपीमे रामादपिप्रिया मम ॥ ५५॥

सदारामप्रियेष्वेव वर्तेरामकथोत्सुकः ।
ते मे बन्धुतमा ये तु नित्यंरामैकवान्धवा ॥ ५६॥

अहं त्वं च तथा नन्दी भवामो भगवत्यजे ।
भक्तिमन्तस्त्रयोप्येव नान्योस्ति प्रथमेष्वपि ॥ ५७॥

युवयोस्तम उद्रेकेतिरोधीयेत तद्रतिः ।
पुनरुद्बोध्येत साहि मया वांहितमिच्छता ॥ ५८॥

रक्तमांसप्रिया त्वं तु मदिरारसिकाऽनिशम् ।
मैथुनेकमनादेवि हिंसाकेलिदिगम्बरा ॥ ५९॥

तथैव तवभक्ताश्च मांसमैथुनमद्यपाः ।
मिथ्यामोह वसा मूढा मानिनः पशुहिंसकाः ॥ ६०॥

शौचाचार विहीनाश्च भूतप्रेतपिशाचकाः ।
वेतालाराक्षसायक्षाः क्रूराः सिन्दूरचिन्हिताः ॥ ६१॥

शूद्राश्चाण्डाल गौडाश्च भेदभिल्लाश्चपुस्कशाः ।
कुविन्दाश्चर्मकाराश्च ये चान्ये हीनजातयः ॥ ६२॥

तेषान्त्वम्परमादेवी तमसानां तमःप्रिया ।
स्वभाव एषतेगौरिदुर्निवार्यो मयापि च ॥ ६३॥

तत्त्वं ब्राह्मणजातीनां सात्विकानां तु देवता ।
वैष्णवानां विशेषेण सत्कर्म निरतात्मनाम् ॥ ६४॥

मयात्वया च ये दृष्टाः सर्गेतेस्युस्तमोवशाः ।

त्वन्मदाराधनश्रद्धाविरुद्धाहरि सज्जनैः ॥ ६५॥

नतेभ्यो रोचते रामो रामायापि नतेखलाः ।
यमेनैव निहन्न्यन्ते पशुवत्पशु मारकाः ॥ ६६॥

प्राणाभक्षी कुतोरामे सर्वात्मनिरतिन्तु ताम् ।
लभेत शुद्ध सत्वानां दुर्लभाया सतामपि ॥ ६७॥

मद्यमांस रतो यस्तु पशु हिंसा परो वृथा ।
शुद्ध कामो भवेत्सोपि चित्र चित्र तरं त्विदम् ॥ ६८॥

मद्य मांसादि जन्यानां दोषाणां गिरजे वहु ॥

कीर्त्तना दर्श नाच्छ्रुत्या प्रकृतेर्न विमुच्येता ॥ ६९॥

॥ इति नारदपाञ्चरात्रे श्रीशिवसंहितायां पञ्चमपटले
श्रीरामरहस्ये सत्वादिगुणस्वभाव प्रकाशो नामैकोनविंशोऽध्यायः १९॥

२०. अथ विंशोऽध्यायः ।

श्रीशिव उवाच-
लीलानुकरणं विष्णोः सर्वपापहरं पुरा ।
भक्तिप्रेमकरं पश्चाद्रामे श्रीरमणे शिवे ॥ १॥

सर्वे सर्वत्र सर्वेश कृतान्येवानुकुर्वते ।
आदि मत्वाद् गुरुत्वाच्च कर्तृत्वादपितस्यवै ॥ २॥

यन्नेश्वरकृतं तन्नु केन शङ्काविना मुना ॥

कर्तुं त्वभिनवं कर्म तदन्येषु सुरेष्वपि ॥ ३॥

भुक्तं च भुज्यते तस्य पीतमेवहि पीयते ।
दीयते दत्तमेवास्य गीतमेव च गीयते ॥ ४॥

यत्कार्यं कृतं तेन सर्वज्ञेन महीयसा ।
तत्तत्कर्तुं नशक्नोमि न च ब्रह्मा न वासवः ॥ ५॥

यच्छक्यं मधुरं यच्च स्वस्य यच्च हितं प्रियम् ।
तत्कुर्यात्प्रणयात्तस्य भक्तिप्रेमादिवर्द्धनम् ॥ ६॥

साक्षात्सदाशिवोरामपादपद्ममधुव्रतः ।

महाशम्भुर्हनुमांस्तु तत्कुर्यात्कथमन्यथा ॥ ७॥

सीतास्नेहर्द्धिकामस्तु वसन्ते कुरुताज्जनः ।
सीतारामोत्सवम्पुण्यम्मङ्गलं रस वर्षणम् ॥ ८॥

इच्छन्रामरतिम्भक्तः शरद्रास महोत्सवम् ।
करोतु रसकैः सार्द्धं रसिको रसिकाप्रियः ॥ ९॥

उभयोरुभयत्रैव प्रीतिस्तत्र कृते पुरा ।
भवेद्भक्तिस्तयोश्चापि परमा निश्चला रतिः ॥ १०॥

रासस्थानमयोध्यैव धर्मस्थानं सनातनम् ।
मुक्तिस्थानमयोध्यैव भक्तिस्थानञ्च शाश्वतम् ॥ ११॥

धर्मस्थानमयोध्याख्यं रङ्गं मुक्तिपदं स्मृतम् ।
द्वारिका भक्ति कृत्स्थानं रसस्थानन्तु माथुरम् ॥ १२॥

सर्वमेतदयोध्यैव सूक्ष्म दृष्टि समर्पणे ।
तत्राशोकवनं रम्यं रसस्थानंहि केवलम् ॥ १३॥

तन्मध्ये जानकीरामौ नित्यं लीलारतौ स्थितो ।
सहितौ वनिता यूथैः शतैरपि मनोहरैः ॥ १४॥

अयोध्या नन्दनी सत्या नामा साकेत इत्यपि ।
कोशला राजधानी च ब्रह्मपुरापराजिता ॥ १५॥

अष्टचक्रा नवद्वारा नगरो धर्मसम्पदाम् ।
दृष्टैवं ज्ञाननेत्रेण ध्यातव्यासरयूस्तथा ॥ १६॥

वृक्ष गुल्मलता यत्र वस्त्ररम्भाङ्कुरादिभिः ।
कृत्रिमैश्चन्द्र ताराद्यैर्दीपस्तम्भैश्च तोरणैः ॥ १७॥

अशोकवनमित्येतत्कल्पयेत् कल्पकोविदः ।
रम्यं मनोहरं यावद्वित्तशाठ्यविवर्जितः ॥ १८॥

इयं रासस्थली रम्या रामोस्यां रमणप्रियः ।
रमते रमणीवृन्दैःसीतया च समन्वितः ॥ १९॥

अशोकवनिका चेयं सर्वर्तुरसपूरिता ।
अस्यां रामप्रिया तेन विहरिष्यति संयुता ॥ २०॥

धन्योहं च तयोरत्र शृङ्गारप्रचुराः शुभाः ।
केलीर्द्रक्ष्यामि सानन्दो दुर्दर्शा अपि योगिनाम् ॥ २१॥

अत्र रामावरोधञ्च द्रक्ष्याम्यस्य प्रसादतः ।
यो न द्रष्टुं सुरैः शक्योभक्त्या योग्यत्वमापि नः ॥ २२॥

एवं स्तुवन्निजं भाग्यं प्रेमानन्दरसाविलः ।
प्रातः प्रपूजयेद्रामं नैवेद्यैर्विविधैर्जनः ॥ २३॥

श्यामां सीतां सखीश्चास्याश्चन्द्राद्याः प्रीणयेद्धृशम् ।
वैष्णवाराधनं कुर्याद्वैष्णवोत्सवसिद्धये ॥ २४॥

सम्पूज्याभ्यर्थयेद्भक्तो रामं रामागणान्वितम् ।
दण्डवत् प्रणमेत्तस्य पुरस्तात्पुलकाश्रितः ॥ २५॥

रामचन्द्र महाबाहो देवदेव जगत्पते ।
राजीवलोचन श्रीमान् कौशल्यानन्दवर्द्धन ॥ २६॥

रसिकेन्द्र जगत्प्राण सीताकान्त महोज्वल ।
लीलावतारवृन्देन्द्र लीलाललितलोचन ॥ २७॥

अनुकर्त्तुं भवद्रासलीलां मे मन ईहते ।
सत्यसङ्कल्प तेऽद्यापि लीलैषा जनरञ्जिनी ॥ २८॥

अद्य पूर्णकलश्चन्द्रो रजनी च शितेन्दुना ।
रासश्च कुमुदो नाम मधुर्वा मधुराकृते ॥ २९॥

प्रफुल्लाशोकवाटीयं कोकिलालिकुलाकुला ।
वापीकूपतडागादिकुमुदा कर मण्डिता ॥ ३०॥

रामा रमयितुं भक्ताः शक्तस्त्वं च मनोहर ।
प्रमदामन्मथव्याधिराजवैद्य कृपानिधे ॥ ३१॥

रमस्व विहर क्रीड नित्यलीलारसप्रिय ।
प्रदर्शयात्मनश्चेष्टा इष्टामोक्षादितः प्रियाः ॥ ३२॥

भक्तवत्सल भक्तेश भक्तार्पितफलस्पृह ।
अनुगृहाण नः स्वीया इति मत्वा च किङ्करान् ॥ ३३॥

त्वयि ह्यग्रे रहस्येषु प्रमदामुद आप्तये ।
अमात्याकिङ्करा एव तत्र स्युः परसेवकाः ॥ ३४॥

क्रीडोपकरणं सर्वं माल्यांवररसादिकम् ।
गन्धादि गीतनृत्यादि भक्ष्यभोज्यादि चोत्तमम् ॥ ३५॥

भवदर्थमवक्लृप्तं तवैवैतन्निषेव्यताम् ।
स्वीयाभिर्वनिताभिस्त्वं सेव्यमानो वने वने ॥ ३६॥

गीयमानश्च गन्धर्वकन्याकोटिभिरादरात् ।
रामारमयतां श्रेष्ठनामार्थं प्रकटी कुरु ॥ ३७॥

निमन्त्र्यैवं रमानाथं रामं कामि तदापकम् ।
पूजयेत्काम गायत्र्याध्यायत्कामधिया हरिम् ॥ ३८॥

सर्वशृङ्गारसर्वस्वमूर्तिं भोक्तारमेकलम् ।
किशोरं कमनीयाङ्गं स्वीकृतार्थितविग्रहम् ॥ ३९॥

एवमाज्ञां ततो लब्ध्या रामभक्तान्निमन्त्रयेत् ।
परमैकान्तिनस्तस्मिन् रसिकानेव केवलान् ॥ ४०॥

नाट्यनृत्यकलागीतवाद्यभेदविचक्षणान् ।
शुद्धान्वयान्न्सुन्दरान् शुद्धान् पीनान्प्रणतान् शुभान् ॥ ४१॥

समग्राङ्गान्सुचिन्हांश्च सुवर्णान्मधुरस्वरान् ।
सीतारामपदाम्भोजभ्रमरायितमानसान् ॥ ४२॥

अलुब्धान् सुशुभाचारान् रसज्ञान्नापि कोविदः ।
भावज्ञानभि नीतज्ञान् रहस्यज्ञान् स्वलङ्कृतान् ॥ ४३॥

अन्यान्निमन्त्रयेद्विद्वान् सीतावल्लभ कीर्त्तये ।
जनान्साधून्धनाढ्यांश्च दातृन् भक्तिमतो बहून् ॥ ४४॥

आकारयेन्महाभागान् रामदर्शनलालसान् ।
भक्तिकामान् रमारामपादयुग्मे महाव्रतान् ॥ ४५॥

भोजयेदर्चयेदेतान् रामप्रीत्यर्थमागतान् ।
विभवे सतिरामस्य महापूजां समाचरेत् ॥ ४६॥

वर्जयेन्म्लेच्छचाण्डालान् भक्तिशून्यान् दुराशयान् ।
हासकान्दूषकांश्चौरान हिंस्रान् शूद्रान् मलीमसान् ॥ ४७॥

शैवान् शाक्तान् खलान् पाखण्डानशुचीन्नरान् ।

मूर्खान् कौतुकिनो धूर्तानन्यदेवरतापि ॥ ४८॥

दुर्भक्ष्यान्निन्दकान् वाह्यान् मद्यमांसरतानपि ।
नास्तिकान् हैतुकान् क्रूरानन्यानपि सन्त्यजेत् ॥ ४९॥

नैते योग्याः सम्प्रवेष्टुं रामैकान्तिककेलिषु ।
अन्यथा कारको भ्रंस्येद्रामकोपेन भक्तितः ॥ ५०॥

परमैकान्तिनो यत्र पापदोषविर्जिताः ।
गानं भगवतः कुर्य्युः सन्निधत्ते तु यद्धरिः ॥ ५१॥

द्विजराजकुलोद्भूतं सुरूपं सुमुखादिकम् ।
सुवर्णं शुभगं चारुचेष्टं मधुरभाषिणम् ॥ ५२॥

दृष्टिचित्तहरं पुंसां शिक्षादक्षं सुलक्षणम् ।
कुमारं वा किशोरं वा रोगदोषविवर्जितम् ॥ ५३॥

पूजयेद्रामबुध्यैव विहीनं त्वपलक्षणैः ।
यदस्मिन् राघवः स्थित्वा क्रीडिष्यति प्रियायुतः ॥ ५४॥

तैलेनाभ्यञ्जय चूर्णेन समुद्धर्त्य च वारिभिः ।
पवित्रैःस्नापयेद्विद्वान्मन्त्रोच्चारणपूर्वकम् ॥ ५५॥

गव्यैः पञ्चभिः संस्नाप्य तुलसीदर्भमिश्रितैः ।
उष्णेन वारिणा भूयः शीतलेन च मन्त्रतः ॥ ५६॥

पीतांवरं युगं दद्याद्ब्रह्मसूत्रं च सुन्दरम् ।
रोचनाकुङ्कुमाप्तेन कस्तुरीकलितेन च ॥ ५७॥

तिलकेनाप्यलं कुर्याद्युतिश्रीकेशववेश्मना ।
आचामयेज्जलं शुद्धं रामनामानि कीर्तयन ॥ ५८॥

श्रीरामं तत्र सन्ध्यायेदात्मानं स्वत एव तम् ।
रामस्य मन्त्रमुन्यादीन्न्यस्येत्तस्य यथोचितम् ॥ ५९॥

अङ्गेषु चाङ्गदेवांश्च रामोऽस्मीति च भावयन् ।
रामात्मा एष एवेति वेदान्तविदितं मतम् ॥ ६०॥

धूपयेद्दीपयेत्पश्चाद् भोजयेदमृतं च तम् ।
नीराजनमुखामोदं ताम्बुलादिप्रदाय च ॥ ६१॥

रामोऽयमिति तं भूयो लालयेन्न तु कोपयेत् ।
तद्वाराभगवान् रामः साक्षाद्देवः समीहते ॥ ६२॥

एवं लक्षणसम्पन्नमपलक्षणवर्जितम् ।
कुमारं जानकीत्येवं सङ्कुर्याद्धि विधानतः ॥ ६३॥

जानकीमन्त्रमुन्यादीन्न्यस्येत्तस्याः कलेवरे ।
भोजयेल्लालयेत्तद्वद्रामदेवीति तां बुधः ॥ ६४॥

कुमारा रूपसम्पन्ना नृत्यगानविचक्षणाः ।
अपलक्षण शून्या येद्विजा नाशुचयोऽनघाः ॥ ६५॥

सम्भाव्यास्ते सखीत्वेन जानक्या अनुभावतः ।
भोजिता धूपिताः सम्यक् शिक्षिता स्तोषिता धनैः ॥ ६६॥

प्रधानाद्यष्टसङ्ख्याकाः सीतायाः समतां गताः ।
भवन्तिं शतशस्तत्र चन्द्राद्याः प्रवराः सताम् ॥ ६७॥

नवीनैर्जातसंस्कारैश्चित्रैः सूक्ष्मैः सुगन्धिभिः ।
वस्त्रैराभरणैर्मुक्ताप्रधानैश्च यथोचितम् ॥ ६८॥

अलङ्कुर्वन्तु सैरन्ध्र्यः कुमारी रतिरूपिणीः ।
यथा सीता च रामश्च प्रसीदेत विलोक्यताः ॥ ६९॥

रामो गन्धर्वराजेन्द्रकुमारालङ्करणादिभिः ।
अलङ्कार्य्यौ यथा सर्वमनोहरतमो भवेत् ॥ ७०॥

प्रवीणोगीतनृत्याद्यै रसपोषणपण्डितः ।
शिक्षितोमृतसङ्गीतपण्डितैः पटुताण्डवैः ॥ ७१॥

सीताऽलङ्करणैः सीतामलङ्कुर्य्युः स्त्रियोवराः ।
चराचरजगन्मोहकारिणी सा यथा भवेत् ॥ ७२॥

तत्र ये गायका अष्टावष्टौ वाप्युपगायकाः ।
नर्त्तका वादकास्तेषां शिक्षिकाश्च यथेच्छया ॥ ७३॥

ते सर्वेपि भवन्त्वत्र रक्तांवरविलोचनाः ।
ताम्बूलवदनाम्भोजाः सालङ्काराः सु भोजिताः ॥ ७४॥

रङ्गे ते प्रविशन्त्वादौ विघ्नवारणपूर्वकम् ।
माङ्गल्यं तत्र कुर्वन्तु गानवाद्यानुरञ्जितम् ॥ ७५॥

वाद्यं तां काहलाभेर्य्यो मृदङ्गपणवादयः ।
यथा श्रुत्वा जनाः सन्तु सर्वे हृष्टतनूरुहाः ॥ ७६॥

ततो रामं च सीतां च कुमारीश्च सखीःसमाः ।
रङ्ग प्रवेशयेद्भक्तः पुष्पाञ्जलिपुरः सरम् ॥ ७७॥

कीर्य्यमाणाश्च लाजाभिर्मुक्ताकुङ्कुमपल्लवैः ।
निर्मञ्च्छनैश्च नारीणां दीपावलिप्रकाशिताः ॥ ७८॥

वाद्यैर्जयस्वनैः स्तोत्रैः स्तूयमाना सुदान्विताः ।
रामं नीराजयेत्तत्र समासीनं शुभासने ॥ ७९॥

सीतया सहितं श्यामं सखीगणसमन्वितम् ।
रिरंसुं स्मरकोट्याभं कामिनीकेलिवर्द्धनम् ॥ ८०॥

ताम्बूलैः पूजयेत्तत्र दिव्यपावनमालया ।
नमस्कारैश्च सम्प्रेमफलपुष्पधनार्पणैः ॥ ८१॥

ततः सर्वैर्गुणैस्तत्र युक्तोरासः प्रवर्त्यताम् ।
बाहुबन्धैर्मिथः स्त्रीणां प्रकर्तव्यं प्रियेण च ॥ ८२॥

यथा यथा हि शृङ्गारे रसो वर्द्धेत सिन्धुवत् ।
तथा तथा प्रकर्तव्यं सर्वं वेष्टितमद्भुतम् ॥ ८३॥

गातव्यानि चरित्राणि रसवन्ति तयोर्द्वयोः ।
छन्दः प्रबन्धगीतानि नानाभाषाश्रितानि च ॥ ८४॥

रस भावान्वितं गानं सर्वश्रोत्रमनोहरम् ।
कर्तव्यं कोकिलाकण्ठबालाभी रसवर्द्धनम् ॥ ८५॥

नृत्यं नानाविधं चापि परमानन्दकारकम् ।
सखीभिस्तत्र कर्तव्यं दम्पत्योर्हृदयानुगम् ॥ ८६॥

न तद्दोषो भवेद्यत्तु रसार्थमपकृष्यते ।
मिथ्याशापैरपि प्रेयान्नायको मदनार्पितः ॥ ८७॥

मानैरनुनयैश्चेह कलहैः प्रणयाश्रितैः ।
अन्वेषणैर्निलयनैराविर्भावैश्च धावनैः ॥ ८८॥

नेत्रनिमीलनोन्मेषनामोक्तिपणकल्पनैः ।

मोहाद्यभिनयै रामदर्शनेन च शुश्रुवाम् ॥ ८९॥

बालचेष्टानुकारैश्च स्नेहाविष्करणैर्मिथः ।
प्रहेलिभिः प्रहासैश्च गुणानुकथनैर्मिथः ॥ ९०॥

चाटुभिः पटुभिश्चैव मिथो मुखविलोकनैः ।
नायकं रञ्जयेद्रामं नायिका नायकोप्ययम् ॥ ९१॥

यथा वर्द्धेत सद्धर्षो निद्रालस्यनिरोधकः ।
वर्त्तितव्यं तथा ताभ्यां नायकाभ्यां मिथो रहः ॥ ९२॥

ताम्बूलागरुकस्तूरीकर्पूरामोदचन्दनैः ।
चामरव्यजनच्छत्रपुष्पनीराजनादिभिः ॥ ९३॥

निर्मञ्छनैस्तथा दृष्ट्युत्तारणैरभिसर्पणैः ।
कल्पितैर्विप्रलम्भैश्च प्रीत्यान्योन्यसमागमैः ॥ ९४॥

आलिङ्गनैर्मिथोदम्भोपालम्भार्ज्जवतर्ज्जनैः ।
वक्रोक्तिभिर्गुणोत्कर्षदर्शनैश्च पलायनैः ॥ ९५॥

ग्रहणैर्वन्धनैः प्रेमपाशैः पाशविमोचनैः ।
अङ्गुष्ठकम्पनैर्भावव्यञ्जनैरपि वञ्चनैः ॥ ९६॥

प्रतिकूलानुकूलेन शिरः कम्पेन च स्मितैः ।
आज्ञाभ्युपगमैः शाठ्यैर्हठैर्हर्षकरैरपि ॥ ९७॥

कटाक्षैः करतालैश्च कर्णेजपविकल्पनैः ।
गोपनैर्दर्शनैर्भूयः कल्पितस्य च वस्तुनः ॥ ९८॥

क्षमापणै रसावेशरोषैरङ्गाभिदर्शनैः ।
प्रेमाश्रुपातनैस्तूष्णीभावैरात्मनिवेदनैः ॥ ९९॥

एवं विधाभी रम्याभिश्चेष्टाभिरपि योषितः ।
कल्पिताभिः प्रसिद्धाभि रपीष्टाभी रसाय सः ॥ १००॥

आराध्यो सौ सखीभिस्तु दुराराध्योपि दुर्भगैः ।
प्रसीदत्यनुकर्तृभ्यः प्रसन्नोसौ सुरद्रुमः ॥ १०१॥

एवमाराधयेयुस्ता नायकं इतिदायकम् ।
नायकोपि निजाभिश्च चेष्टाभिरनुरञ्जयेत् ॥ १०२॥

प्रेमाविष्टैः कृतैरेवं रामारामविचेष्टितैः ।
आत्मीयो हि भवेद्रास एतत्कालकृतोपि च ॥ १०३॥

प्रेमानो येन नैव स्युः प्रेमाश्रूणि कृतेन च ।
तेन हृदयदाहेन किंवा ह्यन्यत्फलं भवेत् ॥ १०४॥

नित्यं नव्यं हरेः कर्म दिव्यं जन्म च भामिनि ।
यदा यस्यानुसन्धानं तदा तस्योदयो भवेत् ॥ १०५॥

न कर्म वन्धनं जन्ममरणं च न विद्यते ।
वैष्णवानामपीशानेकुतस्तस्य जगत्पतेः ॥ १०६॥

भक्तार्थं जन्मकर्मादि सर्वं स्वीकुरुते हरिः ।
अजोऽव्ययोऽविकारोऽप्यव्यक्तो दिव्यपदे स्थितः ॥ १०७॥

न कालनियमस्तस्य जन्मनो जनकर्मणः ।
किन्तु स्वेच्छैव तन्त्रं स्यात्तिरोधानोदयादिषु ॥ १०८॥

कलावपि कलावेशस्वरूपावेशतः स्वयम् ।
प्रेमावेशवशो रामोभुङ्क्ते लीलारसाऽमृतम् ॥ १०९॥

न भक्तेर्दूरगो रामो भाग्यादर्थो न दूरगः ।
नगुरोर्दूरगा भक्तिर्ज्ञानाच्छान्तिर्न दूरगा ॥ ११०॥

न यागाद् दूरगः स्वर्गः स्वर्गाद्भोगो न दूरगः ।
न कामाद्दूरगं पापं पापान्न निरयःपरः ॥ १११॥

भावान्न दूरगा सिद्धिर्भावे सर्वं प्रतिष्ठितम् ।
सोयं रासः स एवायं राम इत्येव भावयन् ॥ ११२॥

एवमर्च्योपि भगवान्साक्षाद्देवः प्रतिष्ठितः ।
शिलाबुद्धिरनर्थाय धर्मे चाधर्मधीरिव ॥ ११३॥

एवं ते कथितं गौरि रामानुकरणं परम् ।
परमं पावनं रामप्रेमभक्तिप्रवर्द्धनम् ॥ ११४॥

रामानुकारको ये तु ये चैषामनुसारकाः ।
उभये तेऽपि रामस्य सखायः परमा मताः ॥ ११५॥

एतद्गुह्यं परं देवि गोप्यं यत्नेन भामिनि ।
साधुस्वपि विशेषेणासाध्वभक्तदुरात्मसु ॥ ११६॥

अनुकूलेन योग्येन योषिद्योनिरिवाग्रहात् ।
अभिसेव्या कथाचेयं योनिकोटिसुखप्रदा ॥ ११७॥

नेति नेति वदन्तीन्तां मां मामिति वदन्पतिः ।
भुङ्क्ते भार्यां यथा भक्तस्तथाभुङ्क्ते कथामिमाम् ॥ ११८॥

मातुः स्तनद्वयीं बालो भक्तो रामकथापिवन् ।
अन्यइव न दूष्येत तयोस्त एवजीविके ॥ ११९॥

श्रुत्वा कथामिमां निन्देन्मातुर्योनिमिवाधमः ।
स्वं चान्यरेतसं ब्रूते मातुर्मलसमः खलः ॥ १२०॥

देवगुप्तेषु भावेषुहेतुर्देवि निरर्थकः ।
मातुर्योनिं स्ववर्णेन को नु मातुं तु तार्किकः ॥ १२१॥

इतीमां पार्वती पत्युः कथां श्रुत्वा मनोहराम् ।
दशाक्षरमनुध्यानपरा रामस्य चास सा ॥ १२२॥

रामध्यानप्रभावेण रामनामानुकीर्त्तनैः ।
विमला पार्वती नाम लोकपूज्या हि वर्त्तते ॥ १२३॥

पार्वतीशिवरामाणां सीतायाश्च विशेषतः ।
प्रसादं लभतेसद्यः श्रोता वक्ता च कारकः ॥ १२४॥

॥ इति नारदपाञ्चरात्रे श्रीशिवसंहितायां
निरुक्तलक्षणायामुमामहेश्वरसंवादे पञ्चमपटले
श्रीरामरहस्ये रामानुकरण पारमार्थिकतत्त्व
प्रकाशनोनाम विंशोऽध्यायः २०॥

Encoded and proofread by Mrityunjay Rajkumar Pandey‘

Shivasamhita 1

pdf was typeset on March 18, 2025

Please send corrections to *sanskrit@cheerful.com*